

Koeru Keskkool

RESERVVÄELANE KALVI ARRAK

Uurimistöö

Autor: Geily Tamm, 11. klass

Juhendaja: õp Tiina Põldoja

Koeru 2020

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. PERE JA LAPSEPÕLV	5
2. KOOLIAEG	7
3. AJATEENISTUS NÕUKOGUDE ARMEES	9
3.1. Armeesse minek	9
3.2. Väljaõpe Ašhabadis (обучение, sellest lühend учепка – utšepka)	10
3.3. Ajateenistus Afganistanis	19
3.3.1. Karistused ajateenistuses	22
3.3.2. Elu ratastel	26
4. TÖÖKOHAD JA KAITSEVÄGI	51
4.1. Tööaastad kolhoosis	51
4.2. Tööaastad Eesti Kaitseväes	51
4.3. Väljaõpe Liibanoni missiooniks	56
4.3.1. Norra päeviku väljavõtted	57
4.4. Missioon Liibanonis	60
4.4.1. Operatsioon „Vihakobarad“ (Grapes of Wrath)	63
4.4.2. Liibanoni päevik	65
4.4.3. Vennaskonna märk	72
4.5. Tagasi Eestis	73
4.6. Tööaastad Brüsselis	73
4.7. Tööaastad taas Eestis	75
4.8. Inglismaal	76
4.9. Missioon Afganistanis	80
4.10. Rekamehe elu	83
5. HOBID	85
5.1. Kolleksioneerimine	85
5.2. Fotograafia	88
5.3. Reisimine	92
5.4. Koorilaul	93
5.5. Meediakajastused	97

KOKKUVÕTE	99
KASUTATUD MATERJALID.....	100
LISA 1. KIRJAD AFGANISTANIST JA AUTASUD	101
LISA 2. AUTASUD EESTI KAITSEVÄES.....	102

SISSEJUHATUS

Minu uurimistöö teema on „Reservväelane Kalvi Arrak“. Teema valikul lähtusin eelkõige perekonna soovituselt teha töö onust, kes on reservväelane. Kalvi Arrak on mulle suureks eeskujuks ning tekkis soov tema elust ja tööst põhjalikult teada saada.

Töö eesmärgiks on anda ülevaade tema poolt käidud erinevatest missioonidest ning tema tavaelust.

Uurimistööks sain materjali raamatutest, Kalvi kirjadest ja päevikutest ning viisin läbi intervjuusid Kalvi ja tema õega.

Uurimistöö koosneb viiest peatükist. Esimeses peatükis käsitlen Kalvi lapsepõlve, teises kooliaega, kolmandas peatükis Nõukogude armeeteenistust. Neljandas peatükis annan ülevaade tema erinevatest töökohtadest ja tegevusest kaitseväes. Viimases peatükis räägin Kalvi hobidest.

Sain teada, et uurimistöö koostamine on aeganõudev ja vaevarikas töö. Olen väga tänulik oma onule, kes mulle nii palju aega pühendas ja oli selle töö valmimisel suureks abiks ja toeks.

1. PERE JA LAPSEPÕLV

Kalvi Arrak sündis 19. jaanuaril 1967. aastal Heljo Arraku ja Avo Arraku perre Põltsamaal. Isast ei tea ta suurt midagi, kuna vanemate abielu kestis väga üürikest aega. Kalvit kasvas ja toetas kasuisa Urmas Pirnipuu. Ta ei oska endale ette kujutada paremat isa, kui selleks on Urmas. Ema Heljo on pärit Jõgevamaalt Pudivere külast ja isa Urmas Järvamaalt Tudre külast (Joonis 1). Oma esimesed eluaastad elas ta Jõgevamaal Pudivere külas. 1972. aastal kolisid nad perega Järvamaale Kuusna külla. 1972. aasta 17. septembril sündis Kalvile õde Külli, kes elab tänini Koerus ja töötab osaühingus Järva PM loomakasvatusjuhina. (Pirnipuu, 2019)

Joonis 1. Kalvi pere (Erakogu)

Külli mäletab, et Kuusnas tüdrukuid ei olnud, olid ainult poisid ja esimesed kuus eluaastat mängis või pigem veetis ta aega poiste seltsis. Ta märgib veel, et tema ja venna läbisaamine lapsepõlves ei olnud kuigi hea, põhjuseks vanusevahe ja erinev sugu, aga juba Külli teismeliseas muutus see paremaks. Praegu ei kujuta ta paremat venda endale ettegi. (Pirnipuu, 2019)

Küllil on meeles erinevaid seiku lapsepõlvest. Ta räägib, et ema ostis neile nädalas ühe kommipaki kahe peale, selle jagasid nad pooleks. Külli aga sõi kõik oma kommid korraga ära ja käis siis Kalvi käest juurde nurumas, vennal oli õest kahju ja ta andiski osa oma komme õele. (Pirnipuu, 2019)

Küllil on veel meeles seik, kus nad olid vanaema juures Pudiveres. Seal olid ka tädi Helga lapsed. Helga on Kalvi ema Heljo õde. Kõigil lastel oli kaks aastat vanusevahet. Kõige vanem oli Kalvi, siis Marika, Urmas, õde Külli ja Maret. Ühel ilusal suvepäeval õues olles olevat Kalvi öelnud: „Nüüd mängime sellist mängu, et mina käin ees ja teie tulete hanereas minu järel ja astute täpselt minu jälgedesse“. „Seda me kõik tegime, kuna meist vanem seda ütles. Öhtul aga selgus, et olime ära tallanud naabrimehe kapsad. Saime selle eest kõvasti nahutada,“ meenutab Külli. (Pirnipuu, 2019)

2. KOOLIAEG

Aastal 1974 alustas Kalvi oma kooliteed Järva-Jaani Keskkoolis (Joonis 2). 1977. aastal kolis tema pere Koeru ja neljanda klassi teisel veerandil läks ta juba Koeru Keskkooli. Kalvile ei meeldinud eriti koolis õppida matemaatikat, füüsikat, keemiat ja vene keelt. Ta mäletab, et mingi aeg oli matemaatikat õpetamas asendusõpetaja ja Kalvi sõlmis temaga kokkuleppe, et ta tunni ajal istub oma toolil klassi nurgas ja loeb raamatut. Nii ka mõni aeg kestis. Selle aga lõpetas õpetaja Mandri, kes hakkas Kalviga intensiivsemalt toimetama. Kalvi elas sel ajal otse koolimaja vastas ja õpetaja Mandri tema kõrvalmajas. Enne kui õpetaja koju läks, astus ta Kalvi kodunt läbi ja nad õppisid kõik võlgujäänud tunnid tagasi. Sellest on tal ainult head mälestused. Kõige rohkem aga meeldisid talle ajaloo-ja geograafiatunnid. Kuigi jah, nüüd tagasi mõeldes õppis ta ju vägagi valet täis ajalugu. Aga see oli tolle aja kord. (Arrak², 2019)

Joonis 2. Esimene klass Järva-Jaani koolis (Erakogu)

Kalvile meeldis lugeda raamatuid. Nii palju, et vahetevahel olid vanemad sunnitud ta magama sundima, kuna järgmisel päeval oli ju koolipäev. Kalvi pugus voodisse koos raamatuga, tõmbas teki üle pea ja läitis taskulambi. Teki all umbses keskkonnas luges ta veel mõnda aega. Lapsepõlve lemmikuks olid raamatud sarjast „Seiklusjutte maalt ja merelt“. Kõik selle sarja 55

raamatut on tal kodus olemas (Joonis 3). Mõned aastad tagasi hakkas ta otsima paremini säilinud eksemplare ja sarja uuendamise käigus üle jäänud kogu kinkis ta oma õele. Nii on nüüd ka õel täielik sari raamaturiiulis olemas. Algselt „Seiklusjutte maalt ja merelt“ koguma hakates ostis Kalvi raamatud enamjaolt oma kommiraha eest. Kui ta sõpradel külas käis või sugulaste juures, siis esimese asjana vaatas ta üle raamaturiiulid. Kui selgus, et leidis mõni raamat, mida ta polnud veel lugenud, siis nuias ta selle endale. Kalviga ühes majas elas naabrinaine Maire, kes töötas vanadekodu raamatukogus ja kui see raamatukogu suleti, käis Kalvi sealt Maire loal raamatuid otsimas. Sealt sai ta oma kogusse kuus raamatut. Suurem osa soetatud raamatutest olid väga halvas seisus. Neid tuli liimida, teipida ja ka õmmelda, et raamatud koos püsiks. (Arrak₂, 2019)

Joonis 3. Kalvi lapsepõlve lemmik raamatusari õe raamaturiiulis (Erakogu)

1982. aastal lõpetas Kalvi Koeru Keskoolis 8. klassi ja sama aasta sügisel jätkas ta oma õpinguid Järva-Jaani Kutsekeskkoolis nr 31, kus omandas laia profiiliga traktorist-masinisti elukutse. Sellega kaasnes ka C-kategooria autojuhiluba, mis oli suuresti määrava tähtsusega tema järgnevas elus. (Arrak₂, 2019)

3. AJATEENISTUS NÕUKOGUDE ARMEES

3.1. Armeesse minek

1986. aasta kevadel tuli minna Nõukogude armeesse aega teenima ning saatuse tahtel tuli tal seda teha Afganistanis. (Arrak₁, 2019)

Kalvi meenutab: „Oli 1986. aasta üheksas maikuuõhtu. Pidu noore ajateenistusse kutsutu auks käis täie hooga, noorus lõbutses. Ema aga nukrutses ja kartis, et noorsõdur saadetakse Afganistani. Mina lohutasin teda, et sealt juba tuuakse ju vägesid välja. Ajalehes oli ilmunud artikkel, kus öeldi, et Nõukogude Liit hakkab vägesid välja tooma, kuna sõda on praktiliselt võidetud ja pole enam mõtet seal kohal olla. Tegelikkus oli hoopis midagi muud. Vene väed lihtsalt olid kurnatud ja näidiseks toodi üks rood, mis tõepoolest olla tagasi toodud. Sõda ise aga jätkus. Muidugi me tol ajal seda täpselt ei teadnud. Keegi ajakirjanikest ju ei julgenud vastavat artiklit postitada, oli sügav stagnatsiooniaeg ja Nõukogude Liit oli okupeerinud paljud riigid ning kasutas vägivaldselt nende noori poegi võõra sõja kahurilihana. Ise ma kartsin hoopis seda, et saadetakse Tšernobõli. See katastroof oli alles toimunud ja tõenäosus sinna sattuda oli vägagi reaalne“. (Arrak₁, 2019)

„10. mai 1986. Paide sõjakomissariaati sõidutati noor ajateenija, kel suur pohmakas ja hunnik sõpru kaasas, et veel seal korralikult pead parandada. Võetud viimased napsud sõprade seltsis, algas teekond tulevasele sõjaväljale. Esialgu kulges tee Tallinna suunas. Seal paigutati meid Lasnamäel asuvasse kogumispunkti, kus toimus ka väikene arstlik ülevaatus. See tehtud, saadeti meid kohe lennujaama ja lend Moskvasse algas. Mäletan veel, et mul olid kaasas ema valmistatud lihapirukad. Ampsasin mõne ja hoidsin neid veel tagavaraks. Ei teadnud ju, millal ja kas süüa antakse. Jõudnud Moskva Šeremetjevo lennujaama, pakiti meid bussidesse ja sõidutati läbi linna teise Vnukovo lennujaama. Sealt teise lennukiga oli suund Turkmeenia NSV-sse Ašhabadi. Vahepeatus toimus Kaspia mere ääres Krasnovodskis. Sel ajal, kui lennukit tangiti, saime ka väljas suitsu teha. Oli öö, aga juba oli aimata, kui palav võib päeval olla. Ašhabadi jõudnud, toimus väeosas tsiviilriietusest väljatõstmine ja kogu kaasasoleva kraami konfiskeerimine. Minu ema valmistatud lihapirukad pistis nahka ilmselt mõni tõmmu pilusilm“. (Arrak₁, 2019)

3.2. Väljaõpe Ašhabadis (обучение, sellest lühend учепка – utšepka)

Kalvi määrati autoroodu veoautojuhiks, kuna tal olid olemas C-kategooria load. Koolitus käis vene keeles, millest ta väga aru ei saanud, kuna seda keelt ei meeldinud talle koolis õppida. Selle põhjuseks oli Nõukogude võim, mis üritas vene keelt peale suruda ning Kalvi näitas vastupanu seda keelt ignoreerides. Peale väljaõpet oli vaja sooritada eksamid, neid oli päris palju ning kõik toimus vene keeles. Kalvi masinaõppe eksamiks oli aku ehitus, mida ta taipas oma algelise vene keelega väga hästi ning sooritas eksami. Mehe trumbiks oli riviõpe, seal näidati kõik ette ning nad pidid asju järgi tegema, ülesanne sai sooritatud. (Arrak₁, 2019)

Enne sõjaväkke minekut tegi Kalvi spetsiaalselt trenni lõuatõmbamises. 40 korda ilma nõksuta lõuga tõmmata polnud tema jaoks mingi probleem. Jõudu jagus. Turkmeenias väljaõppe lõpus toimusid ka füüsilised katsed, sealhulgas lõuatõmbamine. Kalvi jõudis seda teha ainult viis korda. See kohutav kuumus, kõhuhädad ja magamatus olid mõjunud nii palju, et tema füüsiline vorm oli väga halvaks muutunud. Seda kurtsid ka teised enne ennast tugevaks pidanud kaaslased. Meeldiva sündmusena kirjeldab Kalvi ujumisevõistlust. Väeosas oli suur bassein, kuhu ajateenijaid ei lubatud. Kord otsustati korraldada roodudevaheline ujumisevõistlus ja Kalvi andis ka enda kandidatuuri üles. Võistlus oli tema jaoks teisejärguline, ta lihtsalt tahtis ujuda ja kasutas selle võimaluse ära. Midagi meeldivat ka selles kuumuses. (Arrak₁, 2019)

Kalvile meenub utšepkast veel see, kuidas ta sai esimest korda melonit maitsta. Teenistuskaslaste ema tuli pojale külla ning viis noored väeosast välja kohvikusse. Melon oli selline puuvili, mida sellel ajal ei olnud Eestist saada. Noor sõdur mäletab siamaani seda lääget-magusat maitset ja kui hea see oli. (Arrak₁, 2019)

Ajateenijatele maksti tol ajal 7 rubla, seda ei olnud loomulikult palju, kuid selle eest pidi esmatarbekaubad välja ostma: žiletid, kirjatarbed jne. Suitsurahaks sellest ei jätkunud. Ema, tädi ja vanaema toetasid Kalvit ikka väikese rahasummaga, et ta ennast saaks veidikenegi paremini tunda. Selles palavuses tekkis meestel tohutu magusaisu. Nendeni jõudsid ka pakid kodumaalt, mida nimetati pasõlkadeks, kus olid sees mitteriknevad kaubad ja muidugi ka suitsud. Paki järgi pidi minema kohaliku väeosa postkontorisse kiiresti ja see jagati veel kiiremini ära eestlastest saatusekaaslaste vahel. Kui mehed ei oleks seda teinud, siis oleks lihtsalt pakist ilma jäänud, vene ja muude rahvaste haid jälgisid pakkide saamist ja loomulikult taheti neist osa saada. Eestlased muidugi jagasid pakid omavahel ära ning ei pakkunud võimalust teistele seda rahuldust neilt asjad ära võtta. Pakkides olnud sigaretid jagasid mehed

ära ja seal olnud kompotid sõid sõbralikult. Mehed näitasid omavahel vaikselt „sõbrarahvastele“ keskmist näppu, muidugi tol ajal see keskmine näpp ei olnud levinud, aga mõte jääb samaks. (Arrak₁, 2019)

„Sõbraliku“ vennasrahva esindajad venelased pidasid eestlasi lollideks. Nad mõnitasid neid sellepärast, et eestlased suudavad omandada keskhariduse aasta hiljem. Tol ajal oli Venemaal 10-klassiline haridus ja Eestis õpiti 11 klassi. Loomulikult olid õppekavad erinevad. Nemad muidugi mõtlesid, et samad ja et Eestis õpiti aasta võrra rohkem. Loomuliku järeldusena arvasid nad, et eestlased ei suuda õppekava omandada sama aja jooksul. See ajas eestlasi naerma küll. Veel oli venelastele üllatus, et Eestis õpitakse eesti keeles. Automaatselt sõimati baltlasi sakslasteks, kuna nad ei rääkinud vene keeles ja fašistideks, kuna baltlaste meelsus oli ka teada. Tunnustavalt aga räägiti Balti riikidest kui *Русский занад* (Venemaa lääs). Kuurortid ja Vana Tallinn ning Riia balsam näisid neile meeldivat ja olid tuntud üle kogu suure Nõukogude Liidu. (Arrak₁, 2019)

Utšepkas oli väljaõppel väga kirju seltskond. Palju uhkeid tõmmunahkseid mägedepoegi eri riikidest, kes ka omavahel läbi ei saanud. Eestlased, lätlased ja leedukad moodustasid ühe klanni ja nende vastu platseerus „sõbralik“ aserbaidžaani rahvas, kes tihti provotseeris kaklusi pühapäevaste kinokülastuste aegu. Kinno minek toimus ühises rivis ja aserid sättisid endid kõige lõppu. Loomulikult pandi jalgu taha, tõugati eeskõndijaid, mõnitati valjuhäälselt ja jagati ohtralt ka kõrvakiile. Seetõttu tekkisid kaklused ja nii mõnelgi löödi nina veriseks. Kuna baltlased olid vähemuses, siis tuli ka kaotustega leppida. See muutus ootamatult. Ühe tehnikatunni vaheajal läksid nad suitsetama. Tol ajal olid Eestis väga hinnatud sigaretid „Tallinn“, tugeva karbi sees filtriga sigaretid. Kalvi oli hiljuti saanud kodumaalt paki ja tal oli ka väike suitsuvaru veel alles. Aga selles pakis, mille ta vahetunnil välja võttis, oli alles veel ainult üks sigaret. Kiitsakas grusiin Kurginidze soovis vahetada ühe sigareti tema vastu. Nähes, et Kalvil oli pakis viimane suits, ta kõhkles, aga Kalvi julgustas teda see vastu võtma. Tol ajal oli kõnekäänd, et viimast ei võta isegi lits. Kuigi grusiin vahetas Kalvi sigareti enda vastu, jättis see viimase pakkumine talle sügava mulje. Järgnevates kaklustes olid baltlased võidukad tänu grusiinide toetusele. (Arrak₁, 2019)

Kalvi kirjad sõjaväest koju on säilinud, ta ema hoidis need alles (Lisa 1). Tuginedes saadetud kirjadele jutustab Kalvi oma loo Afganistanist.

Ašhabad, 29. mai (1986)

Tere, ema, isa!

Tere, Külli!

Suur tänu kirja eest. Ma nii väga ootasin. Üks teine eesti poiss sai selle ajaga juba 2 kirja. Kirja sain kätte 28ndal.

Ma kirjutasin, et olen autoroodus. Seda küll, aga autot puutuda me pole saanud. 2. juunist algab utšepka ja seal me vist hakkame õppima ja keha arendama. Üldiselt pidi raskeks minema. Sa küsid, et kas ma olen 3 eestlasega ainukesena toas. Ei. Me elame kasarmus, kus on terve rood. St umbes 150-160 inimest. Nagu selgunud on, leidub eestlasi veelgi rohkem, kui ma arvasin. Oma 20 tuleb ehk välja.

Mustade kohta vast niipalju, et nad on kuradima ülbed. Nad läksid ühele seersandile kallale, aga selle eest saab aastaid. Samuti lamab üks kursant haiglas mustade pärast. Meie kapten on rakendanud juba abinõud. Eestvedajad lähevad kinni ja teised taltsutatud lüüakse jalaväkke. Minul mustadega tegemist pole olnud. Mõningatega on isegi sõbralikud suhted mul. Loodan, et see ka edaspidi jääb.

Mõnel eestlasel ei ole seersandiga vedanud. Ma näen, kuidas üks kogu aeg sunnib Eesti poisse tagant. Vihale ajab. Peale selle on neil Eesti poistel jalad haiged, aga see seersanti ei huvita. Mul ka alguses jalad valutasid, aga praegu on terved.

Süüa saab kehvasti. Ainult suppi võib süüa. Pudrud ei kõlba kuhugi. Hullem kui seakört. Selle eest on tee hea. Peale vandetöötust pidi paremini süüa saama. Räägivad, et kohvi ka. Mis puutub jalanartsudesse, siis neid meil ei ole. Meie kanname sokke. Mulle antud sokid varastati ära ja ma käin siiaamaani koduste sokkidega. Riietuse suhtes vast niipalju, et peale kurtka meil seljas ei ole. Peas on meil panamakübar. See on selline laiaäärne müts, mis kaitseb paremini päikese eest. Neid mütsi varastatakse siin üpris tihti ja sellepärast peab olema ettevaatlik. Ilma mütsita on väga paha olla.

Küsid, et kas lennukiga oli hirmus sõita. Ega ma ei kartnudki. Aga tõus ja maandumine on vastikud. Tõusul paneb see urin kõrvad lukku. Seda juhtub ka lennu ajal, kui lennuk pöördeid teeb, siis on selline tunne, nagu kukuks alla. Üldiselt parem kui rongiga siia logistada. Kogu aeg

Äratus on meil kell 6 ja magama läheme 11. Ega sel kellaajal veel magama ei saa. Siin on tohutult kärkseid. Need sumisevad ja mustad sumisevad, nii et magama saab 12- ne paiku. Sellega ma lõpetan.

Tervitan veel kord sind ema, isa ja Külli.

Nägemiseni

Sõdurpoiss Kalvi

P.S. Saada raha ka. Proovi alguses 3 rubla saata. Meil üks poiss sai kätte. (Arrak, 1986)

Pühapäeval oli pesupäev (Joonis 4) ning nagu alljärgnevalt pildilt näha, on Kalvil rihm veel korralikult pingul, nooreaeg kestab. Pesemisega oli aga sel ajal raskusi, kuna seersandid näitasid oma võimu ja ei andnud võimalust korralikult pesta. Kraanikausis lubati pesta alles peale öörahu. Selleks tuli öösel ilma äratuskellata üles ärgata ja pesema minna. Aga tihtipeale olid noorsõdurid liialt väsinud päevaste tegevuste tõttu ja magasid seda nappi und, mida neile võimaldati. Sagedased olid öised *trivoogad* (häired), mille käigus pidid 45 sekundiga vormi selga tõmbama ja kasarmust välja rivistusele jooksuma. Ja kestis see niikaua, kuni kõik jõudsid aja sisse (teinekord ikka väga kaua ja seda kõike uneaja arvelt). Kuumuse ja pesematuse tõttu tekkisid enamikel eurooplase välimusega sõduritel varvaste vahele lõhed, mis piinasid neid korralikult. Kalvi kurtis oma olukorda lähedastele ja vanaema saatis talle tärklisi, et kuivatada varbavahesid. Sellest oli abi. Kalvi jagas seda ka lähemate kamraadidega ja nemadki said leevendust. (Arrak¹, 2019)

Joonis 4. Kalvi Ašhabadis (Erakogu)

Hammaste pesemine oli teinekord naljakas. Kalvi pesi hambaid ja kõrval vaatas isukalt üks „sõbralik,, tõmmunahkne vennasrahva esindaja. Kui hambapesu lõpetatud, küsis see esindaja temalt laenuks hambaharja, et ka oma hambad üle lükata. See oli väga kummaline palve ja loomulikult Kalvi keeldus sellest. Isiklik hügieen ikkagi. Paari päeva pärast kadus hambahari tema *tumbotškast* (väike sõdurikapike voodi kõrval). (Arrak₁, 2019)

Kord nädalas võimaldati ajateenijatel saunas käia. Meie mõistes muidugi polnud tegemist saunaga, ei olnud seal ei dušši (tegelikult dušši polnud ka kasarmus), ei leiliruumi. Heal juhul tuli kraanist sooja vett. Aga selles kuumuses polnudki tähtis, et sooja vett tuleks. Vabalt sai pesta ka külma veega. Pesemiseks oli abivahendiks pesukauss, selle abil sai seebivee maha loputada. Keha loputamisel oli hea, kui oli sõber abiks, kes kausist lasi veel voolata. Kui juhtus, et seep maha kukkus, siis pidi ettevaatlik olema selle ülesvõtmisel. Soovitav oli sel hetkel seljaga seina poole olla. Osa „sõbralikest“ vennasrahvaste esindajatest patseeris saunas ringi kikkis karaga. Kalvi ei tea, kas see oli tingitud enda puudutamisest pesemise ajal või olid nad valmis ka enamaks, aga ettevaatlik tasus ikka olla. (Arrak₁, 2019)

Kalvi kirjutas koju:

Ašhabad, 17. juuni (1986)

Palav tervitus Ašhabadist

Sinu kirja sain ma kätte 14. juunil. Kohe ma vastu kirjutada ei saanud, sest polnud vaba aega. Pühapäeval ja esmaspäeval olin ma sööklatoimkonnas. See on üks hull koht. Üldse olen ma seal olnud juba kolm korda. Mitte ulakuse pärast, vaid järjekorraga. Peale seda toimkonda on jalad alati nii läbi. Meil on nüüd nädalas kaks korda polügonil käimine. Eelmine nädal me kaevasime kaevikuid. Ühe korra isegi käisime ujumas. Nimelt toimusid katsed. See oli parim päev. Üle pika aja ujuda, see on suur mõnu. Peab ütlema, et ma olen praegu palju nõrgem kui enne sõjaväge. Paar nädalat tagasi olin ka haige. Vist midagi düsenteeria taolist, aga mitte päris. Nimelt oli mul kõht lahti ja palavik. Nädal aega ma muud ei teinud, kui istusin peldikus. See nädal aega ma ei söönud ka midagi, ainult jõin teed. See ei tulnud välja. Ma käisin ka arsti juures ja seal anti mulle tablette. Nüüd olen ma juba terve, nii et sellepärast muretseda ei tasu. See, mis juhtus minuga, käib kindlasti väga paljud läbi. Kui ma peldikusse lähen, siis kuulen küll seda ägamist. Ma kordan veel kord- ära sellepärast muretse.

Ütle Küllile, et see on hästi, et ta eksamid neljadele-viitele tegi. Püüa ikka rahulikult magada öösiti. Minuga midagi ei juhtu ju. Kõik on sõjaväes käinud ja tulen minagi kahe aasta pärast koju. Siis tunneme koos rõõmu.

Mis puutub sokkidesse, siis neid saab vaevalt nädalas 1 kord pesta. Samuti jalgu. Jalad on meil õudsed. Varvastelt koorub nahk maha selle higistamise tõttu. Päevad läbi on saapad kogu aeg jalas ja õhku ei saa. Mõni õhtu lastakse meid jalgu pesema. Kõige hullem on see, et mul pole hambaharja. Hirmsasti tahaks hambaid pesta. Nüüd lähematel päevadel saame me palka, siis ostan kõik vajaliku.

Saun on siin ka naljategemine. Kümme minutit saad ennast pesta. Aga hea seegi. Päevitanud olen ma vähe. Korra kui põllul tööl käisime, siis päevitasin. Muidu katab riietus keha ära. Eks pärastpoole saab ka päevitada. Muidugi pruun ma olen ja ka kõhn. Eriti näost peale haigust. Kehast ma palju alla ei ole võtnud. Vähemalt ma ise ei saa aru.

Mis puutub pilti, siis püüan ma seda teha. Siin üks vanamees teeb. Võtab 3 rubla 10 pildi eest. Vähem ei tee. Suur aitäh raha eest. Meil oli juba suur puudus sellest. Ma sain mõlemad kätte. Nii kirja sees kui ka rahakaardi. Sõpradega sõime selle raha eest präänikuid ja komme. Muidugi ostsin ka suitsu. Edaspidi saada raha kaardiga. Ühel poisil kadus raha ära. Ema kirjutas, et saatis, aga poiss raha ei saanud. Ma kirjutasin Vanale ka. Sa saada mulle Helga aadress ka ja kirjuta meie sugulaste sünnipäevad ka üles. Muidugi enda, isa ja Külli omad ka. Ma enam ei mäleta. Hea oleks vähemalt kaartki saata pidupäevadeks.

Jaanus kirjutas ka mulle. Ma kirjutasin Eskla poisile Krimmi ka. Vastust pole veel tulnud. Sa küsid, kas pakki saab saata? Saab küll. Ema, sa saadagi pakk. Ma loetlen, mis mul vaja on: kaks taskurätikut (tumedad), kaks paari sokke (ühevärvilised - parem kui riidesokid, mitte nailonid ja tumedad), habemeajamisvärk - see millele žilett sisse käib, samuti žilette, kui on siis 10 pakki „Rumbat“ ja 10 „Tallinnat“. Saada ka karamellkomme, küpsiseid, halvaad ja midagi veel, mis halvaks ei lähe. Saada ka raha 10 rubla kaardiga, siis on meil veidi lähedam elu.

Kuidas autoga lood on? Kas on juba valmis või isegi müüdud? Kas uue auto järjekord on ligidal? Mis minu endisest traktorist on saanud? On ikka töökorras? Ema, saada veel ümbrikuid ka oma 20 tükki.

Sellega ma hakkan lõpetama. Kell saab pool kümme ja me peame rivistuma, et veidi rivi teha enne magamaminekut. Tead, eelmine kord ma kirjutasin, et magama läheme 11, tegelikult läheme kell 10. Homme on meil jälle polügonile minek. Kuumust on homme 38 - 40 °. Kuidas Eestis ka ilmad on? Sellega ma lõpetan.

Olge kõik terved.

Nägemiseni

Sõdurpoiss Kalvi (Arrak, 1986)

Ašhabad, 22. juuli (1986)

Tere, ema!

Sinu kirja sain ma kätte 19. juulil. Kohe ma vastu kirjutada ei saanud ja praegugi vist ei saa kirja ära lõpetada. Praegu istun ma klassis ja peame tegelikult vihikusse igasugust jama kirjutama. Minu elu kulgeb normaalselt. Kõik on ikka vanaviisi. Tervis on ka korras. Umbes nädal tagasi oli meil kolmepäevane väliõppus. Esimesel päeval me läksime polügonile ja seal tegime igasuguseid asju. Lasksime püssi, jooksisime asimuudi järgi, loopisime granaate jms. Peale lõunat oli vaba. Õhtul alustasime marssi, mis kestis mitu tundi. Öösel jõudsimme laagrisse ja seal sõime õhtust. Järgmine päev oli täiesti vaba. Laagris olime põldude keskel. Sõime kurke ja tomateid niipalju, et tagumik oli pärast lahti. Toiduks oli meil kuivtoit. Konservid, suhkur, tee, kuivikud, leib. Selle päeva õhtul alustasime jälle marssi. See kujunes raskeks. Minna tuli oma kümme km läbi liiva ja üle suurte küngaste. Vahepeal eksisime isegi ära ja ronisime teab kuhu välja. Järgmisel päeval oli jälle vaba ja seda tänu sellele, et meie kapten sai majori pagunid peale. Lõuna paiku istusime autodele ja sõitsime kasarmusse. Peab ütlema, et väliõppus täitsa istus meile. Huvitav oli, ainult taktikaline pole hea. Seal jookse kogu aeg ja tärnista automaati.

Sa küsid, et miks ma pakist midagi ei kirjutanud. Sel ajal ei olnud mul neid käes. Pakk ja raha tuleb kauem. Pakk ligi kuu aega. Kätte sain ma 12ndal. Suur tänu sulle selle eest. Me poistega sõime paki kohe ära. Väga head kommid olid. Raha sain ma ka kätte. Vana saatis ka mulle paki. Tema oma sain viiendal kätte. Seal pakis oli ka tärklisi. Sellega ma hõõrun varbaid. Aitab ka. Jalad on juba paremad. Ma ise poleks teadnudki, aga Vana kirjutab, et määrigu ma varbaid sellega.

Praegu istun ma jälle klassis ja proovin uuesti kirjutama hakata. Vahepeal sain ma sinu paki kätte. Palju tänu sellegi eest. Sõime poistega tublisti seda kraami. Maitstes hästi. Pakk jõudis siia eile st 21. juulil. See oli üks hea päev. Hommikust peale oli ilm sombune ja peale lõunat hakkas vihma sadama. Sadas õhtuni välja. Oli kohe hulga kergem olla. Peab ütlema, et eesti suitsud on siin kõrges hinnas. Siinsed suitsud pole kuigi head. Sa kirjuta, kui tead, mis Helga lapsele ka nimeks pandi? Mul on veel vaja paljudele kirjutada. Praegu on mul käes viis kirjutamata kirja. Mulle saatis üks koolisõber ka kirja. Ta teenib samuti Krimmis. Veel kirjutab Riina ka. Ühesõnaga kirjutada on palju, aga aega ei ole. Selleks korraks ma lõpetan.

Soovin teile tugevat tervist ja kõike head!

Tervitades Kalvi (Arrak, 1986)

Ašhabad, 19. oktoober (1986)

Umbes poolteist nädalat tagasi käisin ma autodega marsil. Maha sõitsime umbes 300 km, kirja läks aga 500 km. Mina juhtusin esimesse vahetusse ja sõitsin seega öösel. Kõik oli hea, aga uni kippus peale ja tagumik jäi kangeks. Mina sõitsin GAZ-66-ga 140 km maha. Üldse on see üks ebamugavamaid masinaid. Iste on nii madal ja see väsitab nii jalad kui ka istumise ära.

Elu on meil üldse lõdvaks läinud. Enam ei ole mingit rivi ja ka tahtmist rivis ilusti käia ka ei ole. Sööma läheme vaevalt lonkides ja ka rivilaulu pomiseme omaette. Peale lõunat lähevad karbi omad marssima (paraadil osalejad, Kalvi selgitus) ja teised peavad tööd tegema. Enamus aga kaob kohe seerude silma alt ära. Nende hulgas ka mina. Eelmine nädal oli täiesti nii. Hommikul peale sööki kadusime minema. Lõunaks ilmusime tagasi ja peale seda polnud meid jälle. Seerud absoluutselt ei huvita enam. Tavaliselt veedan ma aega staadionil või teemajas, kui raha on. Hommikust ülevaatus ei ole meil ka enam ja samuti hommikuvõimlemist. See kõik näitab, et utšepka on juba sama hea mis läbi. On jäänud veel eksamid ja peale seda algab ärasaatmine. Sellepärast jääb see võib-olla minu viimaseks kirjaks siit Ašhabadist. (Arrak, 1986)

Ašhabad, 26. oktoober (1986), väljavõte Kalvi kirjast:

Tere, vanemad, tere, Külli!

Ma kirjutasin küll, et saadan siitmailt viimase kirja, aga otsustasin siiski veel ühe kirjutada, et teid kõigega kursis pidada. Kui ma ise kirja ei saa, siis vähemalt teie kuulete mult uudiseid.

Ma kirjutasin eelmises kirjas, et meil algavad eksamid. Nüüd on nad juba peal. Täna on läbi neli eksamit. Esimene oli kehaline. See läks peaaegu kõigil untsu. Tulemused olid nii kehvad, et ei maksa rääkidagi. Veidi halvendas tulemusi ka kehv ilm. Pidime lõuga pöördega tõmbama, jooksisime takistusriba läbi ja peale selle veel ühe km. Teine eksam oli poliitika. See oli kah üks naljategemine. Kui pileti võtsin, siis lõi päris tummaks. Peale selle, et midagi aru ei saanud, ei olnud mul vihikut ka kaasas. Nimelt olin ma sel päeval dnevalnõi (päevnik). Siis tõmbasin võõrast vihikust lehe välja ja lugesin sealt maha. Eks ma vist ikka teemaga mööda panin, sest teist küsimust ei lastudki mul vastata. Peale seda pidin veel kaarti näitama. Selle panin loomulikult viie peale. Ühel teisel eesti poisil ei vedanud. Tema käest küsiti ainult pataljoni komandöri nime, mida ta aga ei teadnud. Sellepärast pidi poiss ennast kiilakaks ajama. Üldse eestlasi pinnitakse eksamitel vähe. Teatakse, et me nagunii keelt ei oska. Nii oli ka kolmandal eksamil. Andsime TSP ehk *Тактика-специальная подготовка*. Kurat teab, mis see eesti keeles tähendab. Leitnant rääkis küll mulle kõik ette, aga midagi ei jää ju kohe meelde. Sain ainult mõned sõnad suust välja ja piisas. Lisaks tuli mul veel haavatu seljas ära kanda.

Täna, st pühapäeval oli meil riviieksam. Selle sain ka ilusti ära tehtud. Jäänud on veel auto ehitus, liiklus, sõit ja ycmæ'id (määrustikud, Kalvi selgitus). Ei tea kohe, kuidas need ära tehakse.

Täna on autotransporditöötajate päev. Selle puhul peeti meil miiting, kus rääkisid kõiksugu kõrged ülemused. Mina ja paljud teised kasutasime seda aega unele lisaks võtmiseks. Pärast oli pidulik lõuna. Lisaks tavalisele toidule oli veel komme, küpsist ja lauapeale üks arbuus. Sellist lõunat pole veel olnudki.

Ma saadan teile ka ühe pildi. See sai alles hiljuti valmis tehtud ühe Eesti poisi poolt, kes nüüd sügisel koju läheb. Pildil olen ma ühe Jõgeva rajooni poisiga Aidus (Joonis 5). Ta on Eesti meister maadluses ja minu hea sõber. Praegu viibib ta haiglas kollatõve tõttu. Ei tea kas enam näemegi üksteist, sest varsti saadetakse meid minema. Sellega ma lõpetan. Olge te terved!

Nägemiseni

Tervitades Kalvi Ašhabadist

P.S. Sa pane need pildid ikka sinna karpi, kus sul teised on, et nad kaotsi ei läheks. Peale sõjaväge on mulgi neid hea vaadata ja meenutada neid aegu. Edaspidi saadan ma veelgi sõprade pilte koju. Asi on selles, et neid pole kuskil hoida. Taskus aga kipuvad kortsu minema. Kõike head! (Arrak, 1986)

Joonis 5. Kalvi koos Priiduga (Erakogu)

Ašhabad, 03. november (1986), väljavõte Kalvi kirjast:

Eksamid on nüüd läbi ja juba saadetakse meid ka minema. Meie roodust on vaid mõned üksikud ära saadetud, aga mujalt läheb iga päev päris palju. Eestlasi on ka kolm tükki ära saadetud ja täna või homme läheb veel kolm. Mina lähen alles peale paraadi arvatavasti. Vähemalt jutud on niisugused. Roodu laialisaatmine algab üheksandal novembril.

Juba tuuakse ka uusi. Neid on päris palju siin. Meie roodus on 25. Pooled on armeenlased ja pooled ei tea kust kohast. See teine pool on nagu lasteaed. Kõik on niisugused jumbud, nagu mina umbes 6.-7. klassis. Lausa hale vaadata. See on vist selline rahvus kohe, sest kõik nad on ühest kohast. Aga võib-olla on ka välja valitud. Seda ei tea. (Arrak, 1986)

3.3. Ajateenistus Afganistanis

Pildil olev rahatäht kannab sama aastanumbrit, mil Kalvi sündis ja kuulub tema paberrahade kollektsiooni (Joonis 6). Sellel on kujutatud Kandahari lennujaam Lõuna-Afganistanis. Kalvi on läbinud need kaarväravad kaks korda. 1986. aasta novembris sõjaväljale minnes ja 1988. aasta mai lõpus koduteed alustades. (Arrak¹, 2019)

Joonis 6. Afganistani 500 afghanis 1967. Kandahari lennujaam (Erakogu)

Kalvi esimene kiri Afganistanist emale (Joonis 7):

Kandagar, 16. november (1986)

Tere, ema!

Pole sulle ammu kirjutanud. Täna otsustasin siis alustada, lõpetada ma nagunii ei jõua, sest varsti on öörahu. Minu aadress on nüüd muutunud ja lõpptulemus on selline, et praegu teenin ma kodust veelgi kaugemal. Ma pean kohe ütlema, et juba pool aastat olen ma sinu eest midagi varjanud. Ma pole sinule kirjutanud asjade tegelikust kursist. Nimelt teenisin ma Turkestani sõjaväeringkonnas, aga see valmistab ette sõdureid teenimaks Afganistani Dem. Vabariigis,

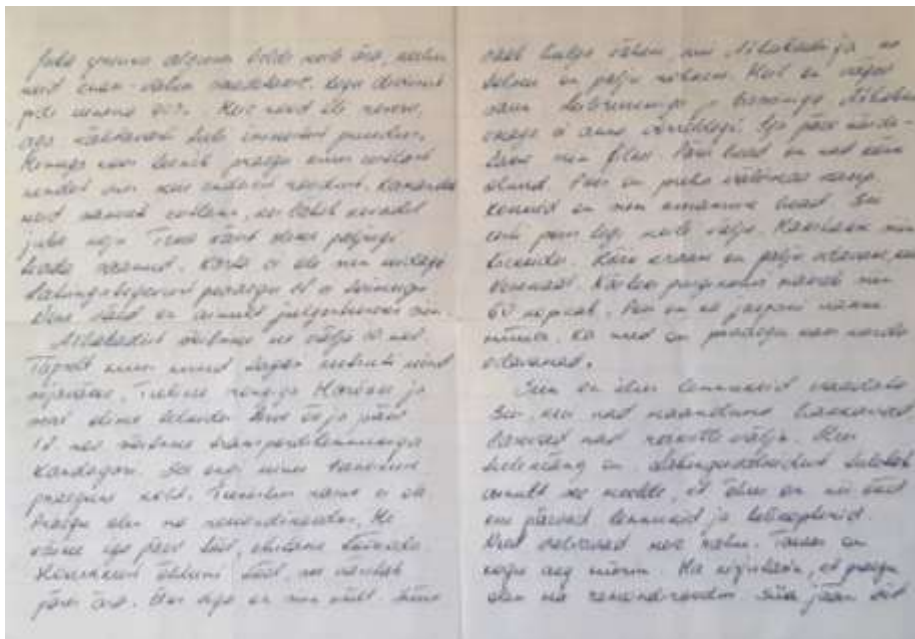
n.n. täitma oma internatsionaalset kohust. Nüüd olengi ma otsaga Afganistani jõudnud. Tead, sa ära mõtle sellest midagi hirmsat. Elu on siin täiesti tavaline, isegi mõnes mõttes parem kui Venemaal. Nii, et asjatult muretseda ei ole vaja. Ma parem räägin järjekorras. Utšepka alguses öeldi meile ära, kuhu meid enam-vähem saadetakse. Kogu diviisist pidi minema 90% . Meie rood oli reserv, aga nähtavasti tuli inimestest puudus. Minuga koos teenib praegu kuus eestlast, nendest viis meie endisest roodust. Kamandab meid samuti eestlane, kes läheb kevadel juba koju. Tema käest oleme paljugi teada saanud. Karta ei ole siin midagi, lahingutegevust peaaegu et ei toimugi. Vene väed on ainult julgestuseks siin.

Ašhabadist sõitsime me välja 10. nov. Täpselt kuus kuud tagasi kutsuti mind sõjaväkke. Tulime rongiga Marõsse ja seal olime telkides terve öö ja päev (oli liivatorn, Kalvi selgitus). 12. nov sõitsime transpordilennukiga Kandagari. See ongi minu teenistuse praegune koht. Teenistus raske ei ole. Praegu olen ma remondiroodus. Me käime iga päev töö, ehitame töökoda. Hommikust õhtuni töö, see väsitab päris ära. Üks viga on siin küll. Süüa saab hulga vähem kui Ašhabadis ja ka tolmu on palju rohkem. Meil on vägev saun. Leiliruumiga ja basseiniga. Ašhabadi omaga ei anna võrreldagi. Iga päev näidatakse siin filmi. Päris head on nad kõik olnud. Poes on puha välismaa kaup. Kommid on siin kuramuse head. See eesti poiss tegi meile välja. Makstakse siin tšekkides. Kõik kraam on palju odavam kui Venemaal. Näiteks purgikohv maksab siin 60 kopikat. Poes on ka Jaapani makke müüa. Ka need on peaaegu kaks korda odavamad.

Siin on ilus lennukeid vaadata. Siis, kui nad maanduma hakkavad, lasevad nad rakette välja. Ilus tulemäng on. Lahinguvalmidust tuletab ainult see meelde, et õhus on nii ööd kui päevad lennukid ja helikopterid. Nad valvavad meie rahu. Taevas on kogu aeg mürin. Ma kirjutasin, et praegu olen ma remondiroodus. Siia jään vist kuus ajaks, sest töökoda on vaja valmis teha. Muidu valiti mind juba ära. Edaspidi hakkab teenima PMO-s, ehk materiaalsete vedude rood. Ei tea mis masina kätte annavad. Aga see on alles tulevik. Praegu istun ma kraavis ja kirjutan. Me kaevame kaablikanalit. Kuumust on umbes 25 ° ringis. Öösel on jälle külm. Kasarmut ka ei köeta ja nii tulebki külmaga magada. Räägitakse, et pärastpoole hakkame ka paremini süüa saama. Veel paremini kui Ašhabadis. Sellega ma hakkam lõpetama. Kui sa Lustiverre lähed, siis anna minu sünnipäevaõnnitlused Jaanusele ja Maretile edasi. Kaarti mul lihtsalt ei ole võimalik saata. Sellega lõpetan. Ära palun muretse minu pärast. Kõik läheb hästi. Nägemiseni Tervitades teid kõiki

Kalvi

Saadan ka mõned pildid jälle. (Arrak, 1986)

Joonis 7. Kalvi esimene kiri Afganistanist koju (Erakogu)

Järgnevast ema kirjast selgus, et ta teadis juba mõnda aega Kalvit eesootavast saatusest. Sellest ka tema rahutud ööd. Kalvi oli ühele Järva-Jaani kooli kursusekaaslasel kirjutanud sellest, et ta ilmselt ikkagi Afganistani saadetakse. Kursusevend oli selle välja lobisenud ja ringiga jõudis uudis ema kõrvu. (Arrak₁, 2019)

Kandahari (venelased hääldasid seda Kandagar) lennujaam asub mägedevahelisel lauskmaal. Kui lennuk õhku tõusis, siis hakkas ta spiraalimööda kõrgust koguma lennuvälja läheduses, et vähendada võimalikku raketirünnakut mägedest. Kuna rakett otsib sihtmärki soojuse peale, siis lasti teatud intervalliga lennuki mõlemalt poolelt valgustusrakette välja, et eksitada surmatoovat relva seni, kuni saavutati ohutu kõrgus. Seejärel võttis lennuk suuna NSV Liidu poole. Sama toimus ka lennuki maandumise ajal. Kalvi tol ajal ei teadnud, miks neid rakette välja lastakse, aga see oli ilus vaatamäng küll. Selle suure ohu tõttu ei kasutatud Kandahari lennuvälja üksuste varustamise eesmärgil. Ohutum oli saata kolonn moona järele Šindanti, kuhu oli 550 kilomeetrit või NSV Liidu piiri ääres olevasse Towrgondisse (Turgundi), kuhu oli 800 kilomeetrit. (Arrak₁, 2019)

Brigaad (taktikaline iseseisev väeüksus, kus teenis 3000 kuni 5000 sõdurit), kuhu Kalvi määrati aega teenima, asus mõne kilomeetri kaugusel Kandahari lennujaamast. Esimene kuu tuli vastsaabunutel teenida remondiroodus. Parandati masinaid ja ehitati remonditöökoda suuremaks. Selles roodus teenis aega üks vanem eestlane, kes võttis kaasmaalased oma tiiva

alla. Selle tulemusena eestlasi suurt ei represseeritud, kuigi dedovštšina oli ka seal au sees. Remondiroodul oli olemas korralik saun, kus noortele võimaldati ka pesemas käia. Kalvile on meelde jäänud, et saunatagune maapind oli paksult kaetud vanade töökorras padrunitega. Tundus, et see oli täiesti tavapärane laskemoona utiliseerimise viis. (Arrak₁, 2019)

Kord täheldas üks kamraad, et Kalvi silmad on kollaseks läinud. Teda oli tabanud kollatõbi ja ta saadeti lennuvälja läheduses olevasse hospitali haigust ravima. Ravimiteks olid tööteraapia ja glükoos. Niisama voodis lebotada ei tohtinud. Kuna oli juba detsember ja seal on ka öösiti külm, siis köeti hospitali, mille kütjaks osutus eestlane. Kalvi veetis suure osa ajast seal, luges vanu eestikeelseid ajalehti mõnuga ja vestles kamraadiga. Põhiline oli see, et vahele ei tohtinud jääda tegevusetusega. Alati kui liikusid, pidi midagi kandamiseks olema, siis jäid seersandid rahule – sõdur ju töötab. (Arrak₁, 2019)

Tema peamiseks tööülesandeks oli vee keetmine suures katlas. Kohalik vesi sisaldas baktereid, mida põhja poolt tulnud isikud seedida ei suutnud. Sealt ka igasugused kõhuprobleemid. Aga seda katelt vist ei puhastatud kunagi. Vesi oli seal hägune ja rasvane ning keegi seda juua ei soovinud, eriti veel kuumalt. Toimkond kestis 24/7 ja kogu aeg pidi katlal tuli all olema. Ja muidugi, keegi ei hoolitsenud küttepuude tarnimise eest, seda kõike pidi tegema noorsõdur ise. Puid ei leidunud ja sellepärast tuli kasutada sõdurikavalust. Mis iganes puutükk ripakil oli või andis kusagilt midagi ära kangutada, siis see ka tuleroaks läks. Ja nii kogu ööpäev ja päevast päeva oli katla all tuli. (Arrak₁, 2019)

3.3.1. Karistused ajateenistuses

Veidi enne uut aastat kirjutati Kalvi hospitalist välja. Ta oli vahepeal määratud RMO-sse (PMO – рота материального обеспечения, materiaalet tuge korraldav rood). Raske on seda täpselt eesti keelde tõlkida. Lihtsamalt öeldes oli tegu autode kolonniga. Väeosa, mis nime järgi kuulus tagalasse, aga tegelikult oli kogu aeg eesliinil ja elu käis ratastel. Kuna Kalvi sõjaväepilet oli kusagile kadunud, siis auto peale ta esialgu ei saanud. Kolonn sõitis reisile, aga tema jäi väeossa majanduslikke töid tegema. Reisiks nimetati väljasõitu igasuguste eluks vajalike materjalide, toidu, kütuse ja lahingumooni kohale toimetamiseks brigaadi. Reid oli väljasõit lahingutegevuse piirkonda, et toetada varem kohale toimetatud varustusega sõdureid, kes otseses lahingutegevuses osalesid. (Arrak₁, 2019)

Ta jätkas teenistust majanduslike tööde „insenerina“. Vastavat haridust tal muidugi polnud. Rooduvanem (staršina ehk praporštšik) käskis tal ehitada uue relvahoidla. See polnud keeruline. Tühjad suurtükimoonad kastid tuli üksteise otsa laduda ja täita need seguga. Mõne aja pärast oli uus relvahoidla valmis. Peale majanduslike tööde tuli käia ka *narjaadides* (toimkond). Tuli valvata väeosa seene all (*nod zpu6ok*), see asus roodu paraadvärava ja uue relvalao juures. See toimkond oli mõeldud roodu külastavate ohvitseride vastuvõtmiseks ja neist ettekandmiseks roodu ülemale. Seda ei tulnud kunagi teha, sest külastajad tulid tavaliselt tagaväravast ja otse rooduülemale telki. Valvet pidav sõdur isegi tihtipeale ei näinud neid. Põhimõtteliselt mõttetu toimkond, aga reeglid olid sellised. Seen ise oli puidust valmistatud kandiline seenetaoline varjualune, mille alla mahtus toimkonnas viibija. Kas siis päikesevarjuks või talveperioodil ka vihmavarjuks olev seen oli hea koht kuhu ilmastiku eest peituda. Selle karkassile sai sättida ka leivapätsi, mida siis aeg-ajalt manustati. Toimkond kestis terve öö, aga noorsõdur oli päevastest töödest väsinud. Kuna nende territooriumil olid ka leivatehases teenivad ajateenijad, nende hulgas kaks eestlast, siis kokkuleppel nendega töid sõdurid tehases vormileiba. Leib meie mõistes oli siiski sai. Leiva närimine aitas olla ärkvel, aga unepuudus andis endast ikkagi pidevalt märku. Kalvi mäletab, et ta on maganud ka kõndides. Ta valvas väeosa sealsamas seene all ja tundis, et uni kimbutab. Seepeale hakkas ta kõndima ja mõne aja pärast ärkas ta selle peale, et oli kukkunud komistades riviplatsi ääristavatele mürsukestadele. Need mürsukestad ei vedelenud seal niisama, vaid olid pinnasesse taotud üksteise kõrvale, et kaunistada betoonplatsi. (Arrak₁, 2019)

Tavaline oli *наряд по парку* (autopargi toimkond). Pargiks nimetati ala, kus asusid masinad. Väeosas oli neid umbes 70, aga pidevate reise tõttu oli kohal neid vähe. Kuna rood asus brigaadi ääremail, siis ilmselt oli valve ka perimeetril. Ehk siis iga väeosa mehitas omad postid. Seetõttu tundsid masinaid valvavad sõdurid ennast piisavalt turvalisena. Sellegipoolest tuli valvata, sest kaasteenijad tihtipeale varastasid autodelt osi, mis hiljem kohalikele maha müüdi omakasu eesmärgil. Põhimõtteliselt tuli masinaid valvata, nii kummaline kui ka see ei tundu, iseenda eest. (Arrak₁, 2019)

Oli Kalvi kord toimkonnas, uni hakkas jälle piinama. Ta otsustas veidi silma kinni lasta ühe ZIL-i kabiinis. Ärgates avastas ta, et tema relv on kadunud. Ta läks telki asja uurima ja seltskond vanemaid olijaid selgitas talle, kui väga ta on reegleid rikkunud. Talle anti korralik keretäis ja automaadi väljalunastamiseks pidi ta vastu võtma makluhha. Seisnes see selles, et sõdur sunniti neljakäpukile ja anti korraldus *zavadu* (käivita). See tähendas, et sõdur liigutas pead kiiresti

vasakule-paremale ja puristas suuga nagu auto käivituks. Selle aja jooksul anti automaadi kabaga korralik löök kaela pihta, mis sõduri tegelikult oimetuks lõi. Kalvi sai relva kätte ja ka korraliku õppetunni. Enam ta autokabiini magama ei läinud, kui raske see ka poleks olnud. Tegelikult magasid kõik toimkonnas viibinud, ainult vahele ei tohtinud jääda. See makluhha annab tunda Kalvil ka praegu. Hiljutised uuringud on näidanud, et tema üks kaelalüli on veidike moondunud, mis on aastaid talle põhjustanud valusid kaelapiirkonnas. Õppetund kogu eluks. Postil ei magata. (Arrak₁, 2019)

Kalvi oli just hospitalist tagasi jõudnud ja sai kätte ema kirja, mida ta suure õhinaga luges. See jäi aga silma ühe esimese rühma vanemale ajateenijale, kellele ei meeldinud, et noorem sõdur jõude seisab. Ta tuli talle ligi ja andis mingi ülesande, nõudes, et Kalvi ka kirja talle ära annaks. See jälle ei meeldinud Kalvile, ta keeldus sellest ja üritas kirja edasi lugeda. Sellepeale tekkis kaklus, millest kumbki pool võitjana ei väljunud. Kalvi siiski säilitas ema kirja ja vanem olija taandus telki, töötades hirmsat kättemaksu. Seda kaklust nägid pealt Kalvi rühma vanakesed. Nad kutsusid ta enda juurde ja avaldasid talle tunnustust vastuhaku suhtes. Reegel oli selline, et kui rood oli kodus, siis võõra rühma vanakesed teise rühma nooremaid ei koorma. Reegel ei kehtinud siis, kui kolonn oli reisil ja kohalejäänud paigutati ühte telki. Siiski, tunnustuse avaldamise järel tegid tema rühma vanemad olijad talle selgeks, et kui midagi taolist peaks nendega juhtuma, siis ootab Kalvit pikemaegne ihupeks. See oli siililegi selge. Oli väljend: *не умеешь- научим, не хочешь - заставим*. Eesti keeles: kui ei oska, me õpetame, kui ei taha, me sunnime. Sellega oli kõik öeldud. (Arrak₁, 2019)

Autoroodu peeti tegelikult eliitväeosaks, sest see oli eluliin, mida teised väeosad kaitsesid. Suur karistus oli see, kui sealt mingil põhjusel ära saadeti. Oli see siis liiga tugeva dedovštšina pärast, mis ülemustele juba häirivaks muutus või salakaubanduse pärast, kui vahele jääd (Joonis 8). Nende roodust saadeti ka korraga üheksa meest jalaväkke salakauba ja narkootikumide omamise pärast. Jalaväkke sattuda aga ei tahtnud keegi. Nende saatust oli veelgi hullem. Dedovštšinast on läbi aegade kirjutatud palju, Kalvi sellel peatuma ei hakka. Siiski, huvilised võiksid lugeda alles hiljuti ilmunud artiklit ajakirjas „Sõdur“ (*Dedovštšina* – Vene relvajõudude nuhtlus), mille on kokku pannud Küberväejuhatuse relvur major Rain Leisi. (Arrak₁, 2019)

Joonis 8. Salakaubaks kohalikud rahad (Erakogu)

Kalvi jäi vahepeal oma autost ilma ja pidi roodu jääma majanduslike tööde peale. Rooduvanem käskis kord tal ehitada purskkaevu. Selleks oli vaja kivikõvasse maapinda raiuda läbimõõdult kahemeetrine ja sügavuselt poolemeetrine ümmargune auk. Tööriistadeks olid kang ja labidas. Kalvi alustas tegevust ja juba varsti tundis ta, et käed tulitavad. Rauast kang oli tulikuum (kliima, kus võis auto kapotil muna praadida) ja tekitas kätele villid. Kalvi kannatus katkes ja ta küsis rooduvanemalt kindaid. See kärkis ja paukus mis kole, aga kindaid ei andnud. Seepeale Kalvi ütles, et ta ei ole nõus ilma kinnasteta edasi töötama. Rooduvanem määras talle seitse päeva aresti (kubu-kartser). Sinna saadeti ta koos ühe ukrainlasega, kes oli ka millegi vastu eksinud. Majutati neid kahekesi trellidega ääristatud kambrikesse. Pandi tööle ja tööülesandeid tuli täita joostes. Vahepeal toimus riviõpe ja roomamine. Roomata tuli umbes 20 korda 20 meetri suurusel betoonplatsil, millel oli palju peenikest killustikku. Ja seda pikka aega. Roomates kulusid riided ja ka ihu, mis läks hellaks ja marraskile. Et kuidagi edasi roomata, keerasid nad selili ja lükkasid ennast jalgadega, et natukenegi esiküljele leevendust anda. (Arrak₁, 2019)

Kubu oli koht, kus pidi murtama eneseuhkus ja taastatama sõnakuulelikkus Nõukogude armee jaoks. Nende ees oli trellitatud kamber, kus hoiti kinni ühte armeenlast, kes samuti oli Nõukogude korrale vastu hakanud. Kuna mägede pojad olid teada-tuntud oma uhkuse poolest, siis nemad, mujalt tulnud, tundsid talle kaasa. Ta oli seotud madala puust pingi peale, nii et ta ei saanud ennast üldsegi liigutada (otseselt ju keegi ei piinanud teda). Mitu ööd ei saanud nad magada, kuna tema vandumine ja valust oigamine oli kosta kõikjale. Ilmselt murdus temagi, sest mõne päeva pärast teda enam kambris polnud. Keegi ei teadnud, mis temaga juhtus. (Arrak₁, 2019)

Kubu ülem määras Kalvit ja ukrainlast tööle enda uue kabineti ehitusele. Tõmmunahkseid patsiente ta ei usaldanud. Eks enne neid olid põhitööd tehtud saanud, neile jäid viimistlustööd. Aga vahepeal sai nende karistusaeg läbi. Rooduvanem tuli kohale, vestles kubu ülemaga ja seejärel käskis neid enda juurde kutsuda. Minnes rooduvanema poole, käskis ta Kalvit umbes 10 meetrit enne teda hakata roomama tema juurde. Kalvi keeldus. Seejärel määras *praporštšik* talle veel seitse päeva aresti, mis ilmselgelt kubuülemale meeldis. Sama saatust tabas ka ukrainlast. Nad jätkasid teenistust vangimajas koos edasi. (Arrak₁, 2019)

Oli viimane päev kartseris, kui kubuülem andis Kalvile korralduse vastvalminud kabineti seinad leeklambiga ära kõrvetada, et tulemus oleks ilusam. Kalvi asuski usinasti tööle ja selle käigus juhtus nii, et leeklambi tuli murdis sisse lae alla. Seda aga Kalvi ei näinud. Tulemus oli kiire. Kubu ülem uus onn hävis minutitega, vaatamata sellele, et tulekustutustöödele kaasati kogu kinnipeetav seltskond. Seepeale lubas kubu ülem Kalvi ja ukrainlase suust sisse suruda okastraadi ja selle tagumiku august välja tirida (või oli see vastupidi). Karjudes lubas ta veelgi hirmsamaid karistusi. Õnneks oli selleks ajaks rooduvanem kohale jõudnud. Ta käsutas Kalvi enda juurde ja jällegi, 10 meetrit enne kohalejõudmist andis korralduse tema juurde roomata. Seekord Kalvi roomas. Roomas ka ukrainlane, sest kubu ülemahvardused näisid vägagi reaalsed olevat. Kalvi mäletamist mööda õnnestus vaid neil kahel nende roodust kubus „meeldivalt“ aega veeta. Roodu jõudnud, ulatas *staršina* Kalvile kindad ja käskis purskkaevuga jätkata. Kalvi kaevas augu valmis, veeti ka torustik ja see meistriteos täitis oma eesmärgi. Kuna purskkaev asus roodu ja autopargi vahelisel alal, siis sai sellest populaarne puhkepaik ja suitsunurk. Paigaldati pingid, koht kaeti ülevalt maskeerimisvõrguga, mis kaitses päikese eest ja nauditi vulisevat jooksvat vett. (Arrak₁, 2019)

3.3.2. Elu ratastel

Kalvit kutsuti Afganistanis Koljaks. Venelased ei suutnud või ei vaevunud teiste rahvaste nimesid välja ütleva ja nii nad mugandasid nende nimesid venepäraseks. Kolja või Nikolai või siis ukrainlaste jaoks Mikola. Kord kutsus rooduvanem Kalvi enda juurde, vaatas talle etteheitvalt silma ja küsis: „Kolja, miks sa nii jubedalt ropendad?“ Seepeale vaatas Kalvi talle nõutult otsa ja ütles: „Kuidas nii, ma räägin ju samamoodi kui teie - venelased. Teie ju õpetate mind.“ Seepeale möönis *staršina*, et jah, midagi peab muutuma. Hiljem rivistas ta slaavi päritolu ajateenijad ja noomis neid sõnakasutuse pärast ja halva eeskuju näitamise pärast teistele Nõukogude Liidu rahvastele. Tolku sellest muidugi ei olnud, keelekümbel jätkus vanaviisi. (Arrak₁, 2019)

Autoroodus teenis kolm eestlast. Lisaks olid veel leivatehases kaks kamraadi. Slaavi päritolu ajateenijatele ei meeldinud, et eestlased omavahel eesti keeles räägivad. Nad sõimasid neid jällegi sakslasteks ja fašistideks. See tegi aga eestlastele nalja ja et asi veelgi tõepärasem oleks, siis nad pikkisid meelega saksa keele sõnu oma vestlustesse või moodustasid lausa täislauseid saksa keeles. Nad kõik olid koolis seda keelt õppinud ja päris palju oli veel meeles. (Arrak₁, 2019)

Roodus oli kuus telki, kolmes neist elasid autoroodu ajateenijad rühmade kaupa, üks telk oli leivatehase meeskonna elupaigaks, ühes telgis elasid ohvitserid ja praporštšik ning oli ka *Ленинская комната* (Lenini tuba – kohustuslik igas väeosas), mille tagumises osas asetses *каптёрка* (ladu, kus hoiustati sõdurite isiklikke asju, eriti kojuminekuvorme ja diplomaadikohvreid ning palju muud). Lenini tuba oli püha paik. Seal sai rahus koju kirju kirjutada. Kui telekas töötas, siis õhtuti sai ka uudistesaaate „*Время*“ ajal rahulikult laua taga istuda. Selles telgis toimusid ka *mazgajopkad*, ajupesu sellest, kui hea on Nõukogude võim ja korralikult anti tuld neetud kapitalismi pihta. (Arrak₁, 2019)

Ühe poliitikatunni ajal kutsus zampolit (*заместитель по политике* - roodu ülema asetäitja poliitilisel alal) Kalvi maailma kaardi juurde. Ta teadis, et Kalvi on tugev geograafias ja lasi tal näidata erinevaid riike. Kõigepealt loomulikult tuli ära näidata Varssavi pakti riigid, seejärel NATO (ehk siis vaenlase asukohad) ja nipet näpet mujalt maailmast. Kalvi sai sellega edukalt hakkama. Seejärel arvas zampolit, et paneb ühe pirni ka. Ta käskis Kalvil näidata, kus asub Robinson Crusoe saar. Kõhklematult leidis Kalvi selle pisikese täpi kaardi pealt üles. See avaldas muljet kogu klassile ja loomulikult tundi läbiviivale ohvitserile. Nad said teenistuse lõpuni väga hästi läbi, kuna zampolit oli grusiin ja ei pidanud eriti lugu venelastest, kes isegi Moskvat kaardi pealt ei suutnud üles leida. (Arrak₁, 2019)

Kandagar, 21. veebruar (1987)

Olen elus ja terve. Millegi üle kurta ei ole. Söök on endiselt hea ja kaaslastega läbisaamine üha paraneb. Praegu on elu veelgi kergemaks läinud, sest mõni päev tagasi tulid roodu uued. Nüüd teevad nemad selle töö ära, mis enne meie tegime. Me oleme nüüd juhendajad. Sõjaväes on kord juba nii, et noored teevad ikka selle mustema töö ära. Koristavad ja muud sellist. Eestist on ka üks, ainult venelane. Kokku tuli neid 26. Ilm on meil nüüd teistsugusem, kui enne. Juba kaks päeva ladistab vihma tulla. Ilm on ka sellega külmem ja isegi päeval tuleb bušlatiga (soe karvase kraega vammus) olla. Öösel on maru külm. See kõik on kevade tunnusmärk siin. Eks

vihm peab elu tagasi tooma siia päikesest laostatud maale. Enne seda üks nädal aega oli kõva liivatorm. Tuiskas nii, et viie meetri peale näha ei olnud ja ega ei saanudki vaadata. Silmad olid kohe liiva täis, kui püüdsid vaadata. Mina istusin sellel ajal palatkas, aga sinnagi tungis liiv ja tolm. Peale tormi olime nagu tolmuahvid. See on juba teine torm minu aja jooksul. Poisid, kes olid reisil rääkisid, et seal oli veelgi hullem olnud, sest parajasti sõitsid nad päris kõrbes. Üldse on siin tolmu väga palju. Mulda siin vist ei olegi. Laulusõnadki ütlevad nii, et:

Здесь нет людей – одни солдаты

Здесь нет земли – одни пески

А место женичин – автоматы

И кним прикнуты стык – ножи

Tõlkes:

Siin pole inimesi – üksnes sõdurid

Siin pole mulda – ainult liiv

Ja naiste asemel – automaadid

Ja neile kinnitatud tääk – noad

(Arrak, 1987)

28. märts (1987)

Nimelt olen ma ka nüüd reisidel käima hakanud. Selle kuu sees olen kaks korda reisil olnud. Mõlemad umbkaudu kümme päeva. Käisime Šindandis toidumoona järel. Nüüd lähemate päevade jooksul läheme jälle. Enamasti ongi nii, et paar päeva roodus ja ülejäänud aeg reisil. See elu siin möödubki peamiselt rataste peal. Veel seda, et ma ei ole autojuht, sest sõjaväepiletit mul ikka ei ole, vaid minu masinaks on seniit-kahur. See on paigutatud auto kasti. Ega sellelgi elukutsel viga ei ole. Mõnes mõttes isegi parem, sest ei pea seda remontima ega midagi. Põhilise aja istun ma muidugi kabiinis, ainult mõned teelõigud olen kahuri taga. Meie marsruut ongi Kandagar – Šindant ja Kandagar – Turgundi. See on juba peaaegu NSV Liidu piiri ääres. Ainult 2 km puudub sealt. Mina sinna veel sõitnud ei ole, aga tahaks ikka ära käia, sest tee viib läbi kogu Afganistani. Reis Šindanti ja tagasi on umbes 1100 km. Nüüd juba tean, mida kujutab endast Afganistan. Enne vahtisin kogu aeg roodus ja ei näinud midagi. Tee peal asub üks linn (Kandagar) ja viis-kuus kišlakki. Asustus on väga hõre. Inimesed käivad siin mingisuguste hilpudega ringi. Naised katavad oma näo riidega. Poodides on müügil peamiselt lääne kaup ja ka masinad on välismaa omad. Autod on ilusti ära ehitud. Isegi klaasi peal on kleepekaid nii palju, et väljavaatamiseks on ainult väike pilu jäetud. Maastik on väga igav. Ainult kõrb ja mäed. Seal kus elatakse on veidi rohelist. Majad on ka mingid saviuberikud. Rahvas on üldiselt

vaene. Reisid on kulgenud normaalselt, mingeid juhtumeid pole olnud. See maa on päris palju kannatada saanud. Linn on puha varemeis. Nüüd on juba rahulik. Meil ikka räägitakse üha rohkem, et ikka viivad vene väed välja. Ajad on küll erinevad, aga vist ikka õnnestub veel NSV Liidus teenida. Osad räägivad, et juunis, osad augustis. Jääme lootma ikka paremat. (Arrak, 1987)

Alljärgneval fotol on näha sõdureid poseerimas kahuri juures (Joonis 9). Kalvi on paremalt poolt esimene. Keskelt paremalt esimene istuv sõdur oli Kalvi autojuht, kelle nimi oli Tšurilin. Foto on tehtud Kesk-Afganistanis Farah Rudi läheduses. (Arrak₁, 2019)

Joonis 9. Sõdurid kahuri juures (Erakogu)

Ilus rahustav kiri kodustele, aga tegelikkus oli hoopis midagi muud. Kalvile tuletati kohe esimesel reisil meelde, kuhu ta on sattunud. Läbides Kandahari linna, jõuti looduslikult rohelisele alale, mida läbib Arghandabi jõgi. Betoontee (betonka, nagu seda nimetati) viis läbi selle piirkonna kuni Turgundini välja. See oli samasugune betoonblokkidest ehitatud tee, nagu tänagi veel võib näha Tallinna lähedal Peterburi maanteel. Peale Kandahari algas tegelikult nende kolonni jaoks kõige ohtlikum ala. See oli duhhide lemmik rünnakutsoon. Rohelus, kõrkjad, madalad puudesalud ja mäed pakkusid dušmanitele väga head varju ja rünnakuteks häid positsioone. (Arrak₁, 2019)

Must väljak ei olnud traditsioonilises mõttes väljak. See oli umbes nelja-viie kilomeetri pikkune ala, mille osadele teelõikudele oli moodustatud purukslastud masinatest pikad barrikaadid, et natukenegi kaitset pakkuda vastase kaugtule või siis otsese RPG (granaadiheitja) lasu eest. Need põlevad masinad süütasid ka ümbruskonna, mis muutus söestunuks. Sellest ka nimi „Must väljak“ (*чёрный площадь*). Enamik põlenud veokitest olid loomulikult kütust vedanud autod, aga leidis ka purukslastud tanke ja muud lahingutehnikat, mis kaitsesid sellel alal kolonnide liikumist. Betoontee viis üle Arghandabi jõe silla ja peale seda liikusid masinad kõrbesse, kus asus neid kaitsev pataljon. Kalvi ei tea, miks nad kõrbes suure kaare tegid, sest nad hiljem jõudsid välja samale betoonteele. Võimalik, et ajaga olid venelased aru saanud, et julgeoleku pärast võiks seda teelõiku vältida. (Arrak₁, 2019)

Nende kolonni number oli 201. Kolonn oli mitmeotstarbeline, esimese ja kolmanda rühma masinad võisid peale võtta kõike, mis pakendatud. Teine rühm koosnes kütust vedavatest masinatest, enamik neist KAMAZ-id ja paar URAL-i. Oli ka üks külmikmasin (tänapäeva mõistes rekka), ZIL baasil väliköök, vett vedav masin ja ZIL baasil kraanaga tehniline abi. Kolonni kaitseks oli kaks URAL-i, mille kastas paiknesid õhutõrjekahurid ZU-23 (*зенитная установка*), kaliiber 23 millimeetrit. Lisaks oli veel ühe auto kassis raskekuulipilduja DŠK, kaliiber 12,7 millimeetrit. Kolonni saatsid alati ka paar soomukit BTR-80, mis määrati juurde mõnest teisest väeosast. Rooduülem ise paiknes KAMAZ-is, mille kassis asus raadiojaam. Loomulikult seal ta ka ööbis. (Arrak₁, 2019)

Oma esimesel reisil auto kassis kahuri taga istudes oli Kalvi väga põnevil. „Musta väljaku“ keskel käis järsku kohutav raksatus ja ta nägi musta suitsupilve üles kerkimas endast umbes sada meetrit tagapool. Adrenaliinitase oli kõrge ja ta esialgu ei teinud sellest väljagi. Hiljem, kui ta juba kabiinis istus, hakkas ta tagasi mõtlema. Ja siis haaras keha tugev värin. Kalvi sai aru, et ta oli sihikul olnud. Teda taheti tappa. See laeng lõhkes otse betoontee ääres ja paar sekundit varem väljalastud miin oleks võinud saatuslikuks saada. Ta sai aru, et reisid ei olegi nii väga reisi moodi. Aga inimene harjub kõigega, see rünnak tema vastu ei jäänud viimaseks ja siis võttis Kalvi asja juba rahulikult. Siiski, esimene pauk on tal kõrvus tänase päevani, see oli liiga lähedal. (Arrak₁, 2019)

Kalvi teenistusrelvaks oli ZU-23, mis on tegelikult kaheauuline pöörleval alusel õhutõrjekahur. Tavaliselt kuulus kahuri meeskonda kaks sõdurit, sest seal oli kaks istekohta ja mõlema raua jaoks oli kassett 50 mürsuga. Ehk siis lahinguolukorras oleks olnud kiirem kahekesi uuesti

laadida. Nende kolonnis sõitis kahuri taga üks mees. Varuks oli Kalvil autokastis 20 kassetitait mürskudega, lähikaitseks oli tal automaat AKSU-74 (lühendatud rauaga ja kokkuvolditava kabaga relv, kaliiber 5,45 mm), mille tarbeks oli kaasa antud tsingitais padruneid (900 tükki), pluss neli täissalve. Lisaks olid veel varustuses granaadid F-1 ja signaalraketid. Ja ei saa mainimata jätta ka tääk-nuga. Õnneks läks vaja seda ainult konservide avamiseks. (Arrak₁, 2019)

21. aprill (1987)

Sinu kirja sain ma kätte 20. aprillil. Sel päeval saabusime brigaadi. Seekord oli reis poole pikem, sest osa kolonnist käis ka Turgundis ära. Mina sinna ei läinud, vaid ootasime viis päeva neid Šindandis. Mul on ka väike uudis. Ma olen ka nüüd autojuht. Anti URAL- 375 (kütuseveok). Auto on päris korralik ja pidas esimese reisi ilusti vastu. Auto sain ma 28. märtsil. Reisile läksime 8. aprillil ja tagasi olime 20. aprillil. Homme sõidame uuesti minema nii, et ainult üks päev anti hingetõmbeaega. Ei jõuagi kohe kõigile ära kirjutada. Kirju sain ma üldse kaheksa. Proovin vähemalt lähematele inimestele vastata. Ümbrikuid ka on. Helga saatis mulle terve portsu. Oli neli suurt ümbrikku saatnud, aga mina olen kaks kätte saanud. Ei tea, kas on kaduma läinud või alles saabumata. Sa ka kirjutasid, et saatsid raamatu. See on ka alles nähtavasti teel. Sa kardad, et ma ei kirjuta sellepärast, et kardan tõde kirjutada. Nii see küll ei ole. Ma lihtsalt sain sinu kirja nii hilja kätte. Seda jama, mis lehes kirjutab, ei maksa ka igakord uskuda. Pean ütleva, et mul on kõvasti vedanud, et ma autoroodu sattusin. Meie ei luusi kuskil mägedes ringi ega ei käi üldse lahingutes. Vastupidi, kõik kaitsevad meid, et oleks igalpool vaba tee. Muidugi jalaväge ja dessanti ma ei kadesta. Neil on vahest päris kibe, aga meil rahulik. Sa kirjutad, et T.....e poiss sai haavata. Kus kandis ta siis teenib? Ilm on praegu kuratlikult palav. Paar päeva tagasi näitas kraadiklaas 46° varjus. Nii, et sellest võid ise vastavad järeldused teha, mis toimub päikese käes. Autos on ka nii palav, aga vesi näitas selle kuumaga 80°. Vesi ei läinud kordagi keema. (Arrak, 1987)

09. mai (1987)

Tere, ema!

Sinu kirja sain ma kätte 8. mail. Päev enne saabusime reisilt. Üldse on nüüd kaks reisi jutti olnud. Maipühi meil ei olnud, aga täna s.t. võidupühal on vaba päev. Üldse aastas tuleb ainult mõni vaba päev. Nüüd 12ndal sõidame jälle minema. Reisil on muidu palju parem, kui roodus, aga siiski vahest tahaks rohkem siin olla, kasvõi poes käia ja kirju saada. Me saime vahepeal

kaks palka kätte, aga kummagi reisi lõppedes polnud aega poodi minna. Vahet oli ainult üks päev ja see kulus auto hooldamiseks.

.....
Küsid, et kuidas me sõidame? Vahetusi meil pole, aga ööbime me küll, kuidas muidu. Hommikul poole viiest kuni kuueni on äratus. See oleneb sellest, kui palju me maha sõidame sel päeval. Tavaliselt alustame sõitu kuue ajal, ainult pühapäeviti on äratus seitse. Selle aja jooksul jõuame me masina üle vaadata ja hommikust süüa. Vahepeal on sõita kuramuse vilets. Kui on ilm palav ja ka tee silt, siis ei taha kohe üldse sõita. URAL- il tuleb kogu see mootori kuumus jalge peale, vahepeal on jalatald nii kuum, et ei saa gaasigi suruda. KAMAZ oleks muidugi parem.

.....
Mul on paar uudist ka. Nimelt mu sõjaväepilet jõudis lõpuks siia. Nüüd on ta mul käes ja sellega asi ühelpool. Teine uudis on see, et 1. mail esitati mind autasu saamiseks. Umbes poole aasta pärast peaks medali „Vapruse eest“ kätte saama. (Arrak, 1987)

26. mai (1987)

Küsid, kas autasusid saavad siin kõik. Ei, seda küll mitte. Vastavalt teenetele ja oma elu ohtu seadmise eest. Ma alguses ei tahtnud seda küll kirjutada. Asi oli nimelt selles, et 30. aprillil tulistati meie kolonni. Eks dušmanid tervitasid meid maipühade puhul. Lipsasime küll kiiresti läbi, aga siiski mõni sai kannatada. Minu enda autol lasti kumm tühjaks, üks kuul tuli kabiini (Joonis 10) ja üks mootorisse. Nüüd on mul mälestuseks kaks kuuli. Mulle anti nõu neid alles hoida, sest igaühel sellist talismani ei ole. Üldse autasustati medaliga viis meest ja ühele anti orden „Punane täht“. Muidu on ikka rahulik sõita. See oli vist üle pika aja esimene laskmine. Selle poole aasta jooksul ennem sellist asja juhtunud ei olnud. Sedasi olid siis lood.

.....
Ma praegu töotan naftabaasis tankijana. Lasen oma auto püti täis ja tangin siis nagu bensiinijaam. Vahepeal vean ka mööda brigaadi kütust laiali. (Arrak, 1987)

Joonis 10. Brigaadiülem annab Kalvile kätte medali lahinguliste teenete eest. Vasakul kuul, mis oleks võinud talle viga teha (Erakogu)

Kui kolonn jõudis „Musta väljaku“ lähistele, siis masinad peatusid. Rooduülem uuris raadio teel olukorda ja siis võttis vastu otsuse, kas läbisõit võiks olla turvaline või mitte. Reisil tehti peatus peale Kandahari linna. Seal oli *totška* (kindlustatud punkt) 1007 (ilmselt nime saanud kõrguse järgi merepinnast), mille kaitsvate relvade ette tulid koheselt kohalikud, et teha kaupa sõduritega. Aga see oli ka ohuolukord, sest võis juhtuda, et seisaku ajal nad sokutavad masinatele lõhkekehasid. Sõdurid tulid masinatest välja, mõned tegid äri, müües maha alles laost välja kirjutatud KAMAZ-i rehvi või uue võtmekomplekti, saades vastu kas narkootikume või kohalikke rahasid, et hiljem kiire peatuse ajal *dukanist* (väike pood) midagi eksootilist osta. Olgem ausad, müüdi maha ka laskemoona. Nii vene sõduritel kui ka afgaanidel olid kasutusel samad relvad. Põhiline oli AK-47, mille kaliiber on 7,62 mm. Moderniseeritud AK-74 kaliiber on 5,45 mm ja võimalik, et selle kasutuselevõtmine oli tingitud just sellest, et vähendada vastase võimet vene laskemoonaga neile endile liiga teha. Autoroodus olid kasutusel mõlema kaliibriga relvad. Sel ajal, kui mõned äri tegid, kaitsesid teised masinaid ja tõrjusid afgaane eemale. Kui läbisõidu otsus tehtud, siis asusid masinad teele. „Mustal väljakul“ pidid autod hoidma pikivahet umbes pool kilomeetrit ja sõitma nii kiiresti, kui teeolud võimaldasid. Mida kiiremini liikusid, seda vähem oli võimalust pihta saada. (Arrak¹, 2019)

Tagasi tulles oli asi veelgi keerulisem, sest siis olid masinad täislaadungis ja duhhid ootasid võimalust neile kahju teha. Kolonn peatus kõrbes sealse pataljoni kaitsva tiiva all. Kui olukord oli kontrolli all, siis läbisid masinad ala kaotusteta. Kui teati, et *zeljonkas* (roheline ala „Mustal

väljakul“) peituvad dušmanid, siis telliti nende peale ründelennukid, mis ala pommitasid. Nad olid paari kilomeetri kaugusel ootel ja nägid neid suuri plahvatusi päris ligidalt. Iga kord see heidutusvahend ei mõjunud ja nii sai ka kolonn pihta. (Arrak¹, 2019)

02. juuni (1987)

Ma kirjutasin, et hakkan teisel autol mootorit vahetama. Sedasi siiski ei kujunenud. Ma töotan nüüd naftabaasis ja mulle anti uus ZIL- 130. Ega sellega suurt sõitmist ei ole, sest see auto võtab tünnist kütust ja läbi jämeda vooliku täidab teiste autode tünne. Mine tea, võib-olla jäängi naftabaasi tööle. Nii mulle igatahes öeldi. (Arrak, 1987)

30. juuni (1987)

Tere, ema!

Sinu kirja sain ma kätte 29. juunil. Algust proovin ma täna juba teha, aga valmis ma nagunii ei jõua. Varsti hakkab õhtune ülevaatus ja siis magama. Jälle üks päev on mööda läinud. Veidi siis ka oma elust. Elul pole viga, olen elus ja terve nagu peabki olema, ninaesine on ka normaalne. Praegu olen ma niiõelda jalamees. Lugu minuga oli päris pikk. Nimelt meie roodust pidi saadetama üks naftapütt teise pataljoni. Noh, aga seda ei jõutud õigeks ajaks valmis teha. Siis otsustati minu auto ära anda, sest olin ma ju parajasti naftabaasis tööl. Ma ise ei tahtnud autot ära anda ja siis ütlesin, et pump ei tööta. Sõitsin roodu ja võtsin veel bensiinipumbalt membraani ära, et kapitaalne oleks. Mõne päeva pärast panin tagasi ja läksin naftabaasi uuesti tööle. Kuradid võtsid mu otse sealt ära. Nii sõitsingi kõrbesse ja andsin oma auto ära. Nüüd olen juba tagasi ja hakkan teist autot omale tegema. Tuleb mootorivahetus, sest vana juht kuumendas ta nii üle, et väntvõlli ei saanud isegi autoga tõmmates ringi käima. Antakse vist uus mootor. Üldse on see masin hulga kehvem, kui minu oma oli. Arvatavasti siis, kui vanad minema lähevad, saan parema. Sinna veel mõni kuu aega.

.....
Roodus on meid eestlasi, leedukaid, ukrainlasi, venelasi, tšetšeen, üks kasahh ja aserbaidžaan. Läbisaamine on mul hea. Vägede äratoomise kohta nii palju, et aasta alguses käis kõva jutt ära toomisest. Pärast öeldi meile, et sel aastal kindlasti ei viida välja ja järgmine aasta vaevalt. Nii, et tuleb oma aeg siin ära teenida. Läheks see neetud suvi kiiremini ainult. See kuumus on jube. Talvel on päev lühem ja aeg lendab kiiremini. Tuleb ju kevadel minu prikaas (kaitseministri käskkiri sõjaväest vabastamise kohta). (Arrak, 1987)

Kalvi kirjast selgub, et ta pidi oma auto teise väeossa ära viima. See oli tegelikult ülimalt ohtlik ülesanne. Ta sõitis veoautoga, mille lastiks oli viis tonni bensiini üksinda läbi Kandahari linna. Seejärel tankis ta masinaid „Musta väljaku“ *totškades* ja läbis selle ohutsooni kuni jõudis uuesti kõrbesse. Ta andis kütusetankuri pataljonile üle ja ööbis sealses autoroodus. Järgmisel päeval saadeti ta tagasi omaenda brigaadi GAZ-66 baasil meditsiiniveokiga. Nad olid kasti kolmekesi ja *zeljonkat* läbides heitsid nad kasti põhja pikali, et olla võimalikult väikesed vaenlase rünnaku puhuks. Duhhid ei pruukinud hoolida ka suurest punasest ristist masina peal. (Arrak₁, 2019)

Aastaid hiljem, uuesti Afganistanis olles, rääkis Kalvi seda seiklust ka lähematele kolleegidele. Need ütlesid, et ilmselt duhhid ka ei uskunud oma silmi, kui nägid üksi sõitvat kütusetankurit ja ei suutnud piisavalt kiiresti RPG-d välja otsida. Nad lisasid veel, et see oli täiuslik „enesetapu missioon“, mis õnneks lahenes Kalvile soodsalt. (Arrak₁, 2019)

1987. aasta juunist hakkasid uued tšekid kehtima (Joonis 11). Tšekid olid Afganistanis Nõukogude Liidu rublade asemel. Bonistikud nimetavad neid ka boonideks või FEC-ideks (Foreign Exchange Certificate- väliskaubandus sertifikaat). Nominaalid, mis ringlusesse lasti olid: 1, 2, 5, 10, 25, 50 kopikat ja 1, 3, 5, 10, 20, 50, 100, 250 ning 500 rubla. Loomulikult ajateenijad suuremaid kupüüre ei näinud kui kümne rublane tšekk. Tšekkide vahetamise põhjuseks võis olla see, et neid hakati ajateenijatele saatma kodumaalt. Tegemist oli nõndanimetatud valuutaga või siis meremeeste rahaga. See tekitas aga olukorra, kus osad sõdurid said liiga rikkaks ja see paistis välja väeosade poodide külastamisel. Uutele tšekkidele trükiti peale kiri „СПЕЦИАЛЬНЫЙ ДЛЯ ВОЕННОЙ ТОРГОВЛИ“ (spetsiaalselt sõjaväe kaubanduse jaoks) ja horisontaalsed ääred märgistati punase triibuga. (Arrak₁, 2019)

Joonis 11. Tšekid Afganistanis (Erakogu)

14. august (1987)

Tere, ema!

Sain su kirja kätte 14. augustil ja kirjutan ka kohe vastuse. On juba pime ja peab kiiresti tegema, sest tahan veel täna või hiljemalt homme hommikul kirja ära saata. Asi on nimelt selles, et homme sõidab kolonn minema ja ka mina lähen seekord kaasa. See roodus olemine on nii vastikuks muutunud, et kohe vägisi kisub reisile. Masinat mul küll ei ole, aga ma sõidan jälle seniitkahuri taga. Kahur asub uue URAL-i peal ja on hästi kinnitatud ka nii, et sõidul ei tohiks viga midagi olla. Arvatavasti läheme Turgundisse. Ma pole seal veel käinudki.

.....

Ja veel üks uudis. Alates sellest kuust hakkasime palka saada rohkem. Kui enne sain 9 rbl, siis nüüd saan 22 rbl. Eks see ole sellepärast, et selle äriaga niipalju ei tegeletaks. Nüüd aga Liidus meil raha ei jookse. Nii, et ma arvan, et varsti võiksite mulle nõukogude raha saatma hakata. Ega ta enam teab mis vara polegi. Koju minekuks on ikka vaja. Me panime kolme peale rahad kokku ja ostsime mulle diplomaadi ära (Joonis 12). Järgmine kuu ostame teisele jne. Tahame veel igaüks „Puma“ botased ka osta. (Arrak, 1987)

Joonis 12. Kohustuslik demblikohver ja mälestused Afganistanist laulude näol (Erakogu)

Afganistan, 13. september (1987)

Kümnendal tulime siis jälle reisilt. Kõik läks normaalselt, ainult tuli välja, et mu kahuri üks toru on korrast ära. Järgmisel päeval sõitsime lattu ja kirjutati uus välja. Nüüd on mõlemad töökorras. On juba september, esimene sügiseku. See annab meilgi tunda. Päeval on küll palav veel, aga öösel kisub külmaks. Enam paljalt väljas ei maga ja palatkaski tuleb teki all magada. Vahel on isegi pilvi näha.

.....
Kes see Andrus Sahkur oli? Ma mõtlen kust kandist ta on? Eks see kuumus mõju jah halvasti ja nõrgema tervisega võib tõesti kehvasti minna. Mina olen praegu täie tervise juures, söögiisu on ka hea ja kurta pole midagi. Täna on meil tähtis päev. Brigaadi 45. aastapäev. Õhtul tuleb veel kontsert ja üldse anti päev täielikult vabaks. See on aga harukordne juhus. Aastas tuleb mõni üksik päev, kus saab puhata. Muidu on ikka töö ja töö. Eks see tuleneb sellest ka, et me reisidel põhilise aja oleme. Roodu jõudes tuleb aga masinad kiiresti korda saada ja sedasi me vabu päevi ei saagi. Meelelahutust samuti mingisugust ei ole. Iga päev on küll kino, aga meie rood sinna ei käi. Vahel saab telekat vaadata ja ongi kõik. Sellepärast ma ootangi kannatamatusega raamatuid. Sellega ma hakkan lõpetama. Pole enam midagi kirjutada kah. Jään ootama sinu kirja. Soovin teile kõigile tugevat tervist ja jääme nägemiseni.

Kõike head

Kalvi (Arrak, 1987)

Kalvi mäletamist mööda sai Andrus Sahkur kuumarabanduse, netis aga seisab, et suri südamepuudulikkusse. Vahet siiski pole. Noor väevõimuga Afganistani saadetud eestlane ei tulnud tagasi elavana. Ta on maetud Koeru kalmistule. (Arrak¹, 2019)

16. oktoober (1987)

Tere, ema!

Kirjutan sulle siis jälle üle pika aja. Sa vist mõtled, et kiri on kaduma läinud või midagi muud, aga kirja sain ma kätte 29. septembril juba. Sel päeval sain ka Kammalt, Riinalt ja Vanalt kirja, aga vastamata jäi mul kõigile. Nagu ma ütlesin, saabusime roodu 29ndal ja juba järgmisel päeval olin ma hospitalis. Alguse sai see kõik reisi keskpäiku. Ma sõitsin ka Turgundisse seekord ja seal olles külmetasin. Ehkki ta on veel Afganistan, on seal temperatuur palju madalam. Noh ja mina loll magasin öösiti väljas ja sain kõvasti külma. Tagasi sõites hakkas veel kõht viperusi tegema ja kui roodu jõudsime lõi veel kõrge palavik üles ja järgmisel päeva hommikul viidi mind hospitali. Muidugi palavikku mul enam ei olnud, aga mu teenistuskaaslased soovitasid mul ennast arstile näidata, sest suve jooksul ma olin liialt tugevasti kõhnunud. Ja nagu välja tuli, ei läinud ma arsti juurde asjata – mul oli düstroofia. See on kõhnumishaigus. Võrdluseks niipalju, et talvel olin ma 78 kg. Haiglas kaalusin olin 58. Nüüd on mul tervis hea, kogun kaalu ka tasapisi juurde. Eile olin 65 kg. Süüa saab siin hästi ja mul omal on juba siin laisklemisest kõrini. Ootan väljakirjutamist, mis varsti peaks ka juhtuma, sest hospitalis olen ma olnud juba 16 päeva. Täna on muide 16. oktoober. Ülehomme on isal sünnipäev, mis minul jääb jälle kaasa tegemata. Siin on nii igav ja ega rooduski parem pole. Öösel on külm juba ja ka hommikul on veel jahe. Üleeile anti meile hospitalivorm selga ja täna veel särk ka. Muidu olime kogu aeg ainult aluspükste väel. Vormiga on ikka soojem. Päeval pole vigagi. On veel kuumustki. Praegu ongi just see aeg, kus paljud haigestuvad kollatõppe ja düsenteeriasse ja muudesse selletaolistesse haigustesse. Jäin ma ju eelmine aasta ka umbes samal ajal kollatõppe – novembri lõpul. Kümme korda parema meelega teeniks kuskil põhjas ja suruks kasvõi jääkarudega käppa. Poleks vähemalt neid hirmsaid kõhuhaigusi, sest iga haigus ju jätab omad jäljed ja tervis ei ole enam see. Seda kirja kirjutan ma pool kuud hiljem sellepärast, et ma ei saanud kusagilt ümbrikku. Isale õnnitluskaardi sain ära saata, aga kirja mitte. Eile tuli üks uus juurde, tal oli ja andis ühe mulle ka. Saan vähemalt koju teateid saata. Üks kiri oli mul juba ammu valmis, aga see oli nii aegunud, et kirjutasin nüüd uut. Ma teistele enne ei kirjuta, kui välja lastakse, sellepärast anna mu tervised edasi ka Vanale ja Lustivere rahvale. Veel seda, et sinu ja Vana saadetud viiekad sain ka kätte. Kui vastuse kirjutad, siis saada ikka roodu, sest selle aja peale olen ma juba roodus. Pühadeks peeti meidki meeles –

toodi kingitusi, anti suitsu, küpsiseid, viinamarju jms. magusat kraami. Nii, et poisid peavad ikka meeles meid. Sellega ma hakkan lõpetama. Uudiseid ei ole ja paber saab ka otsa. Olge te ikka terved. Nägemiseni

Tervitades Kalvi (Arrak, 1987)

See haigus hakkas vaikselt endast märku andma juba enne. Kui Kalvi töötas naftabaasis, siis pidi ta sinna jala minema. Minna oli umbes kilomeeter, aga selle teekonna käigus puhkas ta mitu korda, sest jõud oli kadunud. Kui Kalvi reisilt tagasi jõudis, siis järgmisel hommikul ta enam voodist üles tõusta ei jõudnud. Ta jaks oli otsa saanud. Ta oli mineku äärel, sest viimases lõpus ei suutnud ta isegi vett juua. Selle haiguse tagajärjel paistetak ka keel üles. Kalvi viidi kandraamil veokisse, mis transportis ta meditsiinipunkti. Seal tembeldati ta esimese hooga narkomaaniks, aga edasise uurimise käigus jõuti teistsugusele arvamusele ja ta saadeti hospitali ravile. Ravimiks oli mingi jube jook, võimalik et meditsiinitarbeks valmistatud kaloriterikas lihaleem. Seda hoiti külmkapis pooleliitristes purkides. See oli pruun tummine vedelik, mis haies kui väljaheide. Kalvi pidi päevas ära jooma kaheksa purgitäit seda vedelikku, ta sai hakkama ainult pooltega neist. Sellegipoolest see ravim mõjus, ta hakkas jõudsalt kosuma. (Arrak₁, 2019)

Kui poisid teda hospitali vaatama tulid, sai Kalvi neilt teada, et rood oli vahepeal reisil käinud ja tagasi tulles rünnati kolonni „Mustal väljakul“. Seekord olid duhhid asja väga tõsiselt ette võtnud. Mitu masinat lasti puruks ja mitu sõdurit sai haavata, neist üks väga raskelt. Kalvi sellest madinast pääses. Ei ole halba ilma heata. (Arrak₁, 2019)

05. november (1987), väljavõte Kalvi kirjast:

Tere, ema!

Sinu kirja sain ma kätte 4ndal novembril. Sel päeval saabusime me jälle roodu. Nagu sa juba arvata võid, olen ma haiglast tagasi. Sealt kirjutati mind välja 23. oktoobril. Kokku olin jälle 24 päeva nagu eelmine aastagi. Tervis on mul nüüd korras. Hospitalis kontrolliti mind igast küljest. Tehti südame kardiogramme ja nüüd tean, et südamega on kõik korras. Peale selle kontrolliti hambaid, mis ka korras on ja äärepealt oleks tulnud seda voolikut neelata. Tead küll, see millega magu vaadatakse. Mitmed olid pärast seda nii haiged, et ei saanud süüagi. Mind aga kirjutati õnneks sellel päeval välja. Nüüd olen roodus ja isegi üks reis juba seljataga. Kõik läks normaalselt. Külma ei olnud, sest magasime ühe teise eesti poisiga tema autos koos. Kitsas küll veidi on, aga ajab läbi. Reisile läheme arvatavasti kohe peale pühi. Seekord peaks

ikka vaba päeva ka saama, sest on ju nii tähtsad pühad. Siia sõitsid kohale juba terve persetäis kindralaid ja polkovnikuid, et pühad edukalt läbi viia. Meiegi valmistume, peseme riideid ja mul tuleb ka juukseid lõigata. Ma küll tavaliselt olen ennast kiilakaks ajanud, kui juukseid tuleb lõigata, aga seekord ei aja. Detsembris ajan nagunii, siis on ju sajapäeva prikaas (100 päeva kaitseministri käskkirjani) ja kombeks on kiilakaks ajada. Nii, et kammi pole ma selle aja jooksul veel kasutanud.

Veidi siis ka teistest asjadest. Ilmad on meil ka sügisesed. Öösel on külm, päeval veel palav. Osadel puudel hakkavad lehed langema. Rohelust jääb ikka vähemaks ja vähemaks.

.....
Noored on juba kohal. Just eile tuli üks partii. Eestist veel ei ole kohanud. Põhiliselt olid Ukrainast ja Kaukaasiast. Meie roodu veel ei ole tulnud, sest demblid lendavad alles 10. nov ära. Eks peale seda tule meile ka noori. (Arrak, 1987)

21. november (1987), väljavõte Kalvi kirjast:

Tere, ema!

Sinu kiri tuli kohale 21. novembril. Raha ja kaardid sain ka kätte. Aitäh nende eest. Eile saabusime reisilt ja mulle oli hunnik kirju. Vanalt ja Helgalt sain samuti raha. Nüüd on mul juba 25 rubla. Oleks olnud 55, aga kui ma hospitali läksin, siis korjas major, kes mu vastu võttis raha koos dokumentidega ära ja lubas pärast tagasi anda. Dokumendid sain kätte, aga raha mitte. Kuradi siga ei andnud pärast näolegi ennast. Helgalt sain kolm suurt ümbrikku, ka kirjapaberi, kohvi ja „Hirveküti“. Mul oli kohe nii hea meel, et raamatu sain. Saab vähemalt natukenegi meelelahutust.

Seekord sõitsime Turgundisse. See on Liidu piiri ääres. Seal on juba päris külm. Hommikul oli isegi härmatis maas. Ikkagi põhi meie mõiste järgi. Meil Kandagaris on ikka veel päeval palav ja päikest saab võtta talv läbi, niipalju ma tean juba eelmisest talvest.

.....
Küsid pildi peal oleva poisi kohta. Tema küll eestlane ei ole. Ta on aserbaidžaan, väga mõnus noormees. Ma olin temaga juba utšepkas koos ja saan hästi läbi. Ta on meil „liikuva restorani“ juht. Nii me nimetame ПАК- autot. See on полевая автомобильная кухня. Pilti teha praegu pole võimalik. Ehk hiljem veel saab teha. Paraadvormi me küll kanda pole saanud. Siin on nii palav sellega. Praegu on meil eksperimentaal vorm seljas. Sellist kantakse ainult Afganistanis. Päris vägev vorm. Demblid läksid kõik sellega koju. Minagi tahaksin tulla. Pildi peal olen ma maskeerimisriietuses. Sellega on hea jahe, teed märjaks ja on hea olla. (Arrak, 1987)

Kalvi füüsiline olukord Afganistanis sel ajal ei olnud kiita, tal oli kõhnumishaigus, nahk oli silmnähtavalt vastu roideid. Pildil koos temaga on ka aser (Joonis 13), kellega Kalvi utšepkas kakles, aga Afganistanis said nad hästi läbi. (Arrak₁, 2019)

Joonis 13. Kalvi koos aseriga (Erakogu)

Kandahar, 07. detsember (1987), väljavõte Kalvi kirjast:

Tere, ema!

Sinu kirja sain ma kätte 5. detsembril. Viivitasin ühe päeva, et leida kuskilt ümbrik. Meil on praegu ümbrike kriis. Isegi poes ei ole saada. Ei tea kohe, kuidas uusaastakaardid ära saata. Ma saadan juba varakult ära, sest me sõidame vist kaheksandal minema hoopis tundmatusse kohta. Reis pidi kestma kuu aega, nii et võib-olla tuleb uus aastagi kusagil pärapõrgus vastu võtta. See suund on ainulaadne, sest veel keegi meist pole seal käinud. Tee pidi viima kogu aeg kõrbes ja olud pidid ka rasked olema. Eks seda siis näeb. Muidu pidime juba lahkuma 2. detsembril, aga siiani viibime veel roodus, kuna masinad kästi hoolikalt ette valmistada.

.....
Küsid nende diplokate (diplomaadi kohver) kohta. Meil on juba nad olemas. Botaste raha me kokku ei kogu. Otsustasime, et ei osta neid. Pärnu poisil on küll vägevad tossud, aga Afgaani poest ostetud. Neid aga koju sõdurid viia ei tohi. Kui läheb hästi, et tollis ei kontrollita, siis saab, aga enamustel võetakse ära, sest on ju teada, et need on võltsil teel saadud. Me ei tohi üldse kohaliku rahvaga kontakti astuda. Mina parem elan ausal teel ja ei tegele igasuguste

mahinatsioonidega. Paljud on kinni läinud ka narkootikumide pärast. Mõni loll saadab isegi kirja sees. Alles nüüd võeti ühel demblil piiril ära suur kogus uimasteid. See on aga 7 – 12 aastat. Veel seda, et ta oli meie roodust.

.....
Praegu sõidan ma reisile ikka kahuriga. See amet jääb vist demblini ja ongi hea. Juuksed ajasin ma juba maha, see jääb ka viimaseks korraks. Varsti algab ka sajapäeva prikaas ja me ajasime enne kiilakaks. Kui päeva pealt ajaksime, siis ülemused tõstavad suurt kära. Ütlevad, et nagu vangid, kes loevad päevi vabaduseni. Ega siin tegelikult palju puudu pole kah. Ikkagi Afgaani variant ja liikumine on piiratud. Liidu teenistusega ei anna võrreldagi. (Arrak, 1987)

5. jaanuar (1988), väljavõte Kalvi kirjast:

Tere, ema!

Sinu kirja sain ma kätte 5. jaanuaril. Aitäh ka kaardi ja raha eest. Täna saabusime siis järjekordselt reisilt. Üldse aetakse meid nüüd kõvasti taga. Tuleb juba neljas reis ülehommel, kus hingetõmbeaega on antud ainult üks või kaks päeva. Eelmisele reisile läksime 29. detsembril. Uue aasta võtsime vastu Šindandis. Küll me olime vihased, et isegi uut aastat ei saanud roodust vastu võtta. Polnud meil ju ei telekat ega isegi makki kaasas. Šindanti jõudsime kusagil viie paiku. Siis hakkasime kohe ettevalmistusi tegema. Varem ostetud kraam oli meil kaasas ja ise valmistasime veel pirukaid ja sooja toitu. Lõpuks lõime veel rahad kokku ja poisid hankisid kümme pudelit samagonni. Üheksa paiku istusime laua taha ja pidu hakkas käima. Me lükkasime kaks tendiga KAMAZ-i persetpidi kokku ja olime seal, kuna väljas sadas paduvihma. Дедьука-d (vanaasad) olid ühes ja vähem teeninud olid eraldi. Ülemused sõitsid kah kõik ära ja võim oli meie päralt. Tutvuse kaudu saime kõrvalt kolonnist ka maki ja see olemine ei olnudki nii igav. Kusagil kaheteistkümne paiku oli kõik see mees päris külili. Uue aasta võtsime vastu pool kaks, sest siin on ajad erinevad. Järgmine päev oli vaba ja alles kolmandal laadisid masinad täis. Iga päev ladistas kõvasti sadada. Kõrb oli nii mäda, et masinad vaevaga läbi ronisid. Nüüd oleme jälle roodust ja nagu öeldud ülehommel reisile.

Nüüd veel seda, et eelmises kirjas ma kirjutasin, et läheme ära kuuks ajaks. Tegelikult olime ära ainult viis päeva, aga need päevad tundusid küll nii pikad nagu kuu aega. Reis oli duhhide maa sügavusse, kus 90 km raadiuses pole vene sõdurit. Meie saateks oli oma brigaad ja blokis seisis veel terve diviis. Võib-olla leiad kaardi pealt üles selle koha, nimi on Tarinkot. See on Kandaharist 190 km kaugusel, aga sõitsime sinna kolm päeva. Teeolud olid nii kehvad, et isegi unes ei oska selliseid näha. Peale kauba kimbutasid meid duhid. Ühe päeva pidime seisma, sest brigaad ei suutnud nende kaitsest läbi murda. 14. detsember jääb küll kogu eluks meelde. Sel

päeval sain ma oma esimesed tõelised lahinguristsed. Lõppkokkuvõtteks võib öelda, et reid lõppes enam-vähem kõigile õnnelikult. Üks leitnant hukkus reaktiivmürsu lõhkemise tagajärjel ja ongi kõik. Lollakas tahtis näha kuidas mürsk lõhkeb ja sai killu südame alla. Meie roodust on kõik elus ja terved ainult mõningad masinad tuleb maha kanda. Võib-olla mõne aja pärast saab veel midagi ütelda.

Ahah, veel seda, et MINU prikaasini on jäänud 82 päeva. (Arrak, 1988)

See võis olla ilmselt üks suuremaid operatsioone, mis tolle aja sõja jooksul niiöelda humanitaarabi korras läbi viidud. Tarin Kowt asub Kandaharist põhjas umbes 200 kilomeetri kaugusel. See linn oli Afganistani Demokraatliku Vabariigi armee kontrolli all ja Vene vägesid seal polnud. Linn ise oli pikka aega ümber piiratud dušmanite poolt ja mingisugust varustust väljastpoolt sinna ei jõudnud. Ilmselt oli kätte jõudnud kriitiline piir, sest otsustati sinna saata humanitaarabi kolonn. Selleks hakati akent sisse raiuma umbes kuu aega enne kolonni saatmist. Kolonni põhiosa moodustas nende autorood, lisaks saadeti erinevatest väeosadest veel masinaid juurde. Nii, et venelaste osalus võis küündida lausa saja masinani. Kaasatud oli ka Afganistani sõbralike jõudude veoautod ning kohalikest tsiviilisikutest juhtidega moodustatud kolonn. Kokku võis olla umbes 200 varustust vedavat masinat ning lisaks nende kaitseks erinevat lahingutehnikat. (Arrak₁, 2019)

Sõit algas nende brigaadi vastutusel ja läbis Kandahari linna. Juba „Mustal väljakul“ tervitasid duhhid neid kaugtulega. Nad läbisid siiski selle ohutsooni edukalt ja pöörasid kõrbesse. Kogu teekonna vältel saatis neid pidev raketi- ja miinipildujatuli. Ta nägi neid plahvatusi lähedal ja kaugel, aga hirmu ei olnud. Ta oli sellega juba harjunud. Kalvi istus kogu selle aja oma kahuri taga auto kastis. Vastu tulistada polnud mõtet, sest vaenlast ta ei näinud. (Arrak₁, 2019)

Kõrb läbitud, jõudsid nad mägede vahele. Mingi aeg jäi kolonn seisma, kuna edasiliikumine oli liiga ohtlik. Nad veetsid öö oodates ja valmisolekus. Kalvi asupaik tavaliselt oli kolonni keskosas, kuna ta teenis numbriliselt teises rühmas. Järgmisel hommikul tuli rooduülem tema juurde ja paigutas Kalvi auto kolonni etteotsa, tema enda side KAMAZ-i lähedusse. Ta andis teada, et vasakul asuvad Vene väed ja paremal pool duhhid. Ta ütles „Kui neid näed, siis ava kohe tuli“. Ise veel viitas paremal pool oleva kõrgendiku poole. Kalvi keeraski torud selle kõrgendiku peale, sellepeale seal olnud positsioonil olevad sõdurid hakkasid meeletult kättega vehkima, andes märku, et nemad veel nende leerist on. Kalvi teadis seda ja viipas käega,

et tema poolt mingit ohtu ei ole. See mägi oli veel nende oma, aga järgmine juba duhhide valduses. (Arrak₁, 2019)

Järgmisel hommikul jätkas kolonn teed Tarin Kowti poole. Nagu arvata võis, olid duhhid nende edasiliikumisest häiritud. Ka Kalvil tuli lahingusse astuda. Kõik laabus siiski edukalt. Hiljem, kui ta oli linna juures asunud kaitsepositsioonile, tulid tema juurde roodu ülem ja veel üks kõrgem ohvitser. Nad avaldasid talle otsustava tegutsemise eest tänu ja rooduülem ütles, et ta on esitatud autasustamiseks medaliga „Vapruse eest“ (*за отвагу*.) Seda medalit pole ta kätte saanud. Võib-olla oli see suusoojaks öeldud, aga ka medali menetluse protsess võttis aega umbes pool aastat ja Kalvi oli selleks ajaks juba reservis. (Arrak₁, 2019)

Peale seda reidi tuli roodus käibele sõnaväljend, et Kolja tulistab vaenlast „olümpialiku rahuga“ (*с олимпийским спокойствием*). Kalvi oli eestlaslikult rahuliku loomuga ja eks rooduülem oli ka seda märganud. Sellepärast tuli tal mitmeid kordi seista blokis, eriti „Mustal väljakul“. See oli äärmiselt ohtlik ülesanne. Auto sõitis ohutsooni ja Kalvi keeras rauad vaenlase poole. Sel ajal, kui masinad tema selja tagat roodu poole tuhisesid, pidi Kalvi katma nende liikumist. Autojuht oli paremas olukorras, kuna uued URAL-id olid juba soomustatud kabiiniga. Kalvil oli enesekaitseks plekist kiiver peas, mis tegelikult ei kaitsenud mitte millegi eest. Kui siis ainult otsese päikese eest. Tema selga ja rinda kattis (*бронежилет*) killuvest, mis ei pruukinud kuuli kinni pidada. Ta oli sõna otseses mõttes elav märklaud dušmanite snaiprile. Õnneks neil kordadel oli vist duhhidele vaba päev antud. Vastasel juhul seda lugu kirjutada poleks võimalik. (Arrak₁, 2019)

Roodu jõudnud, tabas neid kurb uudis. Üks eestlane nende seast oli surma saanud.

Ametlik teadeanne:

12. detsembril 1987 hukkus leivatehase kaitsel reamees, leivatehase pagar Albert Leman, pärit Tartumaalt Roiu külast. Enne sõjaväge töötas ta Kuuste sovhoosis mehhanisaatorite brigadirina. Afganistanis teenis 1986. aasta augustist ning leivatehas, kus ta töötas, sattus korduvalt tule alla. Järjekordse kallaletungi käigus sai ta surmavalt haavata. Albert Leman (kirjanduses ka Leiman) puhkab Tartus Raadi kalmistul. (Arrak₁, 2019)

2013. aastal teenis Kalvi jälle Afganistanis, seekord Helmandi provintsis Lashkar Gah's ja hiljem Camp Bastionis. Bastion asus Girishk'i läheduses, millest ta palju kordi esimese Afganistani ajal läbi sõitis. Talle ammusest ajast tuttavad mäedki olid sügisel näha. Camp

Bastion asus umbes 150 kilomeetri kaugusel Kandahari lennujaamast, mille ligidal Albert surma sai. Kalvi tõi sealt kaasa ühe kivi, mille ta koos plastikust mooniõiega kavatseb Alberti hauale viia. (Joonis 14). Ta on käinud mitmeid kordi otsimas tema hauda, aga pole leidnud. Nüüd hiljuti sai ta teada, et on mingi haudade register loodud ja sealt ta ka Alberti viimse puhkepaiga kaardil üles leidis. (Arrak₁, 2019)

Joonis 14. Kivi Camp Bastionist (Erakogu)

Mooniõie kandmise traditsioon sai alguse esimese maailmasõja ajal ja on au sees tänase päevani Suurbritannias ja tema endistes kolooniates ning sõltlasriikides. Oktoobri lõpust novembri keskpaigani kannavad paljud sõjaväelased ning ka tsiviilisikud rinnas seda mooniõit, et mäletada ja mälestada erinevates sõdades langenuid, orbudeks jäänuid ning vigastada saanuid. Selle omandamiseks tuleb teha annetus, nii 2-3 eurot, dollarit või naelsterlingut, sõltuvalt sellest, kust kohast mälestusest ostetakse. Kalvi on seda teinud oma erinevatel reisidel Maltal, Küprosel ja ka Belgias, külastades Ypres`d. Samuti teenistuse käigus Suurbritannias ning Afganistanis. (Arrak₁, 2019)

Selle mooniõie eeskujul on juba aastaid ka Eestis tähistatud veteranikuud aprillis, kus kantakse veteranide auks sinililleõit rinnas. Selle lilleõie omandamiseks tuleb teha samuti annetus, sellest laekunud raha eest saavad abi langenud sõdurite lähedased ja ka vigastatud sõjaväelased. (Arrak₁, 2019)

25. veebruar (1988), väljavõte Kalvi kirjast:

Tere, ema!

Sinu kirja sain ma kätte 24. veebruaril. Sel päeval tulime jälle reisilt. Reis oli päris pikk, sõitsime Torugundisse. Seal peeti meid veel kinni üks päev, sest mägedes oli kiilasjää. Torugundis sadas ka paks lumi maha. See oli suur sündmus meile, kes kogu teenistuse vältel pole lund näinud. Sai peetud üks vägev lumesõda ja ka lumememme ehtasime valmis. Päris tore oli, ainult harjumatult külm. Veetsime seal neli päeva, käisime Vietnami kartuli järel. Reis kestis täpselt kaks nädalat. Sellepärast ma sinu kirjagi nii hilja kätte sain.

.....
Sa küsid minult, kas ma sain eelmise kirja kätte. Sain küll ja raha ka. Ma mäletan, et ma veel kirjutasin sulle, et raha pole vaja enam saata. Mul on juba 70 rbl ja aitab. Nii, et ära rohkem saada. Ma tahaksin teada, kas sa Ivari vanematega käid läbi. Asi on väga imelik. Ivari ema kirjutab selliseid asju, millest Ivaril pole aimugi. Täna sain ma veel ühe medali. See on juubelimedal armee 70. aastapäevaks. Selle said kõik, võib-olla oled lehest näinud, ilus medal muidu.

.....
Las Helga hakkab siis Sveijki saatma. Lugesin Simeonovile kirja, et ta on terve ja igavus veel suurem. Kirjutad, et puhkusel haigeks jäid. Ma olen küll terve, aga täna juhtus väike äpardus. Hommikul, kui kahurit hakkasin hooldama, tõstsin kaste padrunitega ja järsku lõi selga hirmus valu. Ma ei saanud mitte kuidagi olla ja pidin pikali heitma. Praegugi veel, st õhtul selg valutab. Tea, kas saabki reisile minna. Ma arvan, et midagi hirmsat ei ole, sest seda juhtus minuga juba koduski. Muidu pole elul midagi.

.....
Prikaasini on jäänud veel 31 päeva. (Arrak, 1988)

Kandahar, 16. märts (1988), väljavõte Kalvi kirjast:

Tere, ema!

Sinu kirja sain ma kätte 16. märtsil. Kirjutan kohe ka vastuse. Just äsja jõudsime roodu ja öeldi, et ülehomme sõidame jälle minema. Seekord vist Torgundisse, see kestab kusagil kahe nädala piiiril. Viimane reis oli küll lühike, muidugi seda ainult kilomeetrite poolest, kestvus aga kuus päeva. Roodukas venitab nüüd kõvasti ja päevateekonnad pole ka enam kuigi pikad.

Nüüd siis muudest asjadest. Meil siin käivad igasugused jutud selle väljaviimise kohta. Kõige tõenäolisem on, et läheme koos vägedega välja ja Liidust vabaneme. Päris täpselt ei tea midagi, sest üks kõrge mees käis meil juttu ajamas ja ütles, et VÕIB-OLLA läheme isegi lennukiga koju.

See andis jälle lootust juurde, sest need läbirääkimised olevat ju nurja läinud. Me ikka loodame paremat. Tea ju millal koju saab, kui nende vägedega välja läheme.

Ilma kohta niipalju, et meil on juba peaaegu roheline, seda muidugi seal, kus midagi kasvab. Päike võtab ka juba tugevasti peale, mitmetel on seljad põlenud. Mina pole veel päevitanud, eks sedagi võiks tasapidi teha juba.

.....
Me siin ostsime teleka (väikese), nüüd on veidi lõbusam. Üks õhtu nägin Eesti saateid ka, näitas filme eestikeelse tekstiga. Muidu on ikka igav, see raamat tuleb ka nii kuramuse kaua. Kohatäiteks loen venekeelseid raamatuid ka, kõigest küll aru ei saa, aga peamise mõtte saab kätte küll.

.....
Prikaasini on jäänud täpselt 10 päeva.
Kõike head teile ja nägemiseni varsti.
Tervitades Kalvi (Arrak, 1988)

07. aprill (1988), väljavõte Kalvi kirjast:

Tere, ema!

Sinu kirja sain ma kätte 6. aprillil. Sel päeval tulime siis järgmiselt reisilt. Kestis ta kaua, kõige pikem reis, mis ma selle kahe aasta jooksul olen kaasa teinud. Kokku kestis ta 18 päeva. Käisime Tourgundis ja teeolud olid ka päris rasked. Heratis seisime kaks päeva, kuna mägedes oli suur lumi. Täitsa imelik on sõita ühest kliimast teise. Kandagaris on juba palav, aga mida põhja poole seda külmemaks läheb. Tourgundis oli esimesel kolmel päeval ka lumi, pärast läks ilusaks. Ja üks ootamatu kohtumine oli ka. Seal nägin ühte eesti kutti, kellega koos olime Ašhabadis ühes roodus. Vaene poiss on eesti keele päris ära unustanud, vaevaga saab midagi üteldud. Poolteist aastat pole eesti keelt kuulnud. Käisin seekord ka ladude juures ära. Sealt on Kuška juba paista. Vahe on kolm-neli kilomeetrit. Üldiselt reis läks hästi, ainult ära tüütas, hirmus pikk oli.

.....
Kojutuleku kohta ei oska ikka veel midagi ütelda. Kuramuse segane lugu on. Nüüd pidi 10ndal Gorbatšovi kõne olema, aga meie seda ei kuule, kuna sel päeval läheme reisile Tourgundisse. Võib-olla on viimane reis, aga ega see on õige väike lootus. Seda ei oska veel keegi ütelda. Kogu kisub küll koledal kombel. Sõjavägi on nii tüütuks muutunud.

Kaardid kuluvad ka marjaks ära, mul endal läheb vaid ühte tarvis. Ülejäänud annan teistele, meil käib ikka nii, et jagame omavahel kõike. Muidugi leidub selliseid keda vihkan kogu hingest, aga neid ei ole palju. Enamik on mõnusad semud. (Arrak, 1988)

Kalvi viimane kiri Afganistanist

25. mai (1988)

Tere, ema!

Sinu kiri jõudis minuni 24. mail. Sel päeval tulime jälle reisilt. Reis kestis 12 päeva ja läks ilusti korda. Tervisel pole samuti midagi viga. Nüüd ma tahan midagi olulist ütelda. See reis, millelt me saabusime, oli viimane. Asjaolud kujunesid sedasi, et samal päeval, kui me tulime, läks üks telk põlema. Tuul oli tugev ja meie roodu kuuest telgist põles viis maha. Peale selle veel tagavaraosade laod ja muud laod. See kõik võttis aega ainult mõned minutid, sest telk põleb kuramuse hästi. Püsti jäi ainult see telk, kus mina elan, sest ta asus tuulele vastaspool. Kahju on suur, kõik isiklikud asjad põlesid ka maha, kojumineku riided, diplomaadid (osalt), medalid jne. Minul põles samuti medal ära. Oleks antud veel üks, aga seegi läks tuleroaks. See medal oli mälestusmedal, nn afgaanide sõprusavaldus. Juba õhtul kella 11-ks oli kõik ära puhastatud ja minema veetud. Täna jätkame korrastustöid. Lõime uued telgid püsti ja puhastame ümbrust. Täna, st 25. mail lendas Ivar koju. Tema reisile ei sõitnud, kuna jalg mädanes ja nüüd peaks ta hospitalis olema. Ta ootas ikka kojuminekut, et kodus jalga ravida. Ma andsin talle botased ja plaadid. Ta lubas need koju toimetada. Ega meiegi enam kaua siin pole. Nädala pärast lendame ka koju. Teeme siin kõik korda ja tuleme ära.

Vägesid viiakse ka juba suure hurraaga välja. Juba on Liidus Gazni ja Dželalabad. Kandahar hakkab liikuma 24. juunil. Sellega ma lõpetan oma loodetavasti viimase kirja.

Kohtumiseni õige pea.

Tervitades Kalvi Afganistanist. (Arrak, 1988)

Kiri on teele pandud 25. mail ja juba ülejärgmisel päeval saadeti demblid ise koju. Põhjuseks võis olla see, et nad oma demblitöö olid ära teinud ja neid rohkem jalus keegi näha ei tahtnud. Nende demblitööks jäi laagri korrastamine ja uute telkide paigaldamine. Kalvi istus juba autokastis, mis pidi kohe alustama teed lennujaama poole, kui ta kuulis, et keegi hüüab tema nime. Ta andis endast teada ja brigaadi staabikirjutaja ulatas talle kirjutusmasinal trükitud tõendi (Joonis 15), mis kinnitas, et talle on omistatud medal „Lahinguliste teenete eest“, mis põles ära lahingutegevuse käigus. Viimasest kirjast siiski selgub, kuidas see tegelikult juhtus. (Arrak₁, 2019)

Joonis 15. Medalitunnistus (Erakogu)

Transpordilennuk viis nad Kandaharist Uzbekistani pealinna Taškenti. Kogu lennu vältel pidid nad istuma oma diplomaadi kohvril või lebama põrandal nagu silgud karbis. Kohale jõudnud, leidsid neli eestlast endid üles ja otsustasid koos edasi kodu poole minna. Mingil põhjusel nad Taškendis Moskva rongile ei läinud. Nad otsustasid minna bussijaama ja võtsid suuna Samarkandi peale. Veidi linnaga tutvunud, läksid nad järgmise bussiga Buhhaarasse. Kalvi mäletab, et nad ostsid poest pudeli viina ja selles kuumuses jõid nad selle ära raudteejaama lähedal pargis Lenini kaju taga ja jäid miilitsale vahele. Ta tahtis neid selle eest pokri pista, aga nad suutsid ta pehmeks rääkida. Buhaaras läksid nad Moskvasse viiva rongi peale ja mitme päeva pärast jõudsidki sinna. Selleks ajaks olid rahad peaaegu otsa saanud. Nad võtsid ühendust raudteejaama ülemaga ja palusid temalt toetust. Ülemaks oli naine, kelle enda poeg teenis samal ajal Afganistanis ja ta organiseeris neile kupee Moskva-Tallinn rongis. Peale Leningradi Kalvi enam akna juurest pikalt ei lahkunud. Ta ootas kodumaale jõudmist ja nautis täiel rinnal seda rohelist, millest ta oli unistanud kahe aasta vältel. 4. juunil 1988 jõudis Kalvi koju. Kaks aastat ja üks kuu veel peale, ilma puhkuseta Vene kroonut, oli läbi saanud. (Arrak₁, 2019)

Kalvi sai Vene armees aega teenides ka palju medaleid (Lisa 1). Iga medal on tähendusega ja antud Kalvile vapruse eest. Nendeks on medal „Lahinguliste teenete eest“. Järgnevalt juubelimedal „70 aastat Nõukogude relvajõude“, tänumedal Afganistanist „Tänuikult Afganistani rahvalt“. Aumärk „Sõdur-internatsionalist“ anti talle üle juba kodus Paide linnavalitsuse hoones. (Arrak₁, 2019)

Alljärgnev kaart näitab Kalvi liikumisi Afganistanis erinevatel reisidel. Punasega on märgitud liikumised 1986.-1988. aastal ning mustaga 2013. aastal. (Arrak₁, 2019) (Joonis 16)

Joonis 16. Afganistani kaart (Erakogu)

Peale sõjaväge saadeti ta fotograafi juurde, kuna sooviti pilti (Joonis 17), mis Paide sõjakomissariaadi autahvlile panna. Seal olid kõigi Paide rajoonist pärit Afganistanis teeninute fotod esitletud. See pilt oli seal kuni komissariaadi sulgemiseni Eesti Vabariigi ajal. Peale seda foto tagastati Kalvile. Pildil on ta Afganistani eksperimentaalvormis, millega ta ka koju tuli. Paraadvormi, millega tavaliselt sõdurid koju tulid, õnnestus tal kanda vaid kord. See oli seitsmendal novembril 1986, mil ta turvas Ašhabadis Oktoobrirevolutsiooni auks korraldatud paraadi. (Arrak₁, 2019)

Joonis 17. Kalvi foto autahvlilt (Erakogu)

4. TÖÖKOHAD JA KAITSEVÄGI

4.1. Tööaastad kolhoosis

1985. aastal alustas Kalvi tööd kolhoosis „Majak“ traktoristina. Loomulikult alguses pandi noored tööle kehvemate traktorite peale ja neile anti ülesandeks lihtsamad tööd. Näiteks heina kaarutamine ja vaalutamine oli Kalvile väga tüütu ülesanne. Hiljem aga sai ta tööd teha juba tähtsamate põllutööriistadega. (Arrak₂, 2019)

1988. aastal, ajateenistuse lõppedes jätkas ta tööd kolhoosis „Majak“, mis oli samal aastal saanud uue nime Järva kolhoos. Vene kroonust naastes sai ta uue suure kabiiniga traktori MTZ-80 (kutsuti seda akvaariumiks), mis oli esimene selletaoline masin majandis. Lisaks usaldati teda tegema keerulisemaid töid põllul. Talle eraldati uus teravilja külviaparaat „JUKO“, uus „Kirgistan“ heinapress, uus sõnnikulaotaja, uus käru. Lisaks kuulusid tema tööülesannete hulka heina- või põhuruloonide tegemine, põldude väetamine ZIL tüüpi veoautoga, umbrohutõrje selleks kohaldatud GAZ-66 tüüpi veoautoga ja palju muud. (Arrak₂, 2019)

Kalvile traktoristi amet tegelikult meeldis, aga puhumas olid juba uued tuuled. Gorbatšovi lubatud perestroika oli Eestis tuure üles võtmas ja sealt sai alguse Kalvi edasine karjäär. Talle tehti ettepanek liituda loodava Kodukaitsega, mille liikmeks ta ka astus. Siiski tegusaks saada ta selles organisatsioonis ei jõudnud, kuna otsustas veelgi tugevama struktuuri kasuks. Järva kolhoosis töötas ta kuni 1992. aasta sügiseni. (Arrak₂, 2019)

4.2. Tööaastad Eesti Kaitseväes

1992. aasta kevadel kutsus endine töökaaslane Nõukogude Liidu armee lipnik Rimant Tšernauskas Arrakut Eesti Kaitsevähke, sellest Arrak keeldus. Paar kuud hiljem kutsus sama isik teda juba ametlikult välja Paide sõjakomissariaati ja tegi talle ametliku pakkumise aidata üles ehitada taasloodavat Eesti kaitseväge. Kuna Arrak oli Afganistani taustaga ja niiõelda kogemustega, siis selliseid inimesi lapsekingades olev Eesti kaitseväge just ootas. Kalvit vajati Autokompaniisse, kuna tal oli kogemus veoauto URAL 375-ga (kütusetankur, mille peal teenis Arrak aega Nõukogude armees) ja URAL 4320-ga. (Arrak₂, 2019)

1. septembril 1992 asus Kalvi Arrak tööle Eesti Kaitsejõudude peastaabi Autokompanii sõiduautode ja autobusside rühma vanemaks. Seal õpetas ta välja ajateenijaid ja vedas kütust laiali vastloodud väeosadesse. Autokompaniis oli kaks veoautot kütuse vedamiseks ja tankimiseks: KAMAZ ja URAL (esimene oli venelastelt ära võetud). Kuna valitses personali puudus, siis määrati Arrak hiljem ka toidu- ja riietelao ülemaks. Autokompaniis teenis Arrak kaks aastat. (Arrak₂, 2019)

Autokompanii, mille isikukoosseisu kuulusid ülem, veebel ja kümmekond ajateenijat, asus Tallinnas, endise Nõukogude mobilisatsioonikütuselao territooriumil. Seal asusid mõned remonttöökojad ja hiiglaslikud kütusetsisternid. Kompanii ülesanneteks oli kõiki väeosasid teenindada vedudega ja remontida kogu kaitseväge autoparki. (Miil, 2012)

Autokompanii esimese ülema Rimant Tšernauskase meelest tuli Autokompanii ajateenijatele anda ka esmane väljaõpe, sest tema arvates ei käitunud mehed nii nagu kaitseväes ette nähtud. Ajateenijad ei osanud ravis seista, mütsi õigesti peas hoida ning ei teadnud relvadest midagi. Rimant hakkas meestele oma töökohustuste kõrvalt andma sõduri baaskursusi, kuigi Kaitsejõudude Peastaap oli seisukohal, et kaitseväge autojuhtidel ei ole vaja väljaõppet. Tšernauskase õppekava koosnes rivimäärustikust, vormikandmiseeskirjadest ning ka sisekorrareeglite tundmaõppimisest. Relvade kasutamist sai õpetada minimaalselt, sest laskmiseks ei olnud kohta ega ka vahendeid. (Miil, 2012)

Ajateenijad elasid kasarmus, mille olukord ei olnud väga hea. Mehed magasid ruumis, mida soojendas metallahi, ning kus kõrval oli teine ruum, mida kasutati puhke- ja õpperuumina. Väeosas oli üks kuivkäimla ja duširuum, selles oli alatasa puudu soojust veest. Pesemiseks oli üks kraanikauss ja mõned täidetavad veenõud. Söök toodi meestele termoses, aga alatasa jõudsid need kohale liiga hilja ja mõnikord jäid mõned mehed isegi söögist ilma. Õnneks asus lähedal üks pood, kus sai toitu juurde ostmas käia. (Miil, 2012)

Relvad ja varustus olid Nõukogude päritolu ning ainus kodumaine asi oli laiguline vorm. Põhiline relv neil kasutada oli Kalašnikovi automaat AK-47. Relvasid hoiti raudkapis väeosa väravas. Autokompanii kohustuste hulka kuulus relvade äratoomine sadamast, seal ei toimunud mingit aruandlust ega ka arvepidamist. Relvad tõsteti väeosa lageda taeva alla ning kaeti kätte juhtuvate materjalidega. Autopargi autod olid erandlikult üle võetud Nõukogude armeelt, sinna alla kuulusid UAZ-626, ZIL-130, ZIL-131, GAZ-66, GRAZ-sid ning maasturid. (Miil, 2012)

Autokompanii põhilisteks probleemideks oli madal distsipliin. Esines ka allumatust ja vastuhakke. Võidelda tuli ka alkoholi tarbimisega väeosa territooriumil. Rimant Tšernauskas tunnistab, et kompanii loomisel oligi suurimaks raskuseks sõjaväelise korra saavutamine ning tema ajal selleni ei jõutudki. Tänapäevaks on saanud Autokompanii Kaitseväe Logistikakeskuse Logistikapataljoniks. (Miil, 2012)

1. septembril 1994 astus Arrak Eesti Rahuvalve Üksikkompaniisse. Selleks tuli kõigepealt läbida katsed, mis ei olnud loomulikult kerged. Kohe 1. septembril algas väljaõpe Weizenbergi tänaval asuvas kahekordses hoones, mis oli hädapäraselt ja kiiresti selleks otstarbeks remonditud (Joonis 18). Tol ajal asus see maja presidendi lossi vastas nõlvakul, millel täna ilutseb KUMU. Seal algasid inglise keele kursused, mis kestsid neli kuud, iga päev kaheksa tundi. Õppejõududeks olid inglased, nende seas ka endine Briti parlamendisaadik lord Carlisle, hiljem Morpeth. Kursus oli jagatud kolmeks grupiks: algajad, edasijõudnud ning juba keelt hästi valdavad. Kalvi alustas nullist ja kursuse lõpuks oli ta omandanud piisava keeleoskuse, et osutada valituks järgnevale sõjalisele väljaõppele. (Arrak², 2019)

Joonis 18. Weizenbergi kasarmu 1994 (Erakogu)

Oktoobris 1994 toimusid Hollandis Veluwe polügonil rahuvalve õppused Partnership for Peace raames (partnerlus rahu nimel), kuhu esimest korda ajaloos oli kutsutud osalema ka Eesti rühm. See komplekteeriti peamiselt Balti pataljoni Eesti kompanii juhtkonna liikmetest, kes parasjagu Weizenbergis inglise keelt õppisid. Ka Kalvi määrati selle rühma koosseisu koos veel ühe

[illegible]

22. jaanuaril 1995. aastal sõitis Balti pataljoni Eesti kompanii juhtkond, umbes 30 meest, bussidega Läti Vabariiki Adaži õppekeskusesse, kus oli võimas polügon. Seal said nad sõjalise väljaõppe (Joonis 20) Briti merejalaväelaste juhendamisel, kaasatud olid ka instruktor-ohvitserid põhjamaadest. Väljaõpe kestis üheksa kuud. (Arrak₂, 2019)

Joonis 20. „Kännuämblik“ (Erakogu)

Septembris 1995 oli viimane õppus Läti metsades ja peale seda tuldi tagasi Eesti linna Paldiskisse. Seal juba hakkasid nemad välja õpetama Balti pataljoni Eesti esimest kompaniid. Kalvi Arrak määrati algul teise rühma vanemaks ja kompanii veeblikuks määrati noor tormakas liiga agar ning väheste kogemustega noormees, kes läks kõigiga tülli. Hiljem arvas kompaniiülem, et oleks hoopis vaja rahulikku, tasakaalukat ja kogemustega inimest ning Kalvist sai kompaniiveebel, mis määras Arraku tulevase teekonna. Tema ülesandeks oli logistika ja varustamine. Väljaõppega ta enam eriti ei tegelenud. (Arrak₂, 2019)

Samal aastal kohtas Kalvi Moonikat (Joonis 21), noored armusid ja juba selle aasta novembris peeti maha pulmad. Moonikal oli ka tütar Keidy, kelle Kalvi lapsendas. 1996. aasta augusti algul sündis nende perre poeg Joosep. Ees ootas aga missioon Liibanonis. (Arrak₂, 2019)

Joonis 21. Moonika, Keidy ja Joosep (Erakogu)

4.3. Väljaõpe Liibanoni missiooniks

Septembris 1996 lendas kompanii Norrasse Oslo lähedale Sör Gardermoeni lennuvälja külje all asuvasse väljaõppekeskusesse missioonieelsele väljaõppele, mille kestvus oli kaks kuud. Seal toimus sissejuhataja ehk baasõpe, rahuvalvekoolitus kompanii tasandil, kokkuharjutamine pataljoni koosseisus. Väljaõppe peamine eesmärk oli kahe rahvuse ning eri maade oskuste ühtlustamine ja kokkuharjutamine. (Arrak², 2019; Asson, 2017)

Sõdurid majutati Sör Gardermoeni laagrisse, kus nad ööbisid kahekorruselistes valgeks võõbatud puubarakkides, mis olid väga mugavad ööbimiseks. Esimesel nädalal õppisid rahusõdurid selgeks, kuidas varustusega ringi käia ning millised on mängureeglid uues keskkonnas. Meeste õpetamine toimus põhiliselt laagri aladel ning läheduses paiknevatel harjutusaladel, neid õpetasid välja norralastest instruktorid. Koolitati kasutama varustust, erinevaid relvi, transpordivahendeid, sidesüsteeme ja protseduure. Hoolitseti tulevaste kamraadide, relvavendade heaolu ja tervise eest. Eraldi koolituse said aeg-ajalt ohvitserid ja allohvitserid, kuhu alla kuulus vahendite ja varustuse tutvustamise õpetamine teistele, sinna alla kuulus veel relvade käsitlemine, laskmine ning sellega seonduv väljaõpe. Harjutuste planeerimine ja korraldamine tuli neile eriliselt kasuks, kui arvestada ohvitseride käsutuses olevat materiaalist baasi. (Asson, 2017)

Nädala sees said sõdurid väljaõppe ning nädalavahetus oli neil puhkamiseks. Kui oli tahtjaid, siis saadi minna veidikene kaugemal olevat linna uudistama ning pärast baari ennast värskendama, pandi buss täis ja mindi. (Asson, 2017)

Steinsjöeni laskealadel toimus sõdurite põhiline väljakoolitamine. Õpiti relvi käsitsema ja harjutati nendega laskmist. Harjutusala asus kaugemal ja sinna mindi bussidega ning ööbiti seal. Laskeradasid oli palju ning harjutusi sai teha intensiivsemalt. Laskmist harjutati erinevate relvadega, millega ei oldud varem lastud. Harjutati kiiresti reageerimist, laskemoona vahetamist ning kuidas kiiresti tulemusi saada. (Asson, 2017)

Tervelt kaks kuud õpiti kasutama relva, kuidas suhelda omavahel erinevas olukorras ning ka palju muud vajalikku, mida oli vaja teada enne missioonile minekut (Asson, 2017).

Üldse muutis selle missiooni eriliseks see, et ainult eestlased olid suutnud välja kaubelda terve kompanii missiooni, ESTCOY-1, mille koosseisus oli 136 kaitseväelast. Peale kahekuist väljaõpet oli väike puhkus kodus kaks nädalat. Seejärel mindi uuesti Norrasse, pakiti seal asjad ja lennati juba Liibanoni missioonile. NORBAT XXXVIII (38. Norra pataljon Liibanonis) koosseisu nimetatud ESTCOY-1 sai seal B-kompanii staatuse. Selle järgi hakkasid eestlased nimetama ennast Best Company`ks (parimaks kompaniiks). Lätlased ja leedukad said omale koha Balkani missioonil rühma kaupa. Nende rühmad olid väljas kaks kuud, seejärel toimus rotatsioon ja niimoodi poole aasta vältel. (Arrak₂, 2019)

4.3.1. Norra päeviku väljavõtted

Kalvi pidas missiooniajaseel väljaõppel ka päevikut, mida jätkas edasi Liibanoni missioonil. Järgnevalt mõned Kalvi valitud väljavõtted päevakirjadest. (Arrak₂, 2019)

Esmaspäev, 23. september (1996)

Ärasõit kompaniist 07.15. Lennujaamas läksime lennukile ilma tollita. Äralend 10.00 (Norra kaitsejõudude lennuk). Maandusime Oslo Gardenmoeni lennuväljal 11.40. Läbisime passikontrolli ja istusime bussidesse. Väeosa on kohe lennuvälja kõrval. Väeosas sõime lõunat ja seejärel võtsime relvad välja, varustuse, tegime pildid ja läbisime medikontrolli. Lolli peaga ütlesin, et põdesin Vene kroonus kollatõbe. Seepärast pidin andma lisaverd ja see saadeti uurimisele. Õhtul oli veel koosolek staabis. Arutasime homse päeva tegemisi ja magama läksin peale kümnet. Olen toas koos Hajetskiga. (Arrak, 1996)

Teisipäev, 01. oktoober (1996)

08.00 alustasid 2 gruppi raskekuulipilduja õppimist, 2 gruppi läksid laskma. Nende hulgas ka mina. Lasta mul siiski ei õnnestunud, kuna kästi mul hoopis laskmist juhendada ja läbi viia. Niimoodi karjusingi seal päev otsa käsklusi ja kui vaja, siis ka tõlkisin. Õhtul peale nelja läksin orgu jooksmas. Kokku tuli oma 6,5 km. Vahepeal tegin ka jõudu kätele ja kõhule. Õhtul oli admin grupi koosolek. Kirjutasin Moonikale ka kirja ära. (Arrak, 1996)

Esmaspäev, 14. oktoober (1996)

Äratus 06.00, 07.30 rivistus. Täna läheb kompanii neljaks päevaks metsa laskeharjutustele. 10.00 laeti varustus autodele. Enne lõunat käisin postkontoris tähitud kirjade järel. Sain ka ise täna Moonikalt kirja. Hea meel muidugi, aga ka nukraks teeb natukene. Mis seal ikka. 14.30 läksime jooksmas. Tegime 3 km. Täna jäi jõudu ülegi veel. Tempo oleks võinud kiirem olla natuke. Täna tegin ainult 3 suitsu. Magama läksin üheksa paiku. PS. Kell 18.00 algas logistics course. Tutvustati õppureid ja mina esinesin ettekandega meie kompanii ajaloost. Lõppes 19.30. Kohal oli ka NORBATi ülem. (Arrak, 1996)

Neljapäev, 17. oktoober (1996)

Äratus 06.00. Loengud õhtuni. Tegime ka praktilisi paberimäärimise harjutusi. Norra süsteem on üks õudne bürokraatia. Päev otsa on sadanud vihma. 16.00 tulid mehed metsast tagasi- läbimärjad ja külmast kanged. Meil vastupidi- oli tegu, et mitte loengute ajal magama jääda. Hea soe oli ja uni kippus vägisi peale tulema. 16.45 õhtusöök. (Arrak, 1996)

Kolmapäev, 23. oktoober (1996)

Hommikul esimesed tunnid religioonist Liibanonis. Mingi kaplan seletas sellest päris huvitavalt. Seejärel rääkis välisministeeriumist mingi asjapulk Lähis-Ida poliitilisest olukorrast. Täna määras Asson minu asemele Toomla korra eest vastutavaks. Naljaga pooleks seletas seda kui minu viitsimatuse ja „vana ja väsinud mees“ stiilis. Mina olen asjaga vägagi rahul. Ei meeldi mulle see kupja amet. Õhtul tegime staabis palgaarvestust. Niisama huvi pärast. Mägedik ja Martinson tegid muidugi, mina vahtisin niisama kõrvalt. Siis kuulasin muusikat ja magama 22.45. (Arrak, 1996)

28. oktoober – 01. november (1996)

Tegutsesime vastavalt õppeplaanidele. 28. käisime laskmas Steinsjoenis. MG-3, HMG-12,7 mm ja Karl Gustav. Teisipäeval oli loeng narkootikumidest ja peale lõunat UN test laskmises.

Kolmapäeval miiniasjandus. Neljapäev hügieen ja sõjaseadus ning peale lõunat 15 km marss. Sõduritel 30 km. Juba seitsmendal kilomeetril hõõrusin kannad ära ja pool maad tulin ainult käies. Lõpuaeg 2.08 (ajapiir 2.15). Nende päevade jooksul on suitsuga maru tuuga. Tegin 1-6 sigaretti päevas.

01.11. Äratus 03.00, sõit lennujaama algas 03.45. Lennuk väljus 06.00. Tallinnas olime 08.20 kohaliku aja järgi. Bussiga sain ilusti Koeru ja kodus olin juba 10.30. Tuli välja, et Moonika oli isa pehmeks rääkinud, et ta mulle lennujaama vastu läheks. Nii juhtuski, et sel ajal, kui mina kodu poole sõitma hakkasin, sõitsid nemad mulle juba vastu. Ema oli närvis, et nüüd ta isa käest saab, aga vist laabus kõik ikka hästi. Muidugi jama, et nii läks. Puhkuse ajal käisin Moonika ja Joosepiga arstil läbivaatusel. Poiss on igati tore ja terve. Naisel on jälle midagi sisemist häda. Ei tea. Lubas ruttu ära käia. Pidasime ka pulma-aastapäeva. Moonika kinkis mulle mansetinööbid koos lipsunõelaga, mina kõrvarõngad. Üks õhtu käisid Jaanus ja Raili meil külas. Võtsime napsu ja ajasime niisama juttu kõikvõimalikest asjadest. Käisime veel Toomase ja Anneli pool Väätsal. Läksime baari ja tuletasime vanu aegu meelde. Igati tore oli. Tagasitulemine oli jälle sedavõrra vesisem. Moonika ei tahtnud kuidagi leppida, et ma nii kauaks ära lähen. Mul läks ka meel nii kurvaks, et äärepealt oleksin koju jäänud. Samas tuletas jälle võlg ja kohustus meelde, et pean minema. Kodust sõitsin bussiga Paide ja sealt kohe edasi Tallinna. Lennujaamas olin 15.40. Lennuk hilines- väljus alles 18.30. Veel seda, et 3 meest meiega enam ei ole- K...g (narkootikumid), K.....e (loru) ja S....a. Jäi veel viimasel hetkel maha, kuna Assonile ei meeldinud, et ta nii purjus on. (Arrak, 1996)

Pühapäev, 24. november (1996)

Enne kahteteist käisime Jessheimis videoid vahetamas. Pärast vaatasime „Stargate“, „In The Army Now“, „The Last Great Warrior“, „Quickley Down Under“ ja „Casualties Of War“ (Vietnamist- päris hea, tasub peale võtta). Õhtul helistas naine kaks korda. Nuttis jälle ja palus mul mitte minna jne. Kirjutasin talle vastuseks pika kirja. Need helistamised ei ole enam tuju heaks teinud. Pärast on kaua veel halb tunne sees, kuigi nii hea on armsama häält kuulda. Magama läksin üksteist. NB. Asson oli telekasse helistanud. Oli igasugu lollusi rääkinud „a la ohtlik jne.“ (Arrak, 1996)

Esmaspäev, 25. november (1996)

Äratus 06.00. Peale hommikust rivistust viisime mehed Sessvolli laskma. Ise sõitsime autodega Hauersesterisse hoolet tegema. Veomasinad said tehtud ja 11.30 tõid nad rahva metsast lõunale. Peale lõunat hakkasid nad relvi puhastama. Õhtul vaatasime videot „Casino“. Sel ajal helistas

Moonika ja täna oli ta päris lõbusas tujus. Oli mu kirja kätte saanud ja kiitis, et olevat ilus kiri olnud, nii et tuju parem selle pärast. Hea seegi. Lohutuseks ka mulle. Magama läksin üksteist. (Arrak, 1996)

Kolmapäev, 27. november (1996)

Täna olin korrapidaja. Peale hommikust rivistust läksin admin meestega lattu, kus panime Norra varustuse kastidesse. Võtsin ka tõlkidelt varustuse vastu- lähevad homme Eestisse. Kell 13.00 lendasid teise rotatsiooni mehed minema. Õhtupoolik käisin Jessheimis videokassette vahetamas. Videolaenutuse kaart sai läbi. Helistasin Moonikale. Vestlesime normaalselt. Oli teine Rakvere nõia juures käinud asja uurimas. Vist jäi tulemustega rahule. Igatahes kiitis mind ka natuke. Peale seda vahitsin filmi „Piraat“. Olin näinud ja tuln poole pealt ära. Jõin pudeli õlut, kuulasin musa, lugesin lehti ja magama 22.00. (Arrak, 1996)

4.4. Missioon Liibanonis

Alates 20. novembrist 1996 hakati saatma Norrast gruppe Liibanoni, gruppe oli kolm, kuna kõik ei mahtunud korraga lennukisse (Asson, 2017).

Otselend Sör Gardermoenist Beirutisse, sealt edasi bussidega Lõuna-Liibanoni, kus asus nõndanimetatud vaheerahu tsoon. Ühel pool Iisrael, teisel pool Liibanon. Nemaad siis omavahel sõdisidki. Suuremad tulistamised olid enne nende sinnaminekut ära toimunud, aga siiski vahetevahel oli neil vaja toimetada üle nende peade. Tulistati kas rakettidega või oli tegu suurtükitulega. Vahele segada ÜRO sõdurid ei tohtinud, nemaad ainult vaatlesid ja täheldasid üles faktid, mis edastati kõrgemale juhtkonnale. (Arrak₂, 2019)

Kompanii igapäevane teenistus hõlmas erinevaid patrulle ja OP-de (observation post-vaatluspunkt) (Joonis 22) ning CP-de (check point-kontrollpunkt) mehitamist. Kontrolliti kohalikke ja nende masinaid võimalike lõhkekehade vastu ning vaadeldi mägiradu, et avastada ebaseaduslikke piiriületusi ning nendele reageerida. Vanemveebel Kalvi Arrak oli määratud logistikaohvitseri abiks (ohvitseri ametikoht). Tema kanda olid igapäevased majandusprobleemid, varustuse hankimine ja väljajagamine, dokumentatsiooni ning arvepidamise korrastamine jms. Samuti allus talle teenindusjagu, kuhu kuulusid kokad, veevedajad jt. (Arrak₂, 2019)

Joonis 22. OP 4-14 Vaatluspunkt (Erakogu)

Kuna tegemist oli ÜRO missiooniga, siis oli seal lubatud ka alkoholi tarbida. See põhjustas nii mõnelegi sõdurile probleeme ja üks tuli isegi kodumaale tagasi saata distsipliini puudumise tõttu. Vahetevahel pöördus kompaniiülem rivistusel naljatlemisi nende poole sõnadega: „Tähelepanu, meie loominguline ja joominguline kollektiiv“. Kompaniiülem kapten Tõnis Asson on sellest missioonist kirjutanud ka raamatu „Rahusõdurid ehk X kontingent,“ kus mitmel korral on mainitud ka Kalvi tegemisi. (Arrak₂, 2019)

Norra pataljoni peakorteris Falkehøyden`is (Kotkapesa) oli olemas kogu pataljoni vastutusala hõlmav raadio. Ka eestlastele võimaldati nädalas mõned tunnid eestikeelset eetriaega. Peamiselt sisustati see muidugi koduse muusikaga, aga jagati ka teavet. Tihti esines kompaniiülem värskema informatsiooni esitamiseks, jagati reisimuljeid ja soovitusi ning oli ka erinevaid auhinnalisi raadiomänge. Kord tekkis norrakatel paanika, kuna mängima pandi Ozzy Osbourne lugu „Mama, I`m Coming Home`i“ (Ema, ma tulen koju). Selgus, et ka nemad kuulasid eestikeelset saadet ja paanika põhjuseks oli see, et traditsiooniliselt lubati seda lugu mängida alles kuu enne koju minekut. Nemad olid aga alles missiooni alustanud ning lugu katkestati. Norrakad imestasid ka rahvuslike lugude üle. Tol ajal oli populaarne Kuldse Trio „Davai, davai“, mis ka raadioeetrisse tihti lasti. Siis tuli selgitada, et tegu ikka vene rütmikate viisidega (tõsi küll, eestikeelse tekstiga). (Arrak₂, 2019)

Detsembri keskel algas traditsiooniline jõulupakkide tegemine, mille käigus jagatakse pakid rahuõdurite valve piirkonnas elavate laste seas ära. Paki valmistamiseks koguti vabatahtlikelt annetusi ning abikäe andis veel kolonelleitnant Flesvik, kes lubas fondist neile raha eraldada. Paki sisuks olid maiustused ja koolitarbed. Paki kohale toimetajateks olid Kalvi Arrak ja Janis Toomla, (Joonis 23) kes viisid kingid kohale jõuluvana kostüümis ning Toyotaga. (Asson, 2017)

Joonis 23. Rashayya El Fukhar (jõuluvana ja päkapikk) (Erakogu)

Norra kontaktohviter nende juures oli kusagilt teada saanud, et Kalvi 10 aastat tagasi teenis suurt Nõukogude Liitu Afganistanis. Vestluse käigus palus ta võrrelda toonast ja hetke olukorda Liibanonis. Kalvi siis vastaski talle ausalt, et tema jaoks on Liibanon nagu puhkus sooja päikese all. Norrakas sellepeale ehmus ja selgitas, et kui nemad koju lähevad, siis tunnevad nad endid seal kui kangelasi. Naljatilemisi lisas veel, et ärgu Kalvi seda Norras küll mainigu. Tegelikult ega sealne olukord niiväga puhkuse moodi ka ei olnud. 1996. aastaks oli Liibanonis hukkunud 21 Norra sõdurit (Joonis 24). Eks kuumadel aegadel lahingutegevuse tõttu, aga suur osa ka liikusõnnetuste tõttu. Tegemist oli ju mägise piirkonnaga, teed olid kitsad ja käänulised. Norrakatel oli ütlus: „Vaata sinna, kuhu sõidad, vastasel juhul võid sattuda sinna, kuhu vaatad.“ Enamasti imetleti kuristike ilu. (Arrak₂, 2019)

Joonis 24. Mälestusmärk hukkunud Norra sõduritele Falkehoydenis (Erakogu)

4.4.1. Operatsioon „Vihakobarad“ (Grapes of Wrath)

1996. aasta aprillis ründas Hezbollah Iisraeli riiki raketitulega, positsioonid olid valitud Fijibati peakorteri lähiste. Seejärel käivitas Iisrael operatsiooni „Vihakobarad“, mille käigus sai kannatada ka ÜRO baas (Fiji) Qana linnas (Joonis 25). Baasi lähedal oleval hoones otsis pommitamise eest varju hulk tsiviilisikuid. Iisraeli vasturünnakus hukkus selles hoones neist 106. Sinikiivritest sai neli Fiji sõdurit raskelt haavata. (Arrak², 2020)

Joonis 25. Koht, kus hukkusid sõjapõgenikud (Erakogu)

Et teenistusrutiini vähegi leevendada, tegid erinevate rahuvalvepataljonide delegatsioonid väljasõite üksteise juurde. Tutvustati vastutusala, näidati kohalikke külasid, käidi ringi erinevatel positsioonidel ja õhtul toimus lõimumine. Kalvil oli võimalus koos mõne teise kaaslasega külastada Fijibati peakorterit, mis asus sellesamas linnas, millest eelnevalt juttu oli. Külaliste auks peeti pidulik jumalateenistus, kus meenutati ka neid sündmusi, mis hiljuti toimunud olid, pakuti rikkalik õhtusöök ja siis istuti maha (sõna otseses mõttes) ning hakati Fiji rahvuslikku jooki, kavat maitsuma. (Arrak₂, 2020)

Kava on Vaikse ookeani saartel joovastava toimega juur. Sellest vedeliku saamiseks tuleb juur peenestada pulbriks, sellele lisatakse vett, kurnatakse ja kollane pidujook ongi valmis. Seda juuakse kindla tseremoonia käigus. Mehed moodustavad ringi ja istuvad rätsepistes. Kauss kavaga antakse käest kätte. Enne kui võtad sõõmu seda hõrgutavat jooki (tegelikult on see väga kibe), pead korra kätega plaksutama. Peale sõõmu plaksutad veel korra ja hüüad: „Bula“ (meie mõistes terviseks) ning ulatad kausi naabrile (Joonis 26). (Arrak₂, 2020)

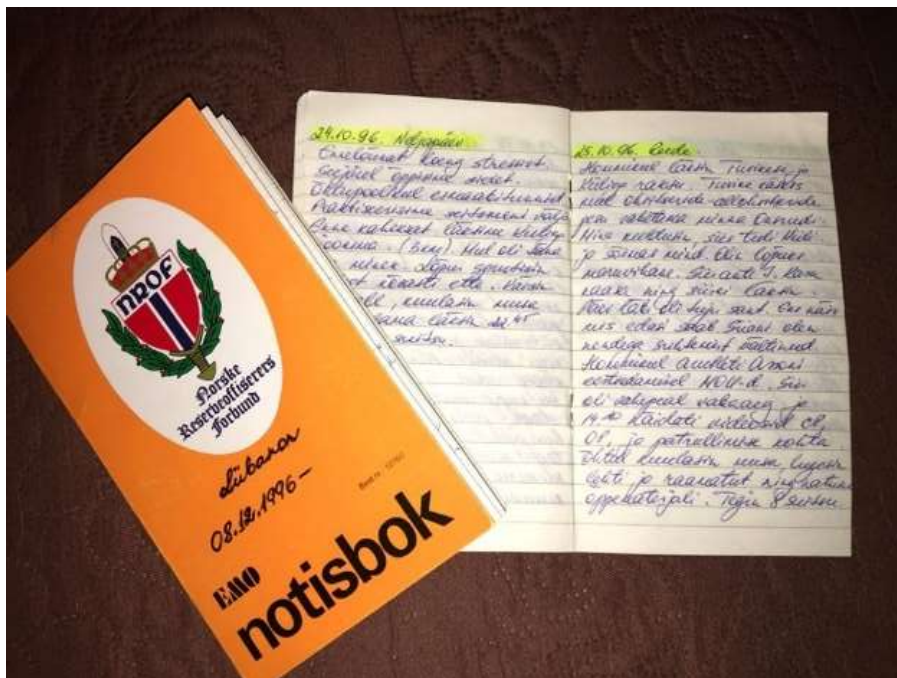
Joonis 26. Bula kleeps Fijibatist (Erakogu)

Fijibatis oli tegelikult alkoholivaba teenistusaeg. Selleks, et seda vältida, kutsuti tihti külalisi. Siis oli lubatud kavat juua. Aga põhjamaalastele jäi sellest väheks, hammas oli juba veril. Otsustati linna viski järele minna. Mõeldud-tehtud. Oli pime aeg juba ja täisrelvis ÜRO sõdurid selles linnas avaldasid kohalikele imestust. Nad leidsid ühe poe, kus ka alkoholi müüdi. Kalvi jäi ukse lähedale valvet pidama ja kaks teist kamraadi läksid poodi kaupa tegema. Ettevaatus

oli asjakohane, kuna sealmail ka Hezbollah tegelased toimetasid ja nende julgeolek ei pruukinud olla turvaline. Sellest said aru ka Fijibati mehed. Nad nägid, et osa seltskonnast on lahkunud ja tundsid nende heaolu pärast muret. Moodustati otsimisgrupp ja suunati nad linna kadunud seltsilisi leidma. Õnneks otsimiseks ei läinud, nad kohtusid baasi väravas ja lühikese selgitamise järel kõik rahunesid ning pidu võis edasi minna. Seda enam, et ka nemad said sõõmu viskipudelist. (Arrak₂, 2020)

4.4.2. Liibanoni päevik

Kalvi pidas Liibanoni missiooni ajal mõnda aega ka päevikut. Järgnevalt mõned Kalvi valitud väljavõtted päevakirjadest. (Joonis 27) (Arrak₂, 2020)

Joonis 27. Norra ja Liibanoni päevikud (Erakogu)

Teisipäev, 03. detsember (1996)

Äratus 6.00. Andsin võtmed ja viimased asjad norrakatele üle. Saatsin kaardi ära Moonikale. 9.00 lõunasöök. 10.30 rivistus. Norra instruktorid andsid viimased õpetussõnad kaasa. Seejärel tulid bussid ja sõitsime lennuväljale. Viidi otse lennuki juurde (Boeing 707) ja kell 13.00 Norra aja järgi startisime. Lennukis anti süüa-juua ja Beirutis maandusime 18.15 kohaliku aja järgi. Ilm oli juba pime, kui kohale jõudsime. Vastas oli Boltovski, kes andis väikese info järgneva kohta. Istusime bussidesse ja sõit algas 19.30. Läbisime Beirut mööda rannikut, seejärel Saida jne ikka rannikut mööda. Litani ületanud keerasime vasakule, kust tulime läbi Ghana ja Soome alade Ebel-Es-Saqi`sse. Kohale jõudsime 23.50. Teed olid päris kitsad vahepeal ja väga

mägised ning käänulised. Saqi`s anti meile varustus kätte ja seejärel veeti mööda punkte laiali. Majutus, söök, väike briefing ja magama sain alles enne nelja hommikul. Olen taas koos Ilvesega. Üldiselt elamistingimused eriti head ei ole, aga ka viriseda ei saa. Meie laager pidi B-Coy aladel kõige parem olema. Veel seda, et Liibanonis oli 22 kraadi sooja (Norras oli 0). Bussis oli väga lämbe, nii et higistada sai mehemoodi. Öösel tõusis tuul ja hommikuks oli täitsa jahe õues. (Arrak, 1996)

Reede, 06. detsember (1996)

Peale hommikusööki sõitsin Rannaga A-Coy staapi, kus tutvusin tagalameestega. Võtsime peale A-Coy admin assistendi ja sõitsime Falkehoydenisse. Seal tulime tagasi Saqi`sse, kus käisime laos ja kontorites. Enne lõunat jõudsime oma laagrisse tagasi. Peale lõunat tutvustas Marit mulle siinseid ülesandeid ja tuletõrje juhiseid. Õhtupoole tõlkisin need eesti keelde. Pärast vahtisin OPS-is pornovideoid. Täna oli ümberkaudu päris kõva andmine. Laasmal olid käed tööd täis igasuguste raportite vastuvõtmisega. Ilves korrastas tuba – tõi diivani ja teise laua tupp. Päris lahe on. (Arrak, 1996)

Esmaspäev, 09. detsember (1996)

Peale hommikusööki sõitsime ühe Norra naisterahvaga positsioone kontrollima. Alguses sõitsime Hebarrye`sse, seejärel üle Blue Line Chebaa`sse. Tee sinna on väga huvitav. Kõrged mäed ja kitsad looklevad teed. Väga põnev. Ilm vaheldus ka iga natukese aja tagant – kord sadas, siis oli jälle päike. Vastavalt mägede kõrgusele. Chebaast läksime Marah Sabaya`sse ning Kafer Hammani. Üldse käisime kõik meie punktid läbi. Pärast viisime norraka ära ja Saqist ostsin marke (5 tk – 3 USD) ja postkaarte Liibanoni vaadetega. Õhtul kirjutasin neile jõulutervitused peale. Pärast läksin kantiini, kus vaatasime filme. Võtsime Mooraga viskit (täna lõppes rotatsiooniga seonduv alkoholikeeld). Moora tegi otsa lahti ja sai 100 g pealekauba, mina olin teine ja sain 50 g peale. Baarman on meil Punga. Moora muutus liialt jutukaks peale 300 g, nii et Asson pistis lõugama. Ju vist nägi, et temast välja ei tehta ja korraldas kohe varjendihäire. Käisime seal ära ja jõime rahulikult edasi. Väga nõme tegu Assoni poolt. Ei tea, mida ta sellega saavutada tahab. Magama läksin enne ühtteist. (Arrak, 1996)

Teisipäev, 10. detsember (1996)

Täna pani Asson kompaniile peale kollase režiimi. Sellega kaasneb ka alkoholikeeld. Igatahes kella kolmeks polnud kollast veel maha võetud. Norrakad imestasid, et nende ajal tehti õppeotstarbel kollast režiimi kuni 20 minutit. Järjekordne Assoni ämbrisseastumine. Hommikul

läksime Urmasega Saqisse ja käisime ka Falkehoydenis asju ajamas. Otsin veel 5 marki (seekord maksis 3,75). Võlgasid on juba 30 USD ligidal. Rahast ei tea ikka veel midagi. Peale lõunat sõitsime 4-12 ja 4-14. Käisime ka 4-13. Pakuti kohvi ja vestlesime seal ka natuke aega. Tegin sõidu ajal ka pilte.

Minu tuba: toas on kaks voodit, kaks riietekappi (plekist), tumbotška, külmkapp, Damaskuse ahi. Ilves tõi juurde veel diivani ja laua (Joonis 28). Toolid viskasime välja. Veel on meil telefon, ventilaatorid ja laualambid. Seina peal on ka väike riiul. Seinte peal on veel paljaste naiste pilte. Meie tuba on enamalt nimetatud „Zoo“-ks, kuna siit on leitud palju igasugu putukaid (ka skorpione ja skolopendereid). Need on ühed vastikud elukad. Igal õhtul enne magamaminekut kontrollin voodi üle ja hommikul koputan saapad läbi, veendumaks, et putukaid ei ole. Üldiselt talvisel ajal neid palju liikvel ei ole. (Arrak, 1996)

Joonis 28. Relva puhastamine (Erakogu)

Kolmapäev, 11. detsember (1996)

Peale hommikusööki toimus rivistus. Pataljoni ülem külastas meid ja tegi välimuse inspeksiooni. Mul ei vedanud. Mu relv oli puhastamata ja ülem tahtis seda näha. Tõmbas siis korra näpuga seest ja tulemus oli kehv – näpp oli paksult tahmaga koos. Ütles, et pärast puhasta relv paremini ära. Tegelikult oli see laskmisest saati puhastamata. Pole aega ja viitsimist olnud lihtsalt. Peale seda käisime Urmasega Saqis ja Falkehoydenis asju ajamas. Saatsin ka jõulukaardid ära. Õhtupoolikul kleepisin tuletõrje eest vastutavate sildid ära ja värvisin toa

seinu. Osad, kes tahtsid, hakkasid araabia keelt õppima. Ilves samuti – pomises terve õhtu mingeid x-sõnu ja ajas mind närvi.

Söökla: sinna mahub korraga sööma kusagil 30 meest. Samuti toimuvad seal tunnid ja hommikune briefing eelmisel ööl ja päeval toimunud sündmuste kohta. Siiani on ikka Norbati AO-s kõige rohkem shoot reporte tulnud. Sööklast avaneb ilus vaade mägedele ja ka mõned linnad on paista. Kokad valmistavad ise leiba (see on rohkem saia moodi leib). Toidud on enam-vahem Eesti moodi. Samuti on igal toidukorral puuvilju laual. Veel seda, et nõud peseme ise ära – läbi nelja vee, sealhulgas ka kloorivee. Põlev praht põletatakse söökla kõrval asuvas mahutis ära. Muu läheb veomasinaga prügimäele. Meil on neli kokka: Kalju, Laur, Trumm, Luts. (Arrak, 1996)

Laupäev, 14. detsember (1996)

Äratus 6.45. Peale hommikusööki kogusime vooditarvikud kokku ja kell 10.00 sõitsime Saqisse neid ära vahetama. Panin ka pulmakaardi ja ema juubelikaardi posti. Peale lõunat jobutasin kabinetis Manowari kuulates. Siis magasin õhtusöögini. Ilves ja Martinson sõitsid hommikul Beirut lõbutsema. Oleks ehk veel minejaid olnud, aga rahadega on tuuga. Õhtul, kui kabinetis istusin, helistas Öunmann raadiost ja palus mul eetris rääkida. Vestlesime natuke igapäevaasjadest. Lõpuks tervitasin raadio kaudu Urmas Randa ja soovilooks lasti mulle Manowari „Black Wind, Fire and Steel“. Seejärel läks rahvas messi ja hakkasime napsu võtma. Enamus pudeleid joodi täna tühjaks. Pudelid olid muidugi pooltühjad, kuna need olid norrakate pärandus meile. Asson käis ka vingus näoga ringi, ütles, et mis padujoomine siin toimub. Imelik inimene, tema paneks meile kohe keelu peale.

Meie mess: messiks nimetatakse meil puhketuba, kus asub ka väike baarilett. Eestois on suur laud, mille ümber on paigutatud diivanid. Seal on ka telekas, stereokeskus, video, üks kompuuter. Tavaliselt vahitakse seal õhtuti videoid. Hommikuti toimub seal koosolek ja ka siis, kui mingi kõrge ülemus tuleb kohtutakse messis kohvilaua taga. Teine ruum on mõne väiksema lauaga, mille ümber toolid. Seal siis mängitakse lauamänge. Eriti populaarne on sõjamäng, mis algab 1942. aasta seisuga. Ühel pool on Saksa ja Jaapani väed, teisel pool Vene, USA ja Inglise väed. Teatud seltskond taob seda hilisõhtuni, minnes vahepeal nii hasarti, et teises toas on raske filmi vaadata. Kära paisub liiga suureks. Samas toas on ka köidetud ajalehed ja videoriiulid. Kohvi saab tasuta, aga kangema kraami eest tuleb maksta 100g- 1 USD. See on nii viski kui Martini kohta. Praegu raha puudusel juuakse krediiti. (Arrak, 1996)

Esmaspäev, 16. detsember (1996)

Peale hommikust nõupidamist läksime Urmasega Saqisse. Viisin ka kirja posti. Norra Kaitseministeeriumi poolt anti meile kaks pakki, kus olid jõulukingid: kalender-märkmik ja CD jõululauluga. 12.15 toimus nõupidamine messis. 15.15 kuulutati pataljoni OPS-i poolt välja kollane režiim. Meie Rannaga sõitsime välja Saqisse. Tulime kohe tagasi, kui Rand oma paberid oli korda ajanud. 16.30 harjutus punane režiim ja 16.55 „Välk“. 17.15 lõppes harjutus ära. Peale seda pesin sokke ja kuulasin playerit. Kaheksa paiku läksin messi, kus võtsin viskit ja mängisin Soonseinaga kabet. 3:2 minu kasuks. Pärast mängisin veel Saegaga ja sain pähe kaks mängu. Magama 23.40.

Hommikune raport: toimub 7.30 sööklas. Antakse ülevaade viimase 24 tunni jooksul toimunud sündmustest. Palju kusagilt kuhugi lasti, mitu ülelendu jne. Eile õhtul 19.30-20.09 toimus PV 84 ja 86 juures päris äge lahing. Tulistati suurtükkidest ja Merkava tankidest ning kerge- ja raskekuulipildujad olid ka mängus. Löödi täitsa kõva lahing maha. Ei tea, kas Hezbollah meestel algas praktika või, igatahes oli neil uus lend sõdureid lõpetanud kusagil Bekaa orus. Enamasti on siiani piirdunud raportid vaid üksikute laskude üleslugemisega. (Arrak, 1996)

Teisipäev, 24. detsember (1996)

Hommikul sõitsime Urmasega Saqisse. Käisime laos, kust võtsime puhastusvahendeid ja vahetasime ühe räbaldanud ÜRO lipu ära. Laagrisse tagasi jõudnud, vaatasime filmi „The World At War“. Peale seda pildistasime katusel jõulukuuse taustal (Joonis 29). Päike paistis soojalt ja nii tegime pilte ka palja ülakehaga. 16.00 läksime Toomla, mina ja kohalik tõlk Rachayasse jõulukinke jagama. Mina võtsin video peale kogu selle jandi. Ühinesime kohaliku jõuluvanaga, laadisime auto kinke täis ja siis käisime majast majja. Veidi enne kuut saime sellest jamast lahti. Tänavatel üles-alla kõmpimine küpsetas päris ära. Lõpuks läksime veel kohalikku restosse, kus peremees pakkus kohvi ja Coca-Colat. Veel seda, et enamuses kohtades pakuti meile ka maiustusi. Väga sõbralik vastuvõtt oli jõuluvanadele. 19.00 toimus pidulik õhtusöök: seapraad, hõõgvein ja maiustused igas sordis. Asson, Kiili ja Kruusalu pidasid ka väikesed kõned maha. Peale seda läksin oma tuppa, tegin koksi valmis ja alustasin kirja kirjutamist. Valmis ei jõudnud, kuna Ilves tuli ja hakkasime juttu puhuma ja koksi maitsma. Pärast tuli veel Soonsein ja nii vestlesime igasugu teemadel 23.30-ni. Siis läksin magama. (Arrak, 1996)

Joonis 29. Jõulud (Erakogu)

Teisipäev, 04. veebruar (1997)

Käisin Saqis sisseoste tegemas. Otsin Cd-d Scorpions „Gold“ ja „Pure Instinct“ ning videod „Korea.Vietnam“ ja „Wildlife“. Viisin ka filmi ilmutusse. Hommikul morning-briefil teatati suurest paugutamisest ümberringi. Kokku oli 117 shootrepsi. Samuti õhtul põrkasid kokku kaks Iisraeli helikopterit. Peal olnud 73 meest said surma. Toimus parajasti rühmade rotatsioon. Helikopterid olid valgustamata ja nii see õnnetus juhtuski. Vahtisime CNN-ist uudiseid kogu aeg, sest see juhtus meist 13 km kaugusel ja oli siit küllaltki hästi näha. (Arrak, 1997)

Neljapäev, 06. veebruar (1997)

Tegin tööd campis. Olen praegu ka transpordi eest vastutav, kuna Raudsepp on Finbatis. Täna lõuna ajal sõitsid puhkusele minejad ära. Nende hulgas Asson, Koidumäe ja Ojasoo. Nii, et ülemustest on kant praegu tühi. Eile käisin Saqis ja tellisin omale maki ära. Kahe nädala pärast peaks kätte saama. Ilm on siin ka niru – talv. Meilgi tuli õrn lumekirme maha. Chebaas ja 4-14 OP-s on lund üle põlve. Torud on lõhki külmunud, nii et poistel pole isegi vett. Samuti toiduvarud pole kiita. Vahepeal olid nagu muust maailmast ära lõigatud. (Arrak, 1997)

Kolmapäev, 12. märts (1997)

Esmaspäev ja teisipäev olid pingelised päevad. Pataljoni ülem koos oma kaaskonnaga käis positsioone inspekteerimas. Sellele eelnenud päevad läksid ka töö tähe all. Rabelemist ja närvitsemist oli kõvasti. Nüüdseks on see läbi ja asun tagajärgede likvideerimisele. Pea igal positsioonil oli midagi parandada või välja vahetada. Nüüd ma siis otsingi võimalusi nende asjade kordaajamiseks. Eile tegi Kaasik avarii UNIFIL 414-ga, st. minu autoga. Läksid nimelt Saqisse saalihokit mängima. Tee peal aga seisis tuledeta auto (see juhtus 19.35) ja vastu tuli täistuledes Mercedes. Kaasik ei pannud enne tähele, kui mõne meetri kauguselt. Pidurdas, aga hilja. Tõmbas tagant sisse. Minu autol stange lömmis, teisel aga päris suured vigastused. Ilm oli täna soojem, eile ja üleile oli kõva tuul. Lennutas positsioonidel asju minema. Üleile sain naiselt ka kirja. Vastu pole jõudnud kirjutada kuna päevad on küllaltki pingelised ja õhtul ei viitsi enam. Käin jooksmas, tund aega peaaegu ülepäeviti. Tahtsin Iisraeli minna, aga Asson tõmbas vee peale inspeksiooni pärast. (Arrak, 1997)

Kolmapäev, 26. märts (1997)

Vahepeal toimus pataljoni ülema inspeksioon 10 ja 11.03. Siis on siin käinud igasugu muid kõrgeid ninasid. Akershusi rügemendi ülem, ÜRO peakorterist New Yorkist mingi Nepaali kolonelleitnant, siis pihuga igasugu muid asjapulki. Tööd on sitaks, eriti paberitööd peale kontrolli. Tegutsen ka paymasterina, kuna Martinson on puhkusel. Täna kell 06.25 toimus maavärin. See kestis umbes 5 sekundit. Oli aga nii tugev, et äratas üles. Kapp ja asjad värisesid veel tükk aega. Olen naisele ka helistanud regulaarselt. Täna saadan kirja ära. Päevikut pidada eriti ei viitsi. Depressioon. (Arrak, 1997)

See jäigi viimaseks kirjutiseks tema päevikus, kuigi paar kuud oli veel missiooni lõpuni. Üle pea kasvanud tööülesanded, kodused probleemid. Naise pidev nutt ja hala, et ta koju tuleks, soodustasid masenduse tekkimist. Tegemist polnud siiski millegi üllatavaga. Eks tedagi piinas koduigatsus, soov näha lähedasi ning tahtmine puhata ja mängida. Peale inspeksiooni õnnestus tal ka Iisraeli tuuril ära käia, tööülesannetest vaba aeg andis indu edasi minna. Ta vedas lõpuni ja kui ta uuesti oma poega nägi, siis vaatas poeg oma isale otsa, silmis küsimus, et kes see „tont“ veel on. (Arrak², 2019)

Miks tekib missioonisõduril masendus? Meestele, kes välja läksid selgitati, et kodus peavad asjad korras olema. Kalvi oli värskelt saanud pisikese poja isaks ja ta läks kodunt kaugele kaheksaks kuuks. Tema naine ei tahtnud sellega kuidagi leppida ja püüdis igati Kalvit ära

rääkida. Nii enne minemist, väljaõppe ajal kui ka Liibanonis olles. Seega, asjad Kalvi jaoks ei olnud korras. Ta oleks eeldanud, et naisel rohkem mõistmist on, et naine ei mõtleks ainult enda mugavusele ja oleks talle seal kaugel toeks, mitte ei koormaks teda koduste probleemidega. Kalvil oli kukil korterilaen, tal lasus kohustus minna missioonile, sest nad olid selleks pikka aega valmistunud. See oli kamraadi õlatunne. Kamraad jääb alaliseks kamraadiks, kahjuks tsivilistid seda ei pruugi mõista. Seda on näidanud ka vestlused mõningate sõpradega, kes millegipärast ei saa või ei taha aru saada sõjaväe spetsiifikast. (Arrak₂, 2020)

4.4.3. Vennaskonna märk

See on traditsiooniline Araabia laulatussõrmus, mis on kujunenud missioonil käinute eraldusmärgiks (Joonis 30). Kes seda kannab või kelle lähedane seda kannab, siis võib kindel olla, et tegemist on operatsioonipiirkonnas viibinuga või sealt kaasa toodud sõrmusega oma lähedasele. Selle sõrmuse kandmise traditsioon sai alguse just Liibanonist ja Kalvi oli üks esimesi, kes selle endale ostis. Ta ostis ka oma naisele taolise sõrmuse, aga kividega. Sõrmusel on ka kohalik legend. See räägib, et sõrmuse kokkupanekut õpetatakse ainult meesliini pidi. Naised seda ei oska. See olevat nii sellepärast, et kui naine tahab meest petta, siis ei tohi tal sõrmes olla sõrmust. Aga võib juhtuda, et sõrmus läheb lahti ja siis saab mees petmisest teada. See on legend. Kuivõrd palju islamipiirkonnas petmist juhtub, seda ei oska kommenteerida. (Arrak₂, 2019)

Joonis 30. Vennaskonna märk (Erakogu)

Aastaid hiljem palus tema õde, et Kalvi ka talle sellise sõrmuse muretseks. Õnneks tegi ta seda viimasel hetkel. Kalvil oli üks hea tuttav parasjagu missioonil Lähis-Idas. „Araabia kevad“ polnud sinna veel jõudnud ning ta andis talle õe soovi edasi. Nüüd on ka Küllil sarnane sõrmus, mis pärit Süüriast Damaskuse linnast. On ju ka tema Kalvi lähedane. Samas, mõni aeg tagasi andis tema eksnaine teada, et tema sõrmus oli koost lagunened. Kokku panna aga ei oska. (Arrak₂, 2019)

4.5. Tagasi Eestis

1997. aasta suvel naases Arrak missioonilt koju ja jätkas teenistust kompaniiveebina. Samal suvel algas kompaniis pereheitmine. Kes soovis uusi väljakutseid, kellele ei meeldinud ülemuste autoritaarne suhtumine, kellel sai sõjaväeelust villand jne. Ka Kalvi otsustas, et läheb üle ROK-i (Rahuoperatsioonide Keskus). Põhimõtteliselt jäi süsteem samaks, ROK oli siiski kõrgemal positsioonil, andis korraldusi ja koordineeris Balti pataljoni Eesti kompanii tegevust. Arraku teenistuskohaks sai intendant ehk varustaja, auastmelt ohvitseri koht. Arraku ülesandeks oli kogu väeosa varustamine. Seal teenis Kalvi ühe aasta. 1998. aastal asus Arrak ROK-is teenistusse korrapidamisgrupi ülemana. Auastmelt oli seegi kapteni koht, Arrak oli aga allohvitser ja tema määramine jällegi ohvitseri ametikohale näitas nii mõndagi. (Arrak₂, 2019)

1999. aastal kutsus vana kamraad kapten Paul Vaha teda Balti pataljoni staabi-ja tuletoetus kompaniisse rühmaülemaks. Kompanii asukoht oli talle juba tuttavaks saanud Adaži õppekeskus Lätis. Seegi ametikoht oli ohvitseri koht välisteenistuses. Lätis teenis Arrak staabirühma ülemana kaks aastat 1999 – 2001. Rühma ülesandeks oli Balti pataljoni juhtkonna mobiilse staabi ülesseadmine välitingimustes, selle kõikide funktsioonide haldamine ja staabi kaitse. 2001. aasta jaanuaris toodi nende rühm Lätist tagasi Paldiskisse, kus Arrak jätkas teenistust staabirühma ülemana suveni. Selle vahemiku jooksul muudeti Balti pataljoni Eesti kompanii nimetus Skautpataljoniks (järjekordne väeosa, mille algperioodil Arrak on olnud tegus). Siiski oli Lätist tagasitulek ja sellega kaasnev sissetuleku vähenemine pannud teda mõtlema kaitseväest lahkumise üle. Ta käis isegi võimalikku töökohta vaatamas kodukohas Koeru Koneskos. (Arrak₂, 2019)

4.6. Tööaastad Brüsselis

Saatus aga mängis talle ette uue väljakutse. Otsiti allohvitseri Brüsselisse Eesti esindusse NATO juures autojuhiks. Vanemveebina kandideeris Kalvi veebli ametikohale, andes nõusoleku auastmelt madalamal kohal teenistuse jätkamiseks. See oli midagi uut. Oli ta ju oma

karjääri jooksul peamiselt enda auastmest kõrgematel kohtadel teeninud. Siiski tundis Kalvi kihku näha maailma ja eluolu Euroopa südames, seda enam, et ta oli jõudnud teelahkmele ja suurt kaotada polnud midagi. Hiljem siiski selgus, et seda otsust tehes kaotas ta oma perekonna, toimus lahutus. (Arrak₂, 2019)

Üllatuseks, ta valitigi antud ametikohale. Brüsselisse lendas Kalvi kogu perega, naise ja kahe lapsega (ka neile oli seadusega ette nähtud nn välisteenistustasu). See oli veebli koht, aga kuna Arrak oli vahepeal ülendatud staabiveebliks, siis ei võinud selle auastmega inimene autojuhi tööd teha. Probleemi lahendamiseks muudeti ära ametinimetus ja selle auaste. Arrak sai koos ühe teise mehega samaaegselt staabiveebli auastme aastal 2001, seega võime öelda, et ta on 2.-3. staabiveebel Eestis. Kalvi märgib, et kodukohas Koerus on sellise auastme saanud veel kaitseväelane Vahur Hanko ja Leho Tummeleht politseist ning Eesti kaitseväes üldse on sellise auastme välja teeninud ca 30 inimest. Kui võtta rahvastiku arvu Koerus, siis suure tõenäosusega on tegemist suurima staabiveebli kontsentratsiooniga Eesti piires. Kolm kõrge allohvitseri kraadiga inimest kohalikust kogukonnast väärrib mainimist. (Arrak₂, 2019)

Uueks ametinimetuseks sai administratiiv-allohvitser ja ka palgaaste oli loomulikult kõrgem. Tegelikult ei olnud tegemist pelgalt autojuhi ametikohaga. See uus nimetus väljendas väga hästi tema ülesandeid. Ta pidi tegelema kogu administratiivse loeteluga. Pidama meeles kollektiivi sünnipäevi ja siis ka lilled kohale toimetama, tegelema jooksvate probleemidega, mis iganes kujul need avaldusid. Samuti oli tema ülesandeks raamatupidamine ja eluasemekulude maksmine. Otsima saabuvatele kolleegidele või vähemalt abistama neid elukoha valikul. Ja seda omaenda inglise keelega prantsusekeelses keskkonnas. (Arrak₂, 2019)

Kui pöörduda vallooni poole inglise keeles, siis tegelikult ta saab aru, aga räägib vastu prantsuse keeles. Kalvi sai hakkama sellise omapärase suhtlusviisiga. Samas, flaamid räägivad meeleldi ja hästi inglise keelt. Lihtsalt suhtumise küsimus, suurrahvaste egoism. Vaba aega jäi tihtipeale väheks. Ei olnud haruldane, kui Kalvi läks kodunt välja ja lapsed alles magasid. Ja tuli tagasi, kui lapsed juba magasid. Nii võis olla mitu päeva jutti. Ka Eesti esindajat NATO juures kolonel Loemaad väljavahetavale kindralleitnant Kert`ile elukoha otsimine ja leidmine on Kalvi töötulemus. Algselt Kalvi kartis kindralit (ikkagi kindral), aga teenistuse käigus ta hakkas temast lugu pidama. Kui kolonel Loemaa kasutas ära oma positsiooni Eesti esinduse ülemana ja laskis igal hommikul teda teenistusse tuua ning õhtul koju viia, siis kindral otsustas autojuhile rohkem vaba aega jätta. Eestist telliti minibuss adminisõitudeks ja kindral võttis omale esinduse

Mercedese ja viis iseennast koju. Sellega sai Kalvi vabamalt hingata. Loomulikult diplomaatilised vastuvõtud tuli ära teha, aga see oli ka enne teda niiviisi. Vähemalt hommikud olid nüüd vabamad ja tal oli võimalus ka ärkvelolevaid lapsi näha. (Arrak², 2019)

Lapsed pandi õppima BAS-i (Brussels American School- Brüsseli Ameerika kool). Naine Moonika pidi olema koos lastega bussijaamas ja võtma lapsed bussi pealt vastu. Sellised olid kohalikud ranged reeglid. Alguses Joosep ei tahtnud lasteaias käia. Ta ütles, et ta ei saa midagi aru. Läks vaevalt kolm kuud, kui laste suhtluskeeleks sai ka kodus inglise keel. Lapsed õpivad väga kiiresti ja noorelt õpitu jääb meelde. Nüüd, juba täiskasvanud lapsed, on väga rahul selle võimaluse üle, mille Kalvi valikud neile on andnud. Perfektne inglise keel suus, on valikud nende jaoks kergemad. Seda enam, et nad elavad nüüd Tallinnas. (Arrak², 2019)

Elukoha sai Arrakute pere Brüsseli äärelinna Zaventemi, mille lähedal asus lennujaam. See sai tema teiseks koduks, kuna autojuhi ülesandeks oli ka Brüsselit külastavate asjaajajate transport lennujaamast hotelli, tihtipeale sealt kohtumistele viimine ja hiljem ka lennujaama tagasi transportimine. Ei olnud harv, kui külalised saabusid nädalavahetusel, mis Kalvi plaanid perega koos aega veeta või koos ka Belgia avastama sõita luhta ajas. Jutu sees lisas Arrak, et see aeg oli küllaltki kiire ja vahetevahel ka raske. Vanemad, sõbrad ja tuttavad olid kõik kaugel. Külalised ei käinud keegi, kuna sõit Brüsselisse maksis tol ajal väga palju ja otselende Tallinnast sinna ei olnud. Sellegipoolest korraldasid kohalikud eestlased seal olemisi, kuhu oli ka tema pere tihti kutsutud. Tekkisid uued tuttavad ja läbisaamine kolleegidega oli samuti hea. Ta puutus kokku teenistusülesannete täitmisel ka saatkonna ja Euroopa Liidu saatkonna autojuhtidega ja vahel aitas neid sõitudega, kui mõni suurem delegatsioon Brüsselisse saabus. Brüsselis töötas Arrak kaks aastat. (Arrak², 2019)

4.7. Tööaastad taas Eestis

Aastal 2003 naases ta perega Eestisse tagasi. Ta määrati peastaapi J3 operatiivosakonda ülemveebli kohale kompuutri taha tööle, perspektiiviga, et temast saab kord ülemveebel (viimane auaste allohvitseri karjääriredelil). See ei olnud selline töö, mida Arrak oleks soovinud teha (kuivad Exceli tabelid). Nimelt oli ta kogu aeg olnud liikumises, aga see töö nõudis päevast päeva istumist arvuti taga. Seejärel tegi Arrak avalduse üleviimiseks operatiivstaapi JOC-i (Joint Operations Centre-situatsioonikeskus). See tähendas info kogumist 24/7. Info tuli kõikjalt, eriti missioonidelt, kogutud infost tehti aruanne, mille hommikul esitas operatiivohvitser kaitseväge juhatajale. Selle töö tulemusena sai kaitseväge juhataja igal

hommikul värske informatsiooni. Situatsioonikeskuses teenis Arrak neli aastat. Kuigi ka see töö oli istumine arvuti taga 24 tundi järjest, siis nii-öelda näpu pulsil hoidmine sobis talle tol ajal hästi. Sinna perioodi jäävad ka niinimetatud rahutud Pronksiööde kajastamised. (Arrak₂, 2019)

Aastal 2008 asus Arrak teenistusse J4 logistikaosakonda logistika allohvitseriks. Tema toetada olid rahvusvahelised õppused ehk inglisekeelsed õppused reaalogistilises valdkonnas. See tähendas HNS-i (Host Nation Support – vastuvõtva riigi toetust). Tallinna lennujaamast sai tema teine kodu, ajalugu kordus. Sõidud, hotellid, majutuste organiseerimine, toitlustamine õppustel, jällegi igakülgne admintoetus. See oli tema leib, tema valdkond, milles ta ennast hästi tundis. Ta märgib, et ei ole kunagi osalenud Kevadtormil, kuna see oli tol ajal riigisisene õppus ja eesti keeles. (Arrak₂, 2019)

Ühel hommikul teenistusse minnes tuli talle Peastaabi ukse peal vastu vahetust lõpetav operatiivohvitser. Ta ütles, et Tikko poiss oli hukka saanud. Seepeale keeras Kalvi otsa ringi ja läks temaga kaasa suitsunurka. Ta läitis sigareti ja ei suutnud pisaraid tagasi hoida. Allain oli paari aasta eest JOC-i tulnud ja teenistuse käigus said nad headeks sõpradeks. Kui Kalvi läks üle Peastaabi Logistikaosakonda, siis korraldas ta oma Farewell (hüvastijätku) peo Kopli ametikorteris. Sinna olid kutsutud kõik teenistusest vabad operatiivohvitserid ja -allohvitserid. Ka Allain Tikko võttis sellest osa, oli teada, et ta kavatseb jälle Afganistani missioonile minna. Keegi ei osanud arvata, et see jääbki hüvastijätku peoks temaga. Sealt on talle mälestuseks jäänud ka viimased pildid Allainist. Kalvi veel ütles, et oled korra juba käinud, mis sa sinna enam ronid. Seepeale Tikko vastas, et tema kompanii läheb välja. Jällegi kamraadi õlatunne. Ta tundis vastutust minna missioonile oma endise kompaniiga, kellega ta oli kokku kasvanud ja nii-öelda tulest ja veest ning vasktorudest läbi käinud. Allain Tikko langes Lõuna-Afganistanis Helmandi provintsis 15. 06. 2009 granaadiheitja otsetabamusest. (Arrak₂, 2019)

4.8. Inglismaal

2010. aastal jätkas Arrak sama tööd Inglismaal Brize Nortonis Briti lennuväebaasis, mis toetas liikumist missioonide vahel. Tol ajal oli selleks Afganistan. Arrak oli seal kontaktallohvitser Eesti ja Inglismaa vahel. Tema ülesandeks oli dokumentide vormistamine, transport (Joonis 31), majutus, vastuvõtmine, saatmine ja varustamine. Seal töötas ta üksinda kuus kuud ilma puhkuseta. Jutu sees märgib Kalvi, et Inglismaal käisid tal ka külas sõbrad ja sugulased: lapsepõlvesõber Jaanus oma perega, poeg Joosep, õde Külli koos täditütre Marjuga ja sõbranna

Evelin. Aga Kalvi oli kohustatud sel ajal täitma ka oma teenistuskohustusi. Kui ei olnud võimalik koos külalistega ekskursioone teha, tuli välja printida kaart ja saata külalised omapead uitama. Oxford andis selleks suurepärase võimaluse. (Arrak², 2019)

Joonis 31. Kalvi teenistusauto Inglismaal (Erakogu)

Kalvi meenutab: „ Kui õde Külli ja täditütar Marju külla tulid, siis oli mul valmis plaan, kuhu neid viia. Üheks sihtpunktiks oli Walesi lähistel asuv Cheddar Gorge (tõlkes Cheddari kuristik). Kuna oli tegemist juba hilissügisega või siis brittide mõistes talvega, siis kohalik, kes meile piletid müüs, oli väga üllatunud, et sellisel aastaajal keegi veel antud piirkonda külastada soovib. Saades teada, et me oleme eestlased, ta enam üllatunud polnud. Pilet käes, millel oli ka väike kaardi moodi kujutis, hakkasime trepist üles rühkima. See oli parajalt järsk, 275 astmega ja kuna Külli oli hiljutise haiguse tagajärjel veel nõrk, siis tema hoidmiseks tegime üles rühkides mitu peatust. Juba mäel, suundusime edasi järgmise kõrgendiku poole. Küllil oli raske, me puhkasime veidi ja jätkasime teekonda. Ülevalt mäelt paistsid ilusad vaated teisel pool teed olevatele kõrgendikele ja nende vahele jäävale kuristikule. Me nautisime neid. Tegime pilte lumekihi all olevatest seentest ja muust ümbritsevast. Meeleolu oli ülev. Jätkates teed aina ülesmäge, ootasime, et see mägi jääks viimaseks ülespoole minnes. Selle harjale jõudes selgus, et veel on vaja kõrgemale minna. Järgmisele harjale jõudes oli sama lugu ja järgmisel veel kord. Siis lõpuks algas teekond allamäge ja jõudsime tagasi Cheddar Gorge orgu. Ületasime tee ja siis oli otsustamise koht. Suunaviit oli kuidagi kahemõtteliselt sätitud. Näitas nagu mõningate mööndustega vasakule rajale otse ülesmäge ja näitas ka otsesuunas, mis kulges laugelt. Pidasime nõu ja otsustasime, et vasakule pole see õige rada. Kuigi mul jäi kahtlus hinge kripeldama, et me panime õigest suunast mööda, jäin ma seekord naisi usaldama. Suundusime

otse edasi ja ilusad vaated lummasid meid. Vähehaaval ma siiski piilusin kaarti ja hakkasin juba aimama, et me oleme valel teel. Lootsin, et kui läheme ringiga, siis hullu midagi ei juhtu. Teadsin, et hoida tuleb vasakule ja vaikselt sinnakanti see rada ka kulges. Üle lehmatara ronides oli mul usk, et suundume jälle vasakule ja kõrgendikult ma isegi nägin, et suund on õige. Siis tuli tõhetk. Nagu mägedes kombeks, muutub ilm seal sekunditega. Meid kattis tihe udu. Liikusime minu soovitusel lehmatara ligiduses ja see kulges õnneks õiges suunas. Udu muutus järjest tihedamaks, aga enne seda, kui ilm täielikult piimhalliks muutus, nägin ma läheduses ühe farmi siluetti. Me jõudsimegi selle farmini viiva tee juurde, puhkasime vähe ja ma ütlesin, et kui ilm paremaks ei lähe, siis ma lähen ja küsin sealt abi. Mul oli tõsine hirm õe tervise pärast. See teekond oli küllaltki raske ja ma muretsesin. Ilm õnneks paranes samuti kiiresti ja me nägime asulat meist allpool. Kuigi me tegime ringi ja sisenesime Cheddar Gorge (Joonis 32) teisest suunast, siis lõpptulemusena olime õnnelikud. Eriti mina. Käisime ka pileti hinna sees olevas koopas ära ja pärast suveniire ning kohalikku juustu ostma minnes küsis poepidaja, kus me nii kaua olime. Selgitasime, et eksisime ära ja seiklust jagus parasjagu. Seepeale möönis omanik, et peab suunaviidad täpsemalt paika sättima. Ma loodan, et ta seda ka tegi.“ (Arrak², 2019)

Joonis 32. Cheddar Gorge (Erakogu)

Kalvi teenistuskohustuste hulka kuulus ka Inglismaale saabunud vigastatud kaitseväelaste ning nende saatjate transport taastusravi keskustesse. Ta ütleb, et kurb oli vaadata neid poolikuid inimesi. Ise nad tundsid endid hästi ja lõõpisid kogu teekonna vältel omavahel. Elurõõm oli neis

jätkuvalt olemas. Kurva sündmusena kirjeldab Kalvi Afganistanis hukkunud nooremseersant Herdis Sikka saatmist Eestisse. Tema organiseerida oli kirst ühelt lennukilt teisele. Brittide abiga saadeti hukkunu austusavalduste saatel kodumaale. Mõni aeg hiljem saabusid Herdise ema ja praegune kaitseväge peakaplan Gustav Kutsar Birminghami lennujaama ja Kalvi viis nad Yorki linna, kus toimus jumalateenistus Afganistanis langenute auks. (Arrak₂, 2019)

2010. aasta detsembris vahetult enne kojusõitu eelviimasel päeval tabas ka Inglismaad lumetorm Monika. Nii nagu Eestis olid inimesed Padaorus lumevangis, istus ka Kalvi kiirteel lumevangis. Lund oli küll ainult 10 cm, aga Inglismaal on talved tavaliselt lumeta. Ta jutustab, et nelja tunni jooksul ei olnud ta sentimeetritki liikunud. Kätte jõudis õhtu, ikka ei midagi, õnneks oli tal autos vett, kütusepaak enamjaolt täis, tal oli ka sigarette ja üks eelmine reisija oli unustanud autosse natukene komme. Kalvil oli baasi sõita 100 kilomeetrit, seda läbis ta kümme tundi kiirteel (Joonis 33). Lõpuks selgus, et üks rekka oli kaotanud juhitavuse ja keeranud ennast küljeli ning terve tee oli suletud. Järgmisel päeval olid sahad juba teed ära puhastanud ja algas sõit lennujaama poole Gatwicki. Sõitma hakati viis tundi varem ette nähtud ajast, juhaks, kui peaks teel probleeme olema. Lennujaamas juba passikontrolli läbinud, selgus, et kõik lennud on tühistatud. Terve öö tuli istuda või pigem lesida lennujaama põrandal, kuna inimesi oli väga palju ja ruumi ei olnud. Neile jaotati toidutalonge, et nad süüa saaksid. Hiljem selgus, et Eesti lennuk oli lennujaamas täiesti valmis õhku tõusma, aga inglased ei andnud luba. (Arrak₂, 2019)

Joonis 33. Lumevangis kiirteel (Erakogu)

2010. aastal Inglismaalt Eestisse tagasi jõudnud, jätkas Arrak tööd kaitseväe peastaabis J4-s. (Arrak₂, 2019)

4.9. Missioon Afganistanis

2012. aasta lõpus esitas Arrak oma kandidatuuri osalemaks missioonil Afganistanis. Kontingendi ülemaks määratud major Kruusman tutvus temaga, vestles ja seejärel kiitis heaks Arraku soovi jätkata teenistust Afganistanis kontingendi vanemallohvitserina. Juba 2013. aasta jaanuarikuus saadeti Arrak koos teiste juhtkonna liikmetega Afganistani luurele. Oma lähedaste eest varjas ta seda, valetas, et lendab Inglismaale üht noort mannetut abistama, kes ei suuda hakkama saada vasakpoolse liiklusega ja ei julge Londonisse sõitma minna (ta oli tõepoolest korra ka seda enne teinud). Samas ta teadis, kui valus oli lähedastele teema Afganistan. Afganistani nõustus Arrak kandideerima seetõttu, et ta tundis ennast kui dinosaurus, kes on ajale jalgu jäänud ja juba mais 2013 lendaski kompanii Afganistani. (Arrak₃, 2020)

Ta selgitab, et läks aastaid tagasi Eesti Kaitseväge eesmärgil riiki kaitsta ja ennast arendada, aga areng jäi lõpus pooleli, kuna kaitsevägi ei lasknud tal seda teha. Arrakul oli soov minna Ameerikasse allohvitseride akadeemiasse. Kestvus üks aasta El Pasos Mehhiko piiri ääres, aga öeldi, et ei saa, kuna ta on juba staabiveebel. Õppimiseks liiga kõrge auastmega. Järgmisena tahtis ta minna välisteenistusse Brunssumisse Hollandis, aga jälle ei lubatud, selgitades, et ta on välisteenistuses juba olnud. See kõik tõmbas motivatsiooni alla. Kuna kaitseväes on kohustuslik roteerumine st erinevatel kohtadel teatud aja olemine, siis taheti määrata Arrak J3/7 ehk väljaõppesse jälle Exceli tabelite taha istuma. See talle ei meeldinud. Oli ju tema karjäär kujunenud hoopis teist rada pidi. (Arrak₃, 2020)

Kuna staabiveebel Arrak oli kontingendi vanemallohvitser, siis sai tema teenistuskohaks Helmandi provintsi keskuses Lashkar Gah's paiknev sõjaväebaas, milles asus Suurbritannia brigaadi staap. Teise eestlasena teenis seal jalaväekompanii kontaktohvitser. Kalvi peamiseks ülesandeks oli koguda infot koosolekutelt, milles kajastati käimasolevaid operatsioone ja edastada info Eesti kontingendi ülemale, kes paiknes Camp Bastionis, et ka tema kursis oleks. Samuti kogus ta nädala jooksul kokku materjalid Eesti üksuste tegevusest, valmistas neist ettekande kaitseväe juhtkonna jaoks ja saanud kooskõlastuse kontingendi ülemalt, saatis selle pühapäeva õhtul kaitseväe peastaapi JOC-i ära. Lisaks olid ka mitmesugused administratiivsed ülesanded. Baasist väljas Kalvi ei käinud, kuna tema teenistuskohustused ei vajanud seda. Siiski pidi ta mõnikord Camp Bastionis asju ajama, transport toimus helikopteritega (Joonis 34). Kuna

Lashkar Gah baas asus keset linna, siis pani teda imestama asjaolu, et vastased ei hoolinud üldse omaenda rahvast. Nad tulistasid kolme kuu jooksul linna piiridesse seitse raketti, kõige lähem nende baasile plahvatas 300 meetri kaugusel. (Arrak₃, 2020)

Joonis 34. Lashkar Gah helikopteriplats. CH-47 Chinook maandumas (Erakogu)

Staabiveebel Arraku teeneks jääb Lashkar Gah baasis lehvinud viimase Eesti lipu langetamise tseremoonia korraldamine. See baas likvideeriti ja kõik üksused kolisid üle Camp Bastionisse. Kalvi otsustas lipu langetada pidulikult, kuna parajasti olid talle seal abiks sõdurid, kes aitasid asju pakkida ja nende kaasosalemisel oli võimalik tseremoonia korraldada. Sündmuse salvestas briti fotograaf ja peatselt ilmus ka vastav artikkel ajalehes. Teised lipud langetati vaikselt ja järgmisel hommikul polnud enam lipuvardaidki olemas. Kontingendi ülema loal jättis Arrak lipu endale mälestuseks ja nii ehkiki see sini-must-hall, ehk siis Afganistani tolmu täis lipp tema töötuba. (Arrak₃, 2020)

Eesti kaitseväelased langetasid Helmandi provintsi pealinnas Lashkar Gah's Eesti lipu (Joonis 35) ja kogu kaitseväge kontingent jätkab teenistust Camp Bastioni sõjaväebaasis. Vägede vähendamise ja väljasiirmise protsessis on baaside sulgemine Afganistani operatsiooni loomulik osa, nii ka lippude langetamine suletavates baasides, mis on aumärgiks kõigile seal teeninud kaitseväelastele ning ühest küljest tähistab see ühe etapi lõppu, aga teisalt ei saa kaitseväelased veel loorberitele puhkama jääda, sest niikaua kuni Eesti lipp Camp Bastionis veel lehvib, kestab ISAF'i operatsioon meie jaoks edasi. (Eesti Kaitseväge, 2013)

Joonis 35. Lipu langetamine (Eesti Kaitsevägi)

Eesti kaitsevälased on Helmandi provintsi pealinnas teeninud alates 2006. aasta kevadest, mehitades sealset ametikohti enamasti staabiohvitseride ja –allohvitseridega. Jalaväeüksustest on Lashkar Gah's teeninud Estcoy-2 ja Estcoy-7 ning lisaks veel demineerimismeeskond ja sõjaliste vaatlejate meeskond. Helmandi väekoondise operatsioone juhtiv staap kolib augusti jooksul kogu koosseisuga Lashkar Gah'st mõnekümne kilomeetri kaugusel asuvasse Camp Bastionisse. Camp Bastionis paikneb ka kaitseväe eelviimane lahinguüksus, Estcoy-16, mis on alates lahinguvastutuse ülevõtmisest 14. mail osalenud mitmepäevastel operatsioonidel pea igal nädalal üle terve Helmandi väekoondise vastutusala. Estcoy-16 teenib Helmandi väekoondise manööverkompaniina. Jalaväekompanii logistilist tuge tagab rahvuslik toetuselement NSE-15. Julgeolekuvastutus Afganistanis antakse 2014. aastal üle kohalikele üksustele. Novembris 2013 Afganistani siirduv Estcoy-17 jääb praeguste plaanide kohaselt viimaseks Eesti jalaväekompanii rotatsiooniks Lõuna-Afganistanis. (Eesti Kaitsevägi, 2013)

Teise poole oma teenistusest Afganistanis viibis ta Camp Bastionis. See oli umbes Paide linna suurune laager, kus paiknes 30 000 erinevate riikide sõdurit ja teenindavat personali. Seal lisandus Kalvi kohustuste hulka ka rivistuste ja tseremooniate läbiviimine. Tema korraldada oli ka Afganistanis langenud Eesti sõdurite monumendi nimedetahvli ja risti kojusaatmise tseremoonia. Kindral Terras külastas Camp Bastionis olevaid sõdureid ja kuna nemad olid eelviimane rotatsioon Afganistanis, siis saadeti osa monumendist kindraliga Eestisse. Praegu asub see monument Paldiskis Skautpataljoni peavärava lähedal. (Arrak3, 2020)

Novembris koju naastes tehti Kalvile ootamatu pakkumine. Nimelt pakuti talle tööd rekajuhina. Kuna Kalvile meeldis reisida ja avastada erinevaid maid, siis see oli talle täiesti uus väljakutse. Peale missiooni oli puhkus. 2014. aasta jaanuaris töötas ta veel J4-s ja paralleelselt õppis rekameheks, läks kursustele ja läbis need aprillikuu lõpuks. 26. aprillil 2014 vabastati Arrak omal soovil Eesti kaitseväest. Temast sai rekamees. (Arrak₂, 2019)

Eesti kaitseväe teenistuses saadud autasud. Nendeks on: Eeskujuliku teenistuse rist, Kaitseväe teenetemärk (hõbe), Rahuoperatsioonide Keskuse teenetemärk. Mälestusmedal 10 aastat taastatud Kaitseväge. Sellest medalist järke ei tehtud. Medali (Lisa 2) said need, kes olid selleks päevaks Kaitseväes 10 aastat teeninud. Kaitseministeeriumi rahvusvahelises sõjalises operatsioonil osalenu medal, NATO teenetemärk missiooni eest Afganistanis, ÜRO teenetemärk missiooni eest Liibanonis, Norra teenetemärk kuuekuulise koostöö eest ja Balti pataljoni teenetemärk. (Arrak₂, 2019)

4.10. Rekamehe elu

Juuni alguses alustas Kalvi oma rekamehe ametit. Alguses harjutas ta Eesti teedel, aga õige pea hakkas sõitma Skandinaavias. Töögraafik oli kaks nädalat tööl ja kaks nädalat kodus. Ühe masina peal oli kaks meest. Sel ajal, kui üks sõitis teine puhkas. Vahetused toimusid Rootsis ja mõnel korral ka Taanis, hiljem Soomes. Selleks mindi sõiduautoga Rootsi, tehti meeskondade vahetused ja puhkama sõitvad mehed tulid sõiduautoga koju. Alguses oli põhisuund Rootsi – Taani ja hiljem Rootsi – Soome. (Arrak₃, 2020)

Poole aasta vältel kõik toimis, aga uue aasta alguses hakkasid ilmnema probleemid. Töötasud jäid hiljaks või tulid osade kaupa või saadi palk kätte alles ülejärgneval kuul ja siis ka mitte täielikult. Meestel tekkis trots ja selleks, et nad ikka tööle läheksid, pidi ülemus neid meelitama ettemaksuga ja lubadustega. Ta oli tegelikult kuldsuu, suutis musta valgeks rääkida. Ilja Ilf on toonud kirjandusse väljendi *великий комбинатор* (suur kombinaator), see iseloomustab seda firmajuhti vägagi hästi, loomulikult mitte heas mõttes. Üks autojuht võttis isegi SMS laenu, et tööle minna. Tema naine tegi talle uut ja vana selle eest. (Arrak₃, 2020)

2015. aasta suvel läks firma pankrotti ja enamik töötajatest kaebas ülemuse kohtusse, et natukenegi saamata jäänud palgast kätte saada. Kalvi seda ei teinud, kuna ülemus oli tema eksnaise praegune mees ja pakkus jätkuvalt peavarju Kalvi lastele. Tal jäi saamata üle 8000 euro, selle summa peab ilmselt korstnasse kirjutama. Ta siiski jõudis ülemusega kokkuleppele

koondamise suhtes, kirjutas alla paberile, mis tõendas, et ta koondamiserahad sulas kätte sai. Loomulikult mingit raha sealt ei tulnud. See võimaldas aga Kalvil töötuks registreeruda, aga korralikku raha ta töötuna ei saanud, kuna firma maksis pika aja vältel ainult väheseid summasid. (Arrak³, 2020)

Paari kuu pärast sõlmis Kalvi lepingu Koerus asetseva rekafirma omanikuga. Tema oli sõnapidav mees, palk laekus õigeaegselt ja kokkulepitud summas. Kalvi tööruumiks jäi endiselt Skandinaavia, riikidest lisandusid juurde Norra, Läti ja Leedu. Taani ta enam ei sõitnud. Neid rekamehe aastaid võib nimetada ka laevasõitude aastateks. Paljud Läänemere-äärsetest sadamatest on Kalvi suure masinaga läbinud. (Arrak³, 2020)

Mingil hetkel ta siiski tundis, et sellest koeraelust hakkab vaikselt küllalt saama. Tema sõnul palk ei olnud tema tööajaga vastavuses, ka kodused asjad jäid laokile. Rekamehe tavaline tööpäev on 13 tundi pikk ja nädalas kaks korda võib seda pikendada kuni 15 tunnini. Rekamehe elu nimetatakse koeraeluks sellepärast, et nad söövad kausist, magavad kuudis ja kusevad ratta peale. Lisaks on veel need „orjalaevad“, kus on nii autod kui neid juhtivad mehed nagu silgud karbis. Kajutid on kitsad, umbsed ja reeglina uinub esimesena see mees, kes norskab jubedalt. Aga järgmisel päeval peab värskena maha sõitma võib-olla 700 kilomeetrit. Tihti peale oli värskusest asi kaugel. Oma viimase reisi soovi andis Kalvi logistikule varakult teada. Ja logistik tegi talle demblireisi, mis oli tõeline ekskursioon. Ta võttis Norrast Oslo lähedalt peale koorma kolme erinevasse kohta Põhja-Norras. Seejärel läbis ta Rootsi, sisenes ümber Botnia lahe Soome ja andis koormad maha Norras Tana, Berlevagi ja Kirkenesi linnas. Tegemist oli juba septembrikuuga ja ka ilmaolud olid vastavad sügisele. Kuldne sügis metsades, põhjapõdrad tee ääres ja karjade kaupa väljadel, udu, jäide, vihmajääd. See reis on Kalvile meelde jäänud ja ta on väga tänulik selle suurepärase võimaluse eest, mille logistik talle pakkus. Tagasi Eestisse tuli ta mööda Soome idaserva, kus ta polnud ka varem käinud. Septembri lõpus puudutas ta viimast korda reka rooli ja oktoobri alguses asus ta tööle Koerus kohalikus puidufirmas. (Arrak, 2020)

5. HOBID

5.1. Kollektioneerimine

Kalvi kogumiskirg sai alguse juba varajasest lapsepõlvest. Mehe mäletamist mööda oli ta kümneaastane, kui hakkas huvi tundma markide vastu, eriti meeldisid talle margid, millel olid paljad naised peal, nagu ikka poistele meeldib. Samuti kogub ta veel erinevaid ümbrikke, nii nõukogudeaegseid kui ka tänapäevaseid. Põhiteema on ESTICA. See tähendab kõike Eestiga seonduvat, kasvõi näiteks suitsupääsukese või rukkilillega kaunistatud ümbrikku. (Arrak₁, 2020)

Kalvi kogub ka münte. Aastaid tagasi võttis ta oma kogusse kõike, mida veel albumis polnud. Mingil hetkel, kui ta oli täis laadinud kotid, et minna tuttava numismaatikuga münte vahetama, avastas ta, et ei jõua neid kotte tassida. Minna oli jala paar kilomeetrit ja see koorem osutus väljakutseks. Seepeale tuli teha valik. On elementaarne, et kõike koguda ei jõua. Tuleb leida meelisteema. Tema teemavalikuks jäid Baltikumi mündid ja hõbe. Ta kogub ka enda aasta münte ja eri riikide mündikomplekte nende aastatega, mis seostuvad tema reisidega. (Arrak₁, 2020)

Kui tema poeg sai 18-aastaseks, siis kinkis Kalvi talle albumitäie münte, mis kannavad aastanumbrit 1996. Sellist kingitust poeriiulilt ei osta. Selle teostamiseks tuleb aastaid kulutada oma aega ja ressursse. Ta on kinkinud ka sugulastele või sõpradele erinevaid münte tähtpäevade puhul. Tema põhimõte seisneb selles, et raha lihtsalt kulub ära, aga kingitud münt võib alles jääda. Väike mälestus ka kinkijast. Kahjuks pidi ta enamiku oma mündikogust maha müüma, kui rekafirma, milles ta töötas, pankrotti läks. Kalvil jäi sealt saamata poole aasta palk ja et kuidagi vee peal püsida, pidi ta tegema järeleandmisi oma kogudes. (Arrak₁, 2020)

Alates 1997. aastast hakkas Kalvit huvitama paberraha, mis on tema meelisteema siia maani. Kalvil on erinevate paberrahade kollektsioone, aga jällegi, peamine on Eestis käibel olnud paberrahad. (Arrak₁, 2020)

Kaitseväe aegadel kogus mees ka igasuguseid kaitseväe embleeme, kuid sealt lahkudes müüs ta maha või andis ära tema jaoks vähem tähtsad embleemid, aga tähendusrikkamad jättis endale kogusse alles. Kuna Kalvi oli väga suur kaitseväe sümboolika huviline, siis on ka tema algusaastate teadmistest kasu olnud sümboolikaalaste kataloogide koostamisel. Kalev Konso on välja andnud raamatu „Eesti mereväe sümboolika kataloog 1993 – 2011“. Kalvit seal mainitud ei ole, siiski teab ta, et ka tema infot on seal kataloogis kajastatud. Tal on olemas see raamat autori pühendusega. Kalev Konso andis välja ka suurteose Eesti kaitseväe 100. sünnipäeva puhul. See on „Eesti kaitseväe ja väeosade sümbolid 1918 – 2018“. Väike osa selles on ka Kalvil olnud. See raamat müüdi hetkega läbi. Kuna Kalvil oli kokkulepe Kaleviga, et ta saab oma kogusse ka selle raamatu, siis seda ta ka sai, loomulikult autori pühendusega. (Arrak₁, 2020)

Kui Kalvi teenis Brüsselis, siis puutus ta kokku kaitseväe kõrgemate ohvitseridega. Selleks ajaks oli ilmunud Mati Õuna raamat „Eesti Vabariigi kindralid ja admiralid“. Tal oli see raamat olemas ja tekkis mõte raamatus olevate elusolevate kindralite peatükkide ette saada nende autogrammid. Ta sai kõik autogrammid kätte, osaliselt Brüsselis, osaliselt teenistuse käigus Kaitseväe Peastaabis. Kalvi on uhke selle raamatu üle. Raamatust on ilmunud ka mitu uut trükki, kuna kindraleid tuleb järjest juurde. Neid kindraleid Kalvi enam taga ei aja, talle piisab esmatrükit. (Arrak₁, 2020)

Kogude alla läheb veel muusika. Tänapäevaks on muidugi kõik muutunud digitaalseks, kuid Kalvil on alles palju erinevaid CD-sid, vinüülplaate ja kassette. Lemmik muusikažanr on Kalvil *heavy metal*, kuid ta on praktiliselt kõigesööja. Tema esimene armastus muusikalises mõttes oli Manowar, mis on tõlgendus sõnadest Man of War (sõjamees). Selle bändi lood on väga populaarsed kaitseväelaste seas üle maailma, ja mitte ainult nende seas. Ta on käinud mitmel Manowari kontserdil. Samas, ta võib tundide viisi kuulata klassikalist muusikat *You Tube`*s. Lemmikuks on Andre Rieu meeleolukad suurkontserdid. Siiski räpp ja tänapäevased noortele pealeminevad muusikastiilid talle enam ei meeldi. Ta meenutab, et kord sattus ta Koerus pubisse Janune Kägu. Sealne muusika oli nii vali ja tema maitsele mittevastav, et ta lausa põgenes sealt ära. Tema sõnul sellist muusikat saab kuulata ainult narkouimas, millega ilmselgelt tänapäeva noored kimpus on. (Arrak₁, 2020)

Ta toob välja ka aja, mil uut muusikat tuli tuua kaugelt. Noorena tema ja ta sõbrad pidid uue muusika hankimiseks võtma ette bussireisi Tallinnasse. Seal olid olemas lindistusstuudiod.

Kalvi üks lemmikuid asus vanalinnas Rataskaevu tänaval. Seina peal oli pikk nimekiri erinevate ansamblite ja nende plaatide nimedega. Eelnevalt kuulata plaate ei saanud ja nii valisid nad tihtipeale tundmatuid nimesid ja lasid nende lood kasseti peale lindistada. Teinekord olid lood head, aga vahel pandi ka puusse. Sõbrad vahetasid omavahel kassette ja lindistasid meeldivamad lood endale. (Arrak₁, 2020)

Kalvil on ka kogu, mis on tekkinud lähiaastatel. Kuna Kalvi on poissmees või siis juba vanapoiss ning ta ei viitsi kokata, siis toitub ta tihti purgisupidest. Ta avastas, et purkidel on erineva disainiga kaaned ning tal tuli mõte kaantele panna külge magnetid ja neid koguma hakata. Nüüd ongi peaaegu terve mehe külmkapi külg täis purgikaasi, vahele ilustuseks on paigutatud õllepudelite korgid (Joonis 36). Enamik muidugi eestimaised, aga ta on toonud kaasa kõrke ka oma erinevatelt reisidelt, samuti sõbrad on toetanud teda nende maade õllepudelite korkidega, kuhu Kalvi veel jõudnud ei ole. Loomulikult kogub Kalvi ka päris turismimagneteid, aga need paigutab ta ema külmkapile. Seda teevad ka teised lähisugulased ja nii ongi ema külmkapp kaetud magnetitega maailma eri paigust. (Arrak₁, 2020)

Joonis 36. Purgikaante kogu (Erakogu)

Reisidega seoses kogub Kalvi laualippe, maakaarte, kruuse ja pitse. Igast riigist, kus ta on käinud, ostab ta võimalusel kaasa selle maa lipu, pitse ning kui õnnestub siis ka maakaardi. Ka tema pere liikmed ja sõbrad on talle toonud reisidelt kaasa kingituseks pitse. Talle meeldib

kaartidele jooni tõmmata. Need kohad, kus ta on viibinud, on märgistatud kaardil musta joonega. Euroopa ülevaatlilik kaart tema reisidega on esindatud siin (Joonis 37). (Arrak₁, 2020)

Joonis 37. Ülevaatlilik Euroopa kaart Kalvi reisidega (Erakogu)

5.2. Fotograafia

Kalvile meeldib ka pildistada. 1990ndate alguses tegi ta mustvalged pildid otsast lõpuni ise valmis. Alates klõpsust kuni foto albumisse paigutamiseni. Tänu tema hobile on säilinud palju huvitavaid pilte perest, sõpradest ja ka vaatamisväärsustest. Üheks tema lemmikteemaks oli mõisate külastamine ja pildistamine. Paralleelselt otsis ta infot raamatutest ja ajakirjadest ja nii valmisisid tal omapäraseid „entsüklopeediasid“ Eestimaa mõisatest (Joonis 38). Tal on hea meel, et seda tegi. See on hea võrdlusmoment sarjast enne ja nüüd. Ta käib ka praegu mõisasid pildistamas ja on tähele pannud, et paljud mõisad on ajaga lagunened või maha põlenud, aga on ka neid, mis uue elu sisse saanud ja nüüdseks uhketeks lossideks valminud. (Arrak₁, 2020)

Joonis 38. Aruküla mõisa pildid aastast 1992 Kalvi „entsüklopeediast“ (Erakogu)

2015. aastal, kui renoveeriti Aruküla mõisa sepisaeda, küsis Kalvi Facebook`is, kas keegi teab midagi väravakotka saatuse kohta. Sellepeale võttis temaga ühendust Järva Teataja ja palus Kalvi luba see üleskutse avaldada ajalehes. Siin see on:

Koerulane Kalvi Arrak andis sotsiaalmeedias teada, et mõisa sepivärav hakkab ilmet võtma, kuid värava uhkuseks olnud kotkast pole seni leitud. «Kas keegi teab kedagi, kes teaks kedagi, kes oskaks infot anda kotka praeguse asukoha kohta?» küsib ta. Praeguste oletuste kohaselt kadus kotkas tõenäoliselt aastal 1993, kotkas on mõnevõrra näha neil 1992. aastal tehtud mustvalgetel pildidel. (Joonis 39)

Samuti on oodatud parema kvaliteediga fotod kotkast või detailne kirjeldus, mille järgi valmistada repro. (Itse, 2015)

Joonis 39. Aruküla mõisa sepisvärava kotkas 1992 (Erakogu)

Kahjuks ilmus teadeanne ainult ajalehe digiversioonis ja võimalik info jäi saamata. Siiski, ta sai vihje arhiivis oleva parema foto kohta, kus on näha kotkas veel tervena. Kalvil on olemas selle meistrimehe kontaktid, kes värava taastas ja ka esialgne lubadus vajadusel repro valmistada. Küsimus on veel rahastamises. Ta on valmis selle valmistamise kulud ise tasuma, aga enne ootab ta vallapoolset tegevust. Koeru piirkonnajuht Alari Teppan lubas kevadel organiseerida talgud, et puhastada ja läbi uurida mõisa töllakuur. On väikene teoreetiline võimalus, et kotkas sinna sattus, aga suurem võimalus, et see kellegi kuuri seina ehib või läks segastel aegadel vanarauahunnikusse. (Arrak₁, 2020)

Sel ajal, kui Arrak teenis Peastaabis J4 osakonnas, võttis temaga ühendust Marek Miil, kes on kirjutanud raamatu „Varustusvalitsusest Kaitseväe Logistikakeskuseeni“, millest mõned väljavõtted on ka selles uurimustöös ära toodud. Ta oli teada saanud, et Kalvi teenis algusaegadel Autokompaniis ja et ta pildistas palju toleaegeid tegemisi. Ta palus Kalvilt fotosid, et teha neist koopiaid ja jäädvustada need riigiarhiivis. Nii ongi nüüd arhiivis sadakond pilti, mille originaalid asuvad Kalvi fotoalbumites. (Arrak₁, 2020)

08.02.1995 toimus Balti Pataljoni lipu õnnistamine Läti Vabariigis Adaži õppekeskuses. Sellel üritusel osalesid kõik Balti riikide presidendid: Lennart Meri, Guntis Ulmanis ja Algirdas

Brazauskas. Tseremoonia ajaks oli Kalvile luba antud pildistada toimuvat. Ta oli eestlastest ainuke ametlik mitteametlik fotograaf selle ürituse käigus. Tema fotoaparaadiks oli tolleaegne „seebikarp“ Minolta, millel puudus zoom. Seega, et korralikku lähivõtet saada, pidi ta ise presidentidele lähedale minema. Tema pildid osutusid väga populaarseks, nendest sai tehtud palju koopiaid. Pildil allkirjastab president Lennart Meri Balti Pataljoni lipu dokumenti (Joonis 40). Eelnevalt lõi iga president lipuvardasse naela ja hiljem tehti ka ühispilt Balti Pataljoni juhtiva koosseisuga, millel ka Kalvi koos presidentidega koos on. See pilt ehib ka praegu tema office'i seina (nii ta nimetab oma töötuba). (Arrak₁, 2020)

Joonis 40. President Lennart Meri dokumenti allkirjastamas (Erakogu)

Mingil hetkel avastas Kalvi, et tal on palju münte ja paberrahasid, millel kujutatud kohti, kus ta on käinud ja pilti teinud. Tal tekkis mõte panna need kaks asja kokku. Reaalne pilt hoonest või loodusest ja pilt kogus olevast rahast. Alla kirjutab ta lühikese kirjelduse ja salvestab selle ühtse pildina. (Joonis 41) ja (Joonis 42). Osad pildid on ta pannud väljanäitusele ka Facebook'i ja paljudest on ta lasknud teha reaalsed fotod kas A5 või A4 formaadis albumi jaoks. Alates 2012. aastast on ta spetsiaalselt reise jaoks välja otsinud infot, et leida üles rahadel kujutatud kohti. (Arrak₁, 2020)

Joonis 41. Tartu Ülikool ja seda kujutavad rahad (Erakogu)

Joonis 42. Parlamendihooned Londonis ja seda kujutavad rahad (Erakogu)

5.3. Reisimine

Kalvile meeldib väga reisida. Tal on suurem osa Euroopast läbi käidud, väljaarvatud osad Balkanimaad ning väikesed saared: Man, Guernsey ja Jersey. Ka Island, Rumeenia, Iirimaa ja Bulgaaria on veel ootenimekirjas. Sel aastal on tal plaan külastada Islandit, aga hetkel on ta kõhkleva seisukohal koroonaviiruse tõttu. Oma reisi Berliini on ta juba tühistanud. (Arrak₁, 2020)

Väljaspool Euroopat on Kalvi ise vähe reisinud, kuid teenistuse käigus on ta ära saanud käia Turkmeenias, Uzbekistanis, Afganistanis, Liibanonis ja Iisraelis. Mujal pool Aasias ja Ameerikas ei ole Kalvi reisinud, kuid ta on ära käinud Tenerifel ja La Gomeral, kus talle väga meeldis. Tenerifel sai ta ka ühe pildi enda kogusse. 2019. aasta oli Kalvi jaoks reisimise suhtes rekordaasta ta käis viiel välisreisil. Kalvi on juba kaitseväge pensionil, aga siiani jätkas ta töötamist, et teenida raha reisimise jaoks. (Arrak₁, 2020)

Kalvi jaoks on kõik reisid olnud meeldejäädavad, kuid lemmikkoht, kus ta on käinud juba kolm korda ja tahaks veel tagasi minna, on Saksamaal Baierimaa. Seal lummavad teda ilusad mäed ja loodusvaated ning seal asub ka üks turistide lemmikkohti Hitleri „Kotkapesa“. Ta läheb „Kotkapessa“ tagasi vaid sellel põhjusel, et osta seal korralik lõunasöök ja kõrvale suur kannutäis kohalikku õlut ning nautida söömaaja käigus neid vaateid kõrge mäe otsast. Kalvi lapsepõlve unistused, mis on saadud raamatutest, on ära käia Lihavõtte (Rapa Nui) saarel ning näha Ameerikas Suurt Kanjonit. Samuti on tal pikaaegne soov olnud ringreis Egiptuses, et näha Sfinksi ja püramiide ning Luxorit. Tal oli selleks võimalus Liibanoni missiooni ajal, aga sellest ta loobus, et hoida raha pere jaoks. Hiljem on Egiptus olnud aegajalt ebaturvaline või siis on tal juba teised reisid planeeritud olnud, nii et see koht on tal veel külastamata. Ta ütleb, et ettevaatus ei ole argus. Talle ilmselt ei meeldiks, kui mingi murjam tema kõri nüri noaga läbi nüsiks. Seda on turistidega sealmail ka juhtunud. Nii et siinamaani on Egiptus tema rahast ilma jäänud. (Arrak₁, 2020)

5.4. Koorilaul

Juba algklassides panid muusikaõpetajad tähele, et Kalvi peab hästi viisi. Järva-Jaani kooli õpetaja moodustas Kalvi klassikaaslastest trio, kuhu kuulusid veel peale tema Jaanus Kelner ja Hillar Elva. Nad esinesid kooli tähtpäevadel ja ka riigipühadel. (Arrak₁, 2020)

Tulnud Koeru kooli, pani ka Aino Linnas Kalvi poistekoori laulma, ta on osalenud selle koosseisus ka laulupeol. Peale Nõukogude armee ajateenistust liitus Kalvi Koeru segakooriga. Nagu tavapäraseks on saanud, siis läbi aegade vaevlevad segakoorid meeste vähesuse tõttu. Korra see muutus naljakal kombel. Läks liikvele jutt, et Koeru segakoor läheb Ameerikasse. Siis viskas mehi koori ikka päris palju sisse. Tegelikult oli lugu vastupidine. Ameerika tuli meile. 1990. aastal korraldati ida-läänt ühendav laulupidu Bridges of Song (Laulusillad). Eesti polnud veel vaba, aga vabaks laulmine oli täies hoos. 1992. aastal kutsus Rootsi sõpruskoor Bolnäs Koeru segakoori esinemistele. Anti kontserdid kirikutes ja kaubanduskeskustes. Kuna

Kalvi oli juba liitunud kaitseväega, siis jäi see tema viimaseks esinemiseks Koeru segakoori koosseisus. Samas oli see tema esimene välismaa külastamine peale Eesti taasiseseisvumist. Pikaks ajaks jäi Kalvil koorilaul soiku, siiski paar projekti vahepeal toimus. Adažis väljaõppel olles moodustasid nad meestelauluseltsi, et tähistada väikese kontserdiga Eesti Vabariigi sünnipäeva. Rahuvalvajate eestvedamisel moodustati Paldiskis 1996. aastal Paldiski segakoor. See oli ühekordne projekt, sest sama aasta sügisel lahkus kompanii Liibanoni missioonile. Paldiski segakoor andis välja ka mitteametliku kasseti „Sinna, kus Liibanon“, mis on Kalvil siiani kogus alles. Googeldades saab siiski teada, et Paldiskis on moodustatud uus segakoor aastal 2012. (Arrak₁, 2020)

2004. aastal, kui Kalvi oli teenistuses JOC-is, pakkus operatiivohvitser Kaido Lainjärv (tema hea kamraad Liibanoni ajast) välja idee moodustada Eesti Kaitseväge segakoor (EKVSK) eesmärgiga osaleda 2009. aasta laulupeol. Kalvi kirjutas kahel käel sellele alla. Idee viidi ka kõrgemate ohvitserideni ja ka nemad olid sellega päri. Asutamiskoosolekul andsid oma allkirja mitmed kõrge ohvitserikraadiga mehed, aga proovidesse ei jõudnud nad kunagi. Kaitseväge segakoori dirigendiks kutsuti noor, alles alustav, aga väga ambitsioonikas Veronika Portsmouth. Täna teavad teda ilmselt kõik muusikaga vähegi kursis olevad inimesed. Veronika võttis asja väga tõsiselt. Tema eestvedamisel on Kalvi esinenud koori koosseisus enamikus Tallinna kirikutes, Raekojas, tähtsündmustel Mustpeade majas ja Vanalinnastuudios, Okupatsioonide muuseumis ning erinevates Kaitseväge pataljonides. Ka kaitseväge juhataja vastuvõttudel Paides ja mujal. (Arrak₁, 2020)

Kalvi ütleb, et ta pole kunagi käinud Estonia teatris etendusi vaatamas, aga ta on esinenud seal laval koos koori ja kaitseväge orkestriga heategevusüritustel kahel korral. Samuti Kaarli kirikus jõuluesinemistel, kus solistideks on olnud Ivo Linna, Hanna-Liina Võsa, Jassi Zahharov ja mitmed teised. Üks meeldejäävaimaid sündmusi Kalvi jaoks oli jõulukontsert Tallinnas Jaani kirikus, kus nad laulsid koos Respublika segakoori ja segakooriga „Helitron“ Urmas Sisaski „Eesti missat“. Šamaanitrummil mängis autor ise. Sündmus on salvestatud ka mitteametlikule DVD-le, mis Kalvi kogus ka olemas on. Üldse on säilinud kontsertikajastusi selle koori esinemistest päris mitu. (Arrak₁, 2020)

Selleks, et pidevalt uuenevat repertuaari omandada, korraldati tihti laululaagreid üle kogu Eesti. Ka Kalvi sai sinna oma panuse anda, sest mõnda aega oli ta koorivanem ja pidi organiseerima erinevaid väljasõite. Kasutati ära tutvusi ja loomulikult tuli kergendada ka enda kukrut, aga

need laululaagrid olid väga meeleolukad. Korraldati väljasõite erinevatesse mõisatesse nagu Seli, Alu või Pirgu mõis, kasutati kaitseväge territooriume Tapal, Jägalas ja Kaitseväge Ühendatud Õppeasutused Tartus. Käidi ka Vormsi saarel ning Noarootsis. Reede õhtu oli kohalesõitmiseks, laupäev õppimiseks ning õhtu lõõgastumiseks ja pühapäeva hommik veel omandatu kinnistamiseks ning õhtupoolik kojusõiduks. (Arrak₁, 2020)

Kalvi teene on see, et ta Kaitseväge segakoori ka Koeru esinema organiseeris. 2006. aasta 24. veebruaril esinesid nad vähendatud koosseisuga kirikus ja seejärel Vabadussõja ausamba juures kohalikule rahvale. Kaitseväge segakoor on käinud esinemas ka Soomes Kuopios ning Portugalis Lissabonis (Joonis 43). (Arrak₁, 2020)

Joonis 43. EKVSK Lissabonis 2007. aastal (Erakogu)

2008. aastal andis Kaitseväge segakoor välja CD Alo Mattiiseni lauludega "Isamaa ilu hoiledes". Dirigendiks oli ikka Veronika Portsmouth, solistideks Mikk Dede, Mirjam Dede, Kristjan Kasearu ja Merit Lust, muusikaliselt toetas ansambel Alo EXP Group. Lindistamine leidis aset ERR-i hoones Kreutzwaldi tänaval. Selle plaadi esmaesitus toimus Tallinnas Mustpeade majas, hiljem anti kontserdid Nõmme kultuurikeskuses ja Jõgeva kultuurimajas. (Arrak₁, 2020)

Saabus aasta 2009 ja Kaitseväge segakoor oli laulupeo rongkäigus sammumas lauluväljakule. Kalvi kandis uhkusega koori vastvalminud lippu, mis on küllaltki raske kanda tugeva tuulega

(Joonis 44). Koori enamiku moodustasid siiski naised. Kalvil on meeles, et pealtvaatajate juurest kostis innustav hüüatus: „Elagu kaitseväge naised, kus teie mehed on?“. Naised siis ühiselt hüüdsid, et „missioonil“. Ja nii oligi, aga mitte ainult. Mõned ei saanud tõesti teenistusliku vajaduse tõttu osaleda, aga koori põhiosa moodustanud kaitseväge orkestri ajateenijad olid selleks ajaks juba reservis ja enamik neist ei tundnud kohustust laulupeost osa võtta. (Arrak¹, 2020)

Joonis 44. Kalvi EKVSK lipuga, riigilippu kannab Merit Lust ja vimplit Arvo Kannel (Erakogu)

Aastal 2016 taasühines Kalvi Koeru segakooriga. Ta oli lõpetanud töö rekamehe ametis ja asus tööle kohalikku puiduettevõttesse. Kohapeale jäämine võimaldas ka kultuurielus kaasalöömist. Tal on hea meel, et sai osaleda Koeru segakoori 130ndal juubelipidustusel. Selleks anti kultuurimajas korralik kontsert, aga ühiskooride esinemise ajal olid saalis vaid üksikud inimesed vaatamas-kuulamas. Enamik peololijatest olid kohalekutsutud laulukoorid ise. See tegi veidikene meelehärmi, sest sellest ilusast kontserdist oleks võinud osa saada ka Koeru üldsus. Samas, ega kultuurimaja ei ole kummist. Teisalt, selle juubeliürituse tarbeks oli kohale sunnitud dirigendi poolt ka lisa meeshääli. Ta kasutas ära oma positsiooni ja tutvusi, et mehi juurde saada. Üks nendest oli tema enda poeg Jaak Linnas ja teine Jaagu sõber Jaak Enni. Nende hääled andsid koorile *power`it* juurde. (Arrak¹, 2020)

Raske on saada mehi segakoori koosseisu, eelmine laulupidu näitas seda samuti. Mehed on mugavad, laisad või siis koormatud muude tegevustega. Ka naiste EI võib olla suur tegur meeste kammitsemise mõttes. Pigem haaravad nad peale tööd õllepudeli järele, kui et lähevad ja aitavad edendada kultuurielu. Ja niimoodi koorid hääbuvad, eriti maapiirkondades. Segakoorist saab sujuvalt naiskoor, sellest naisansambel ja ühel hetkel polegi kedagi. (Arrak₁, 2020)

Kalvi sõnul on huvitav see, et tantsurühmad on täis ja punnitavad ülegi. Eks see sõltub ka sellest, et suur osa nooremapoolsest rahvast teeb tööd istuval kohal ja päeva lõpus tahab veidike rasvasid võdistada. Kalvi on ka rahvatantsu tantsinud. Esimest korda Tallinnas 2012. Kaks daami kutsusid teda tantsima, Kalvi suure ohkega nõustuski. Ta tantsis kahes erinevas rühmas kahe erineva naisega. Nende naiste küüsisst päästis Kalvi missioonile minek Afganistani. Teist korda tuli tal tantsima asuda Koerus. Ta oli rekkamees ja kodus kaks nädalat ning siis tööl kaks nädalat. See graafik siiski ei olnud sobiv tantsimise jaoks. Kolmandat korda ta peaaegu läbis tantsuhooaja, ta tantsis ja samas ka laulis segakooris, aga siis tuli teadmine, et saabub aeg, kui tuleb ka reaalselt esinema minna. Kalvi tantsimisest loobus ja valis laulupeo 2019 koos Koeru segakooriga. (Arrak₁, 2020)

5.5. Meediakajastused

Kuigi Kalvi pole kunagi olnud avaliku elu tegelene, siis mõnikord on teda nähtud ka teleripildil vahendusel. Esimest korda juhtus see 1994. aastal, kui ta võttis osa Maire Aunaste saatest „Reisile sinuga“. Nimelt sõbrad-kolleegid töö juurest tegid talle sünnipäevakingiks osalemise selles saates. Kalvi oli nõus ainult siis, kui ta saab valija rolli. Nii ka juhtus ja saates võidetud reis pidi viima Saksamaale maandumisega Frankfurt am Mainis. Reisifirma lasi aga valida kolme reisi vahel: Saksamaa, Soome ja Hispaania. Koos saates osalenud neiuga valisid nad Hispaania maandumisega Malagas Costa del Solis (Päikeserannik). Sinna läksid nad koos teise saates osalenud paariga. Kuna Kalvil olid olemas autojuhiload, siis rentisid nad kohapeal auto ja sõitsid mööda Hispaania lõunarannikut ringi. Taheti minna ka Gibraltarisse, aga tol ajal oli reisimine viisaga ja sel juhul tagasi Hispaaniasse poleks lastud (Joonis 45). Hiljem oli jätkusaade, kus noored pajatasid oma reisiseiklustest. Siiski omavahelist klappi romantilisel tasandil nad ei leidnud. 2019. aastal võttis Kalvi ette jällegi reisi sinnamaile, kuna osaliselt kattus marsruut 25 aastat tagasi käidud paikadega. Nostalgia. Seekord käis ta ära ka Gibraltaril. (Arrak₁, 2020)

Joonis 45. Hispaania linnas La Linea de la Concepcion, taamal Gibraltar (Erakogu)

2017. aasta alguses otsis Kalvi üles Järva Teataja ajakirjanik Birgit Itse. Keegi oli andnud talle anonüümse vihje, et sellest mehest võiks loo kirjutada. Tuttavate tuttavate kaudu sai Itse Kalvi telefoninumbri ja nad jõudsid kokkuleppele artikli asjus. Lühitutvustus tema eluloost ilmus 4. veebruari Järva Teatajas. (Arrak₁, 2020)

Kalvi Arraku nimi ja nägu on pandud ka mõne raamatu sisse. 2015. aastal ilmus Rein Vaabeli raamat „Eesti sinikiivrid“, milles ta toob välja ülevaate Eesti Kaitseväge osalusest ÜRO missioonidel. Seal on kajastatud ka ESTCOY-1 missioon Lõuna-Liibanonis, millest ka Kalvi osa võttis. 2017. aastal ilmus Tõnis Assoni raamat „Rahusõdurid ehk kümnes kontingent“. See on detailne temapoolne kirjeldus ESTCOY-1 tegevusest Liibanonis. Kalvil on olemas autori autogrammiga eksemplar oma raamaturiiulis. 2018. aastal sai valmis üldsuse jaoks Aivar Jaeski raamat „Väepealiku kroonikaraamat 1992 – 2002“, kus ta kirjeldab Kaitseväge algusaastaid. Jaeski on Kalvi kamraad Autokompanii aegadest ja ta on sisse pannud Kalvi CV oma raamatusse. Kalvi on teeninud Jaeskiga koos Autokompaniis, Rahuoperatsioonide Keskuses, Brüsselis Eesti esinduses NATO juures ja ka Kaitseväge Peastaabis. Tal on ka see raamat autori pühendusega olemas. (Arrak₁, 2020)

KOKKUVÕTE

Kalvi Arrak, endine kaitseväelane, on sündinud Põltsamaal 1967. aastal. Lapsepõlve esimestel eluaastatel elas Kalvi Pudiveres, järgnevad Kuusnas ja seejärel Koerus. Ta lõpetas Koeru Keskkooli 1982. aastal ning sama aasta sügisel jätkas õpinguid Järva-Jaani Kutsekoolis nr 31, kus omandas endale laia profiiliga traktorist-masinisti elukutse. 1995. aastal abiellus Kalvi Moonikaga, kelle tütre Keidy ta lapsendas. 1996. aastal sündis nende perre poeg Joosep. Kahjuks kooselu ei kestinud kaua ja lahutus toimus 2004. aastal.

Aastatel 1986 – 1988 täitis Kalvi sõjaväekohustust Afganistanis, kus ta sai palju uusi kogemusi. Peale ajateenistust jätkas Kalvi tööd Järva kolhoosis traktoristina. Aastal 1992 asus Kalvi tööle Kaitsejõudude peastaabi Autokompanii vanemana. Samast aastast alates tegutses Kalvi Eesti Kaitseväes erinevatel ametikohtadel, kuni 2014. aastal lahkus ta sealt omal soovil.

1996. aasta novembris läks Kalvi missioonile Liibanoni, mis kestis 1997. aasta maini. Peale seda töötas ta edasi kaitseväes nii Eestis kui ka Brüsselis ning hiljem ka Inglismaal. Kalvi kolmandaks ja ka viimaseks missiooniks jäi 2013. aastal uuesti Afganistan, kus ta oli kuus kuud.

Alates 2014. aasta juunist alustas Kalvi tööd rekajuhina. Põhiline kaubavedu toimus Skandinaavias. 2016. aasta septembrist siiani töötab Kalvi puidufirmas Tammelaks.

Kalvil on ka palju erinevaid hobisid: mitmesuguste esemete kogumine, reisimine, fotograafia ja koorilaul. Põhiliseks koguks on Kalvil rahatähed.

Antud uurimistöö võiks olla aluseks Kalvi Arrakust eluloolise raamatu kirjutamiseks.

KASUTATUD MATERJALID

- Arrak, K. 1986-88. Tema kirjad koju Nõukogude armee päevilt.
- Arrak, K. 1996-97. Tema päevik Liibanoni missiooni ajast.
- Arrak₁, K. 2019. Esimest korda Afganistanis. Tamm, G., käsikirjaline materjal.
- Arrak₂, K. 2019. Tööaastad ning missioonid. Tamm, G., helilindistus.
- Arrak₁, K. 2020. Kalvi hobid. Tamm, G., helilindistus.
- Arrak₂, K. 2020. Missioon Liibanonis. Tamm, G., helilindistus.
- Arrak₃, K. 2020. Missioon Afganistanis ja rekamehe elu. Tamm, G., helilindistus.
- Asson, T. 2017. Rahusõdurid ehk kümnes kontingent. Tammeraamat.
- Itse, B. 2015. Vald ootab infot kadunud väravakotka kohta. <https://lingid.ee/jBEsY>. 15.04.2020.
- Jõesalu, A. 2013. Helmandi pealinnas langetati Eesti lipp. <https://lingid.ee/EPbGl>. 23.04.2020.
- Miil, M. 2012. Varustusvalitsusest Kaitseväe Logistikakeskuseni.
- Pirnipuu, K. 2019. Pere ja lapsepõlve mälestused. Tamm, G., intervjuu.

LISA 1. KIRJAD AFGANISTANIST JA AUTASUD

Kommikarp, mille sees on Kalvi kirjad Nõukogude armee päevilt (Erakogu)

Autasud Nõukogude armee päevilt (Erakogu)

LISA 2. AUTASUD EESTI KAITSEVÄES

Medalid Eesti kaitseväest (Erakogu)